

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2 ดังนั้น จึงศึกษาหนังสือและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ที่ทำการวิจัยตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับสถานศึกษา
 - 1.1 ความหมายของสถานศึกษา
 - 1.2 องค์ประกอบของสถานศึกษา
 - 1.3 บทบาทของสถานศึกษา
2. การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.1 ความหมายของการบริหารและการบริหารการศึกษา
 - 2.2 แนวคิดและหลักการ
 - 2.3 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.4 การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การมีส่วนร่วม
 - 3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 3.2 ทฤษฎีของการมีส่วนร่วม
 - 3.3 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม
 - 3.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 - 3.5 ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม
 - 3.6 การมีส่วนร่วมและปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 4.1 ความหมายของคณะกรรมการ
 - 4.2 ความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 4.3 องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 4.4 อำนาจและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับสถานศึกษา

1. ความหมายของสถานศึกษา

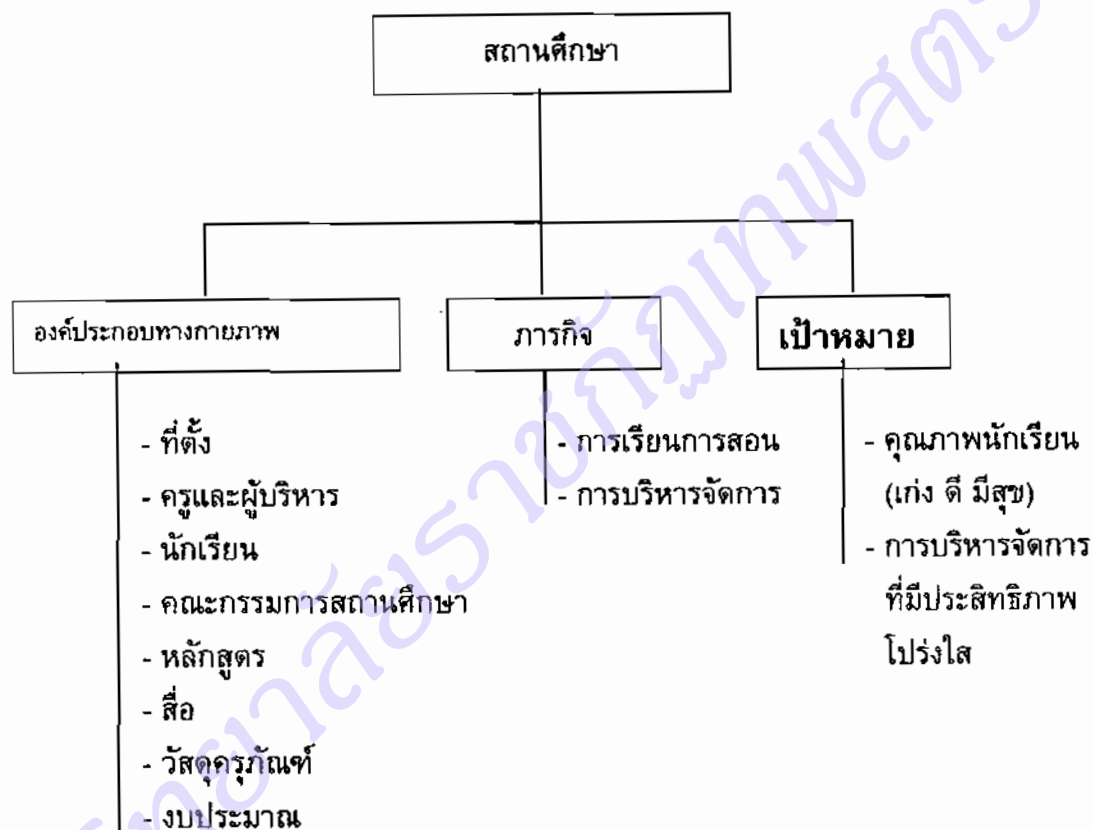
สถานศึกษา หรือโรงเรียน คือ หน่วยจัดการศึกษาที่เป็นรูปแบบต่อจากการจัดการศึกษาซึ่งดำเนินการโดยวัดและครอบครัว ซึ่งถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอ่านและการเขียนหนังสือ อาชีพ การต่อสู้ป้องกันตัว ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย เพื่อทำหน้าที่ในการจัดการศึกษา และมีกฎหมายการศึกษาฉบับแรกคือ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 กำหนดให้คนไทยอายุตั้งแต่ 7 -14 ปี เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาหรือที่เรียกว่าโรงเรียนประชาบาล

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 6) มาตรา 4 หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรา 10 ได้กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย นอกจากนี้มาตรา 16 ได้กำหนดไว้ว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา โดยสรุปสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาดำกว่าอุดมศึกษา

ดังนั้น สถานศึกษา หรือ โรงเรียน จึงหมายถึง องค์การที่จัดตั้งขึ้นมา มีภารกิจในการจัดการศึกษา มีระบบบริหารจัดการ เพื่ออบรมสั่งสอนและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้วิชาการด้านต่างๆ อาชีพ ระเบียบแบบแผน ประเพณี วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม มีการกำหนดมาตรฐานและค่านิยม เป้าหมายหลักคือ การให้บริการ หรือ เป็นองค์กรบริการ

2. องค์ประกอบของสถานศึกษา

เนื่องจากสถานศึกษาหรือ โรงเรียน เป็นองค์การที่มีระบบการบริหารจัดการ มีภารกิจในการจัดการศึกษา มีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพนักเรียน สถานศึกษาจึงประกอบด้วยส่วนต่างๆ 3 ส่วน ดังภาพ 2

ภาพ2 องค์ประกอบของสถานศึกษา

ที่มา : (ดิเรก พรสีมา,2546, หน้า11)

จากองค์ประกอบดังกล่าว จะเห็นได้ว่า คุณภาพนักเรียนและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้ คือเป้าหมายของสถานศึกษา ดังนั้น สถานศึกษา จึงต้องกำหนดความเป็นเลิศไว้เป็นภาพในอนาคตที่ต้องการ ซึ่งภาพความเป็นเลิศนี้ ต้องครอบคลุมทั้งภาพสถานศึกษาที่ปรารถนาและต้องการให้เป็น และกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สะท้อนสมมติฐานของชีวิตและการศึกษา

3. บทบาทของสถานศึกษา

การจัดการศึกษาตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มุ่งเน้นให้สังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ บุคคลได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รูปแบบการจัดการศึกษาจัดได้ทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย หน้าที่โดยตรงของสถานศึกษา คือ จัดการศึกษาในระบบ มีส่วนร่วม ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษานอกกระบบ และตามอัธยาศัย เพื่อให้ทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาและร่วมกันจัดการศึกษา สถานศึกษาจึงมีบทบาทในการร่วมมือกับชุมชนในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ

การกระจายอำนาจในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 สถานศึกษาต้องเป็นหน่วยรองรับการกระจายอำนาจบริหารและการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นการบริหารรูปแบบใหม่ที่ไม่เคยดำเนินการจัดการศึกษาในประเทศไทยมาก่อน ดังนั้นแนวทางในการบริหารและการจัดการศึกษาในสถานศึกษาจึงเป็นเรื่องใหม่ที่ต้องกำหนดแนวทางในการบริหารการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงสุด

สุวัฒน์ เงินน้ำ (2545, หน้า 6 –11) กล่าวว่า ภารกิจที่สถานศึกษาต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ดังนี้

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบความรู้ไปับกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนศึกษาต่อ โดยให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลาง

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน

มาตรา 47 ให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ

มาตรา 48 ให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

มาตรา 49 ให้มีการประกันคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในห้าปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย

มาตรา 57 ให้สถานศึกษาระดมทรัพยากรในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

มาตรา 59 ให้สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคลมีอำนาจในการปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งที่เป็นที่ราชพัสดุตามกฎหมายว่าด้วยที่ราชพัสดุ และที่เป็นสินทรัพย์อื่น

มาตรา 66 ให้ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกทำได้

ไพบูลย์ เสียงก้อง, และคนอื่นๆ (2546, หน้า 12 –14) กล่าวว่า อำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล มีอำนาจตามกฎหมายดังนี้

1. กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ
 - 1.1 การจัดการศึกษาในรูปแบบการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย
 - 1.2 จัดกระบวนการเรียนรู้
 - 1.3 จัดการประเมินผู้เรียน
 - 1.4 จัดทำสารของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลาง
 - 1.5 ร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
 - 1.6 พัฒนาระบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ
 - 1.7 การบริหารและการจัดการ ทั้งด้านวิชาการ การบริหารบุคคล ระบบประมาณ และการบริหารทั่วไป
 - 1.8 สรรหาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 1.9 ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 1.10 จัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 - 1.11 ให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาที่มาประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา
 - 1.12 ระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 - 1.13 ปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งที่เป็นที่ราชพัสดุตามกฎหมายว่าด้วยที่ราชพัสดุ และที่เป็นสินทรัพย์อื่น
 - 1.14 พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
 - 1.15 พัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาของผู้เรียน
2. กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์การแบ่งส่วนราชการในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.1 วิเคราะห์และจัดทำนโยบาย และแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา
 - 2.2 วางระเบียบ ออกประกาศ และข้อบังคับของสถานศึกษา
 - 2.3 เสนอขอจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไป

2.4 แต่งตั้งคณะกรรมการหรือบุคคล เพื่อพิจารณาและเสนอความคิดเห็น หรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด ที่อยู่ในอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาหรือสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 9 –16) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาว่า สถานศึกษาเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. จัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย และแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตลอดจนบริบทและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
2. จัดตั้งงบประมาณ และรับผิดชอบการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา
3. พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของนักเรียน ชุมชนและท้องถิ่น
4. จัดการเรียนการสอน สภาพแวดล้อม บรรยากาศการเรียนการสอนที่เหมาะสม และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
5. ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและแนวปฏิบัติต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด
6. กำกับ ติดตาม ประเมินผลตามแผนงาน โครงการและประเมินผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการพิจารณาความดีความชอบ การพัฒนา และการดำเนินการทางวินัยกับครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา ตามที่กฎหมายกำหนด
7. ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา
8. จัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ความร่วมมือในการประเมินคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา รวมทั้งการรายงานผลการประเมินต่อคณะกรรมการสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
9. ส่งเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชน และสร้างความสัมพันธ์กับสถานศึกษาและสถาบันอื่นในชุมชน และท้องถิ่น
10. ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจการภายในสถานศึกษา หรือตามที่ได้รับมอบหมายและตามที่กฎหมายกำหนด

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 4 ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 13 –16)

1. ด้านวิชาการ

1.1 พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น

1.2 จัดการเรียนการสอน สภาพแวดล้อม บรรยากาศการเรียนการสอนที่เหมาะสม และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

1.3 จัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และรายงานผลการประเมินให้คณะกรรมการสถานศึกษารับทราบ

2. ด้านงบประมาณ

2.1 จัดตั้งและรับผิดชอบการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

2.2 ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และแนวปฏิบัติ ฯลฯ เกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งนี้ ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

3. ด้านการบริหารงานบุคคล

ดำเนินการตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด

4. ด้านการบริหารทั่วไป

4.1 จัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผน ของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น

4.2 ดำเนินการและกำกับ ติดตามและประเมินผลงานตามแผนงาน โครงการของสถานศึกษา

4.3 ระดมทรัพยากร เพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครองดูแลบำรุงรักษา ใช้ และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษาตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4.4 ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงานด้านต่างๆ ตามกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4.5 ส่งเสริมความเข้มแข็งในชุมชนและสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆ ในชุมชนและท้องถิ่น

4.6 ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษาหรือตามที่ได้รับมอบหมาย และตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

นอกจากนี้สถานศึกษายังมีบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ

งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาโดยตรง ซึ่งการกระจายอำนาจดังกล่าวทำให้สถานศึกษามีความคล่องตัว มีอิสระในการบริหารจัดการเป็นไปตามหลักของการบริหารโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน นอกจากนี้ยังได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานต่างๆ ไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 33 –73)

1. บทบาทหน้าที่การบริหารวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลัก หรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น

2. เพื่อให้การบริหาร และการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐาน และมีคุณภาพ สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษาและการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาตนเอง และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก

3. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

4. เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา และของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นๆ อย่างกว้างขวาง โดยมีขอบข่าย / ภารกิจการบริหารงานวิชาการ ดังนี้

- 4.1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
- 4.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
- 4.3 การวัด ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
- 4.4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 4.5 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- 4.6 การนิเทศการศึกษา
- 4.7 การแนะแนวการศึกษา
- 4.8 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

- 4.9 การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
- 4.10 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
- 4.11 การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร

หน่วยงาน

2. บทบาทหน้าที่การบริหารงบประมาณ

การบริหารงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัว โปร่งใสตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และการบริหาร งบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากการบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิด คุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านงบประมาณมีความเป็นอิสระคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้
2. เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงของการให้บริการ
3. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้อย่างเพียงพอและมี ประสิทธิภาพ โดยมีขอบข่าย / ภารกิจการบริหารงบประมาณ ดังนี้

3.1 การจัดทำและเสนอของบประมาณ

- 3.1.1 การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
- 3.1.2 การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา
- 3.1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมของการเสนอของบประมาณ

3.2 การจัดสรรงบประมาณ

- 3.2.1 การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
- 3.2.2 การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ
- 3.2.3 การโอนเงินงบประมาณ

3.3 การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานการใช้จ่ายเงินและผลการ

ดำเนินงาน

- 3.3.1 การตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายเงินและผลการดำเนินงาน
- 3.3.2 การประเมินผลการใช้จ่ายเงินและผลการดำเนินงาน
- 3.4 การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
 - 3.4.1 การจัดการทรัพยากร
 - 3.4.2 การระดมทรัพยากร
 - 3.4.3 การจัดหารายได้และผลประโยชน์
 - 3.4.4 กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา
 - 3.4.5 กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา

3.5 การบริหารการเงิน

3.5.1 การเบิกเงินจากคลัง

3.5.2 การรับเงิน

3.5.3 การเก็บรักษาเงิน

3.5.4 การจ่ายเงิน

3.5.5 การนำส่งเงิน

3.5.6 การกันเงินไว้เบิกเหลือมปี

3.6 การบริหารงานบัญชี

3.6.1 การจัดทำบัญชีการเงิน

3.6.2 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน

3.6.3 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน

3.7 การบริหารงานพัสดุและสินทรัพย์

3.7.1 การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา

3.7.2 การจัดหาพัสดุ

3.7.3 การกำหนดรูปแบบรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะ และการจัดซื้อ

จัดจ้าง

3. บทบาทหน้าที่การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระ ภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญ กำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคลถูกต้อง รวดเร็ว เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

2. เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถ และมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบ ให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์

3. เพื่อส่งเสริมให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพ โดยยึดมั่นในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐานแห่งวิชาชีพ

4. เพื่อให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีขอบข่าย / ภารกิจการบริหารงานบุคคล ดังนี้

- 4.1 การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
- 4.2 การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
- 4.3 การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
- 4.4 วินัยและการรักษาวินัย
- 4.5 การออกจากราชการ

4. บทบาทหน้าที่การบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสาน ส่งเสริมสนับสนุน และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

เพื่อให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงาน และอำนวยความสะดวก ให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธา และให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา โดยมีขอบข่าย /ภารกิจการบริหารงานทั่วไป ดังนี้

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป
8. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย
12. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
13. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน

14. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
15. การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
16. งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น
17. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน
18. งานบริการสาธารณะ
19. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในหน่วยงานอื่น

การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ความหมายของการบริหารและการบริหารการศึกษา

นักวิชาการและนักบริหารหลายท่าน ได้ให้ความหมายของ “การบริหาร” ไว้หลากหลายความหมายต่างกัน ซึ่งพอกล่าวโดยสังเขป ดังนี้

วิจิตร ศรีธำณ (2533, หน้า 6) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมของกลุ่ม (ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป) ร่วมมือกันทำกิจการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการ และทรัพยากรที่เหมาะสม

พรทิพา จุลสุคนธ์ (2542, หน้า 21) ได้กล่าวถึงความหมายของการศึกษา ของ เสาโรช บัวศรี ไว้ดังนี้ การศึกษา คือ การพัฒนาขึ้นมาในทางที่พึงประสงค์ หรือการพัฒนาขั้น 5 เพื่อให้โลกะ โทสะ โมหะ ลดน้อยถอยไปหรือหมดไป เพื่อจะได้บรรลุชีวิตที่ดี ดังนั้นปรัชญา การศึกษาดตามแนวพุทธศาสตร์ของท่านจึงจัดแบ่งโครงสร้างของปรัชญาการศึกษาออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ความหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาขึ้นมาในทางที่พึงประสงค์
2. ความมุ่งหมายของการศึกษา คือ การบูรณาการซึ่งหมายถึงการทำชีวิตให้ สมบูรณ์ ให้เป็นชีวิตที่ร่มเย็นมีความสุข
3. แนวนโยบายหลักของการศึกษามี 3 ประการ คือ ศึกษาด้วยตนเอง ศึกษา สิ่งแวดล้อม และศึกษาจริยธรรมโดยนำเอามรรค 8 หรือศีล สมาธิ ปัญญา มาเป็นแนวทางในการ แก้ไขปัญหา
4. วิธีของการศึกษานำเอาวิธีการแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า มาใช้เป็นวิธีการ สอน แม้บทจากขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นของธรรมะที่เรียกว่า อริยสัจ 4 รวมทั้งกิจในอริยสัจมาประยุกต์ เป็นวิธีสอนแม้บทให้ชื่อว่า “วิธีสอนตามขั้นตอนทั้ง 4 ของอริยสัจ”

สังพร ศรีเมือง (2543, หน้า 21) กล่าวว่า การบริหารเป็นกิจกรรมซึ่งมีลักษณะ สำคัญ 4 ประการ (1) เป็นกิจกรรมตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป (2) กลุ่มบุคคลร่วมมือกันทำกิจกรรม (3) ทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน (4) ทำกิจกรรมโดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่ เหมาะสม

จากคำนิยาม ความหมายการบริหารโดยสรุป การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานหรือกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการที่เหมาะสม

ส่วนความหมายของการบริหารการศึกษา นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษา ไว้ดังนี้

ประเสริฐ เชษฐพันธ์ (2542, หน้า 7) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา เป็นกระบวนการทางสังคมเกี่ยวกับการสร้างเสริม การดำรงไว้ การกระตุ้น และการฝึกกำลังคน และวัสดุอุปกรณ์ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการภายในหน่วยงาน ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการให้บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

ประทีป สยามชัย (2542, หน้า 9) กล่าวว่า การบริหารการศึกษาไม่มีทฤษฎีและหลักการ การบริหารการศึกษาที่เกิดจากวงการศึกษาเอง แต่ได้กำหนดเอาทฤษฎีและหลักการบริหารซึ่งเกิดจากวงการศึกษาและอุตสาหกรรมมาใช้ ซึ่งเน้นหลักการและทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ แต่ยังขาดด้านมนุษยศาสตร์ ดังนั้นทฤษฎีและหลักการบริหารดังกล่าวที่วงศึกษานำมาประยุกต์ใช้มีมาก

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีความพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง เป็นการพัฒนาคนให้สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งในปัจจุบันเป็นยุคของการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยตรงและอยู่ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุดคือโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาที่มีอยู่ในเกือบทุกหมู่บ้าน ในการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียน จึงต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทั้งนี้ เพราะชุมชนเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยตรง

2. แนวคิดและหลักการการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ปัจจุบันการจัดการศึกษาของประเทศไทย ได้ใช้แนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาโดยทั่วไปไว้ดังนี้ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 8 -11)

2.1 ความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษา

2.1.1 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.1.2 ในกระบวนการเรียนรู้ ต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความ

ภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้ อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการ ประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

2.1.3 การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก 3 ประการ คือ (1) ให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

2.1.4 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลัก 6 ประการ คือ (1) มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา (4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนา ณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการ ศึกษา (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบัน สังกัดอื่น

2.2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

2.2.1 การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอภาคกันในการ รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บ ค่าใช้จ่าย และการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสาร และการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคล ดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษตั้งแต่แรกเกิด หรือพบความ พิการโดยไม่มีค่าใช้จ่าย สำหรับบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ ต้องจัดการศึกษาให้ด้วยรูปแบบที่ เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

2.2.2 บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความ ดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับตามกฎหมาย ตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจาก การศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว

2.2.3 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและ สถาบันสังกัดอื่น มีสิทธิหน้าที่ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วย

2.2.4 บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์จากรัฐตามควรแก่กรณี 3 ประการ คือ (1) การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการเลี้ยงดูบุตร บุคคล ซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ (2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา

2.3 ระบบการศึกษา

2.3.1 การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษาหลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา

2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ และวิธีการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา โดยเนื้อหาสาระและหลักสูตร จะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

2.3.2 สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบก็ได้

2.3.3 ให้มีการเทียบผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถาบันการศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งการเรียนรู้จากนอกระบบ ตามอัธยาศัย หรือจากประสบการณ์การทำงาน

2.3.4 การศึกษาในระบบมี 3 ระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับคือ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และระดับปริญญา

2.3.5 ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กที่มีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ

2.3.6 การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการ และเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษ หรือสถาบันพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น

2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

3) ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษาออกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์และสถาบันทางศาสนาอื่นเป็นผู้จัด

2.3.7 การจัดการศึกษาอุดมศึกษา ให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น

2.3.8 การจัดการศึกษาอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ ให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการหรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา เอกชนกับสถานประกอบการ

2.3.9 กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้โดยคำนึงถึงนโยบาย และมาตรฐานการศึกษาของชาติ

3. แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.1 การกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ซึ่งครอบคลุมถึงการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 21 –30)

3.1.1 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

3.1.2 การจัดการศึกษาทั้งการจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

3.1.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
- 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
- 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
- 5) ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรู้รอบตัว รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้
- 6) จัดการเรียนการสอนให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

3.1.4 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

3.1.5 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ และรูปแบบการศึกษา และให้ใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

3.1.6 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดชีวิตเพื่อการศึกษาต่อ และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

3.1.7 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องมีลักษณะที่หลากหลายทั้งที่เป็น วิชาการและวิชาชีพ ที่มุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

3.1.8 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

3.1.9 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนมีความสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน

3.2 ทิศทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้สรุปสาระสำคัญจากการสัมมนาเรื่องทิศทางการจัด หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อ พ.ศ.2541 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา ไว้ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 32 – 33)

3.2.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน และนอกโรงเรียนต้องมีความเชื่อมโยง กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอนาคตการศึกษานอกระบบจะมีมากขึ้น

3.2.2 ควรเปิดโอกาสให้ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น แสดงความคิดเห็นและ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ควรปล่อยให้เป็นที่ของโรงเรียนเท่านั้น

3.2.3 กระทรวงศึกษาธิการต้องเปลี่ยนบทบาท จากการควบคุมมา เป็น กำกับ ดูแล ต้องกระจายอำนาจ กระจายงบประมาณ กระจายความรับผิดชอบ กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งดูแลด้านการจัดการศึกษาจะต้องลดบทบาทลง มี หน้าที่เพียง 3 ประการ คือ ดูแลนโยบายระดับชาติ กำกับดูแล ประเมินและวัดผลทางด้าน คุณภาพ ในขณะที่เดียวกันต้องให้ประชาชนตระหนักว่า การจัดการศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบ ของชุมชน และสร้างจิตสำนึกในชุมชนว่าการศึกษาเป็นเรื่องของท้องถิ่นและชุมชน ส่วนกลางมี หน้าที่อำนวยความสะดวกเท่านั้น

3.2.4 ข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการต้องปรับปรุงตัวเอง เปลี่ยนทัศนคติ ความคิดต่างๆ ดูแลคุณภาพของครูให้มีประสิทธิภาพ กำกับดูแลให้ผู้มีหน้าที่ได้ทำตามหน้าที่ที่ เชี่ยวชาญชำนาญ

3.2.5 หัวใจของการศึกษาคือความหลากหลายและการสร้างสรรค์ ฉะนั้น ระบบการศึกษาไม่ควรอยู่ในระบบราชการ และเมื่อออกจากระบบราชการแล้ว ก็ไม่ควรนำระบบ ราชการมาให้ผูกมัดตนเอง เพราะระบบราชการเป็นตัวปัญหาอุปสรรคสำคัญ

3.2.6 ต้องปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนแต่ละโรงให้มีคุณภาพใกล้เคียงกัน เพื่อลดปัญหาการแย่งชิงเข้าโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่ง ทั้งโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั้งในกรุงเทพ ฯ และต่างจังหวัด

3.2.7 กระทรวงศึกษาธิการอาจจะไม่ต้องถึงกับจัดหลักสูตร แต่ไม่มีหลักสูตร ซึ่งเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทของปัจเจกชนกับชุมชน ในศักยภาพที่แตกต่างกัน ให้หลักสูตรเกิดขึ้นด้วยกลไกอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะมีคุณค่าและคุณภาพได้ การจัดหลักสูตรให้กับโรงเรียน กำหนดให้โรงเรียนทำ โรงเรียนคิด เป็นการบังคับมากเกินไป าระทรวง ทบวง กรม ควรกำหนดนโยบายให้โรงเรียนไปสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และถ้ามีความพร้อมก็ให้โรงเรียนเป็นนิติบุคคล มีคณะกรรมการของโรงเรียนเอง

3.2.8 จัดระบบการเงินเพื่อการศึกษาใหม่ แทนที่จะให้งบประมาณกับโรงเรียนก็ควรให้กับผู้เรียน แล้วให้ผู้เรียนมีสิทธิเลือกโรงเรียนเอง

3.2.9 การแก้ปัญหาการศึกษาไทย ต้องใช้กฎหมายเข้ามาจัดโครงสร้างใหม่ ตั้งเป็นสภาพัฒนาการศึกษา ให้บุคคลหลายๆ ฝ่ายเข้ามาผลักดัน จัดกระบวนการใหม่ การพูดการให้ข้อเสนอแนะเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาได้

3.2.10 ในภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ ประเทศชาติกำลังจะล้มละลาย ซึ่งในที่สุดจะมากกระทบต่อการทำงานของกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย แม้ว่าจะช้าและน้อยกว่ากระทรวงอื่น ดังนั้น ควรจะต้องใช้ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด อย่างน้อยในอีก 5 ปีข้างหน้า เพื่อให้ได้ปริมาณและคุณภาพของนักเรียนและนักศึกษาที่ดี

3.2.11 กระทรวงศึกษาธิการ ควรปรับปรุงระบบการใช้ข้อมูลข่าวสารลงไปถึงระดับโรงเรียนให้มากขึ้น การจัดระบบเครือข่ายข้อมูลทั่วประเทศยังทำได้ไม่ทั่วถึง แต่คงต้องหาวิธีอื่นที่ถูกกว่า ง่ายกว่า หรือหาอย่างไก็ได้ให้ครูได้รับรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นหากมีระบบการให้ข้อมูลข่าวสารได้ในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากระจายไปถึงโรงเรียนก็จะเป็นเรื่องที่ดีมาก

4. การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเกิดขึ้นตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 นั้น ได้กล่าวไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 36 –40)

มาตรา 37 การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา โดยให้คำนึงถึงปริมาณสถานศึกษา จำนวนประชากรเป็นหลักและความเหมาะสมด้านอื่นด้วย

ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดเขตพื้นที่การศึกษา

มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและ

สำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง หลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจดังกล่าว ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2535, หน้า 149 – 152) ได้กำหนดขอบข่ายของงานวิชาการในสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. งานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ คือ ศึกษาหลักสูตรเกี่ยวกับเนื้อหา ขอบข่าย กระบวนการจัดการศึกษาตามหลักสูตร ศึกษารายละเอียดของแผนการสอน คู่มือครู คู่มือนักเรียน หนังสือนักเรียน หนังสืออ่านประกอบ วางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน จัดตามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ประเมินผล การนำหลักสูตรไปใช้ในระดับชั้นต่างๆ ประเมินผลด้านคุณภาพนักเรียนที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ ดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดจากการใช้หลักสูตร การเตรียมการเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กก่อนเกณฑ์เข้าเรียนในระดับประถม

2. งานการเรียนการสอน คือ จัดห้องเรียนให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน จัดห้องเรียนรายวิชา จัดครูเข้าสอนประจำชั้นประจำวิชา ตรวจสอบการจัดตารางสอนให้มีเวลาเรียนให้ครบตามหลักสูตรกำหนด จัดทำเอกสารคู่มือครูให้เพียงพอทุกระดับชั้นทุกวิชา ตรวจสอบการเตรียมการสอน บันทึกการสอนและแผนการสอนย่อยของครู กำกับควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของครูให้เต็มเวลาเต็มความสามารถ ให้ความช่วยเหลือในการดำเนินการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และเยี่ยมห้องเรียน

3. งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน คือ การจัดหาวัสดุ ประกอบหลักสูตรให้เพียงพอกับความต้องการของครูทั้งจากงบประมาณ และวิธีการอื่นๆ จัดหา สื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอกับนักเรียนและครู จัดบริการสื่อการเรียนการสอนภายในโรงเรียนโดยจัดเป็นศูนย์สื่อ ให้ความรู้ในการผลิตและการนำสื่อไปใช้และประเมินผลการใช้สื่อ

4. งานวัดผลและประเมินผล คือ การวางแผนเพื่อกำหนดขั้นตอนในการวัด ประเมินผล จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการวัดและประเมินผล จัดทำเครื่องมือในการวัดและ ประเมินผล กำหนดระยะเวลาขั้นตอนและวิธีการในการวัดและประเมินผล จัดบุคลากรให้ รับผิดชอบเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล จัดให้มีการวิเคราะห์ผลที่ได้จากการวัดและประเมิน นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปพัฒนาการเรียนการสอน และกำหนดมาตรการในการวัดและ ประเมินผลให้บรรลุเป้าหมาย

5. งานห้องสมุด คือ การจัดเตรียมสถานที่เพื่อจัดเป็นห้องสมุดให้เหมาะสม เพียงพอกับจำนวนนักเรียน จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นแก่กิจกรรมการใช้บริการห้องสมุด จัดหาบุคลากรเพื่อดำเนินงานห้องสมุดของโรงเรียน ให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรที่ รับผิดชอบห้องสมุดในรูปแบบต่างๆ ดำเนินการจัดหาหนังสือและสื่อต่างๆ เพื่อบริการแก่ผู้ใช้ ห้องสมุด ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนากิจกรรมห้องสมุดให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียน

การสอนตามหลักสูตร จัดให้มีการทำทะเบียนหนังสือและทะเบียนให้บริการห้องสมุด ให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ในการดำเนินงานห้องสมุดและติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานห้องสมุด

6. งานนิเทศภายใน คือ การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการนิเทศภายใน วางแผนการนิเทศ จัดระบบงานนิเทศภายในโรงเรียน จัดบุคลากรในการดำเนินการนิเทศ จัดให้มีเอกสารประกอบการนิเทศ ดำเนินการนิเทศภายใน นำผลที่ได้จากการนิเทศมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน ช่วยเหลือและกำกับติดตามบุคลากรที่ทำการนิเทศงาน ด้านการวางแผนและกำหนดวิธีดำเนินงาน ประชุมจัดทำแผน โครงการประจำปีโดยให้บุคลากรทุกคนร่วมรับผิดชอบในการจัดทำแผน แต่งตั้งคณะทำงานในการจัดทำแผนพัฒนา และแผนปฏิบัติการของโรงเรียน จัดทำโครงการในการปฏิบัติงานตามแผน จัดทำปฏิทินเพื่อกำกับควบคุมในการปฏิบัติงาน และประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการและแผน

7. งานประชุมและอบรมทางวิชาการ คือ การรวบรวมและวิเคราะห์ จัดลำดับความสำคัญของปัญหาด้านงานวิชาการ กำหนดแนวทางและวิธีการในการจัดประชุมอบรมทางวิชาการ จัดส่งบุคลากรเข้าร่วมประชุมอบรมทางวิชาการกับหน่วยงานต่างๆ จัดประชุมอบรมภายในโรงเรียน โดยขอความร่วมมือด้านวิทยากรจากหน่วยงานภายนอก จัดสัมมนาบุคลากรภายในโรงเรียน สรุปผลในการประชุมอบรมทางวิชาการ เพื่อนำไปพัฒนาการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2535, หน้า 149 –152) ได้กำหนดขอบข่ายของงานวิชาการในสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. งานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ คือ ศึกษาหลักสูตรเกี่ยวกับเนื้อหา ขอบข่าย กระบวนการจัดการศึกษาตามหลักสูตร ศึกษารายละเอียดของแผนการสอน คู่มือครู คู่มือนักเรียน หนังสือนักเรียน หนังสืออ่านประกอบ วางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน ติดตามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ในระดับชั้นต่างๆ ประเมินผลด้านคุณภาพนักเรียนที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ ดำเนินการแก้ปัญหาที่เกิดจากการใช้หลักสูตร การเตรียมการเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กก่อนเกณฑ์เข้าเรียนในระดับประถม

2. งานการเรียนการสอน คือ จัดห้องเรียนให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน จัดห้องเรียนรายวิชา จัดครูเข้าสอนประจำชั้นประจำวิชา ตรวจสอบการจัดตารางสอนให้มีเวลาเรียนให้ครบตามหลักสูตรกำหนด จัดทำเอกสารคู่มือครูให้เพียงพอทุกระดับชั้นทุกวิชา ตรวจสอบการเตรียมการสอน บันทึกการสอนและแผนการสอนย่อยของครู กำกับควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของครูให้เต็มเวลาเต็มความสามารถ ให้ความช่วยเหลือในการดำเนินการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และเยี่ยมห้องเรียน

3. งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน คือ การจัดหาวัสดุประกอบหลักสูตรให้เพียงพอกับความต้องการของครูทั้งจากงบประมาณ และวิธีการอื่นๆ จัดหา

สื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอแก่นักเรียนและครู จัดบริการสื่อการเรียนการสอนภายในโรงเรียนโดยจัดเป็นศูนย์สื่อ ให้ความรู้ในการผลิตและการนำสื่อไปใช้และประเมินผลการใช้สื่อ

4. งานวัดผลและประเมินผล คือ การวางแผนเพื่อกำหนดขั้นตอนในการวัด ประเมินผล จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการวัดและประเมินผล จัดทำเครื่องมือในการวัดและ ประเมินผล กำหนดระยะเวลาขั้นตอนและวิธีการในการวัดและประเมินผล จัดบุคลากรให้ รับผิดชอบเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล จัดให้มีการวิเคราะห์ผลที่ได้จากการวัดและประเมิน ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปพัฒนาการเรียนการสอน และกำหนดมาตรการในการวัดและ ประเมินผลให้บรรลุเป้าหมาย

5. งานห้องสมุด คือ การจัดเตรียมสถานที่เพื่อจัดเป็นห้องสมุดให้เหมาะสม เพียงพอกับจำนวนนักเรียน จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นแก่กิจกรรมการใช้บริการห้องสมุด จัดหาบุคลากรเพื่อดำเนินงานห้องสมุดของโรงเรียน ให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรที่ รับผิดชอบห้องสมุดในรูปแบบต่างๆ ดำเนินการจัดหาหนังสือและสื่อต่างๆ เพื่อบริการแก่ผู้ใช้ ห้องสมุด ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนากิจกรรมห้องสมุดให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียน การสอนตามหลักสูตร จัดให้มีการทำทะเบียนหนังสือและทะเบียนให้บริการห้องสมุด ให้ความ ช่วยเหลือเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ในการดำเนินงานห้องสมุดและติดตาม ประเมินผลการ ดำเนินงานห้องสมุด

6. งานนิเทศภายใน คือ การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับกรณีศึกษาภายใน วาง แผนการนิเทศ จัดระบบงานนิเทศภายในโรงเรียน จัดบุคลากรในการดำเนินการนิเทศ จัดให้มี เอกสารประกอบการนิเทศ ดำเนินการนิเทศภายใน นำผลที่ได้จากการนิเทศมาใช้ในการ ปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน ช่วยเหลือและกำกับติดตามบุคลากรที่ทำการนิเทศงาน ด้านการวางแผนและกำหนดวิธีดำเนินงาน ประชุมจัดทำแผน โครงการประจำปีโดยให้บุคลากร ทุกคนร่วมรับผิดชอบในการจัดทำแผน แต่งตั้งคณะทำงานในการจัดทำแผนพัฒนา และ แผนปฏิบัติการของโรงเรียน จัดทำโครงการในการปฏิบัติงานตามแผน จัดทำปฏิทินเพื่อกำกับ ควบคุมในการปฏิบัติงาน และประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการและแผน

7. งานประชุมและอบรมทางวิชาการ คือ การรวบรวมและวิเคราะห์ จัดลำดับ ความสำคัญของปัญหาด้านงานวิชาการ กำหนดแนวทางและวิธีการในการจัดประชุมอบรมทาง วิชาการ จัดส่งบุคลากรเข้าร่วมประชุมอบรมทางวิชาการกับหน่วยงานต่างๆ จัดประชุมอบรม ภายในโรงเรียน โดยขอความร่วมมือด้านวิทยากรจากหน่วยงานภายนอก จัดสัมมนาบุคลากร ภายในโรงเรียน สรุปผลในการประชุมอบรมทางวิชาการ เพื่อนำไปพัฒนาการเรียนการสอน

การมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้มากมายแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจความหมายอย่างถูกต้องตรงกัน จึงควรทราบถึงความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537, หน้า 182 - 183) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือกระบวนการบริหาร ประสิทธิภาพขององค์การขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินการนั้น ในการปฏิบัติการจึงให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิด สติปัญญา ก็คือ การให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติการต่างๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด

อุดม แต้มนิพนธ์ (2537, หน้า 17) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการทำงานของคณะกรรมการ กลุ่มประชาชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรของรัฐ และประชาชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2539, หน้า 115) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการ อรุณ รักธรรม (2540, หน้า 270) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม ในด้านการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งขององค์การ

เมตต์ เมตต์การุณจิตต์ (2541, หน้า 14 - 17) ได้ให้คำจำกัดความว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำอย่างไร เสียสละในการพัฒนาการลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ และมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และมีมิติหนึ่งที่น่าจะพิจารณาเป็นมิติที่สี่ คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และสรุปว่า การมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคล หรือกลุ่มบุคคล เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตรง หรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

บุญเชิด สุขภิรมย์ (2541, หน้า 22) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่บุคคล หรือคณะบุคคล เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนในกิจกรรมต่างๆ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ต้องให้บุคคลได้มีส่วนร่วมรับรู้ขั้นตอน หรือเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร และรวมทั้งให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย ซึ่งจะทำให้กิจกรรมหรืองานที่ปฏิบัติกันบังเกิดประสิทธิผล และประสิทธิภาพสูงสุด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันแก้ไขนั่นเอง

ศิริกาญจน์ โกสุม (2542, หน้า 14) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตยและหลักการเริ่มต้นของการมีส่วนร่วม คือ การตัดสินใจใดๆ ก็ตามที่ส่งผลกระทบถึงบุคคลเหล่านั้น ควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น โดยหลักการนี้การมีส่วนร่วมจะต้องอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่าบุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่าตนต้องการอะไร เพราะฉะนั้นการที่เกิดเหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมทราบดีว่าเขาต้องการหรือไม่ ต้องการอะไร และอะไรบางอย่างที่จะเกิดขึ้นกับตน

จิรพรรณ ปุณเกษม (2542, หน้า 100) กล่าวว่า เป้าหมายการทำงานร่วมกันนั้น คือกมองเป้าหมายการจัดการสุดท้ายให้เป็นผลประโยชน์โดยส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เพื่อที่จะทำให้ทุกคนเสียสละตัดความเห็นแก่ตัว หรือยึดมั่นอยู่แต่ศรีทธาความเชื่อมั่นของตนเองเกินไป

ประทีป สยามชัย (2542, หน้า 9) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการในการเข้าไปดำเนินงานของบุคคลหรือของกลุ่ม เพื่อได้สะท้อนถึงความสนใจของตน หรือเพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังงานหรือทรัพยากรต่อสถาบันระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของพวกเขา

อริญ โดยั้ง (2542, หน้า 15) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม เป็นเรื่องที่บุคคลและกลุ่มคน เห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อตนเองและส่วนรวม จนเกิดการลงมือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการ โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์

เบญจพล รอดสวัสดิ์ (2542, หน้า 11) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 58) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนทางการศึกษา ทำให้ทุกฝ่ายเกิดความเข้าใจในคุณค่าของตน และนำคุณค่านั้นมาสนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ การร่วมมือกันของทุกฝ่าย คือ การสร้างพลังอันแข็งแกร่งร่วมกัน ซึ่งจะเกิดผลแก่เด็กและเยาวชนอันเป็นความหวังของเราทุกคน

ธีรวงศ์ คงทอง (2543, หน้า 27) ได้ศึกษาเอกสารสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมของสหประชาชาติ ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า คือ การเข้ามาร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในด้านต่างๆ ได้แก่ กระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบายของสังคม และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติตามแผนหรือโครงการต่างๆ โดยสมัครใจ

สังพร ศรีเมือง (2543, หน้า 10) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของปรัชญาเวสารัชชว่า การมีส่วนร่วม เป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วม มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. มีประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา

2. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ และความสามารถ แรงงาน ทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงิน และวัสดุในกิจกรรมการพัฒนา

อาภาพรรณ สุสันหกนก (2544, หน้า 10) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นความสำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อความสำเร็จของการพัฒนา ประชาชนควรเข้ามามีส่วนร่วมตามกระบวนการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมในการปฏิบัติ

อภิสรณ์ ภาชนะวรรณ (2544, หน้า 38) ได้สรุปการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคล ชุมชน ได้มีบทบาทหรือพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมเสียสละเวลา แรงงาน วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ

รีดเดอร์ (Reeder, 1974, p.39) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าการมีส่วนร่วมหมายถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

เออร์วิน (Erwin, 1976, p. 45) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน พัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ไขปัญหาของตนเองร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้ความชำนาญ ร่วมกับการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

หวัง (Whang, 1981, pp. 91 – 92) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง กระบวนการในการเข้าไปดำเนินงานของบุคคลหรือของกลุ่ม เพื่อจะได้สะท้อนถึงความต้องการของตน หรือเพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังคน หรือทรัพยากรต่อสถาบันและระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของเขา

เดวิส, และนิวสตรอม (Davis, & Newstrom, 1989, p. 232) ให้นิยามของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่บุคคลผูกพันตัวเองเข้ากับกลุ่มด้วยความสมัครใจ เพื่อให้ได้มีส่วนร่วม และมีส่วนช่วย รวมทั้งมีส่วนรับผิดชอบในเป้าหมายที่กำหนดไว้

กุस्ताโว (Gustavo, 1992, p. 4) สรุปว่าการมีส่วนร่วมโดยทั่วไป หมายถึง การเข้าไปมีหน้าที่หรือมีส่วนรับผิดชอบในบางสิ่งบางอย่าง แต่ต่อมาความหมายของการมีส่วนร่วมมีความชัดเจนและลึกซึ้งไปกว่าการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เมื่อการมีส่วนร่วมนี้เชื่อมโยงไปสู่กระบวนการในการเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบของแต่ละบุคคล หรือกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม

จากความหมายที่นักวิชาการทั้งหลายกล่าวไว้ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลหรือองค์กรคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน การดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ ไม่ว่าเป็นการเริ่มคิดวางแผนหรือการดำเนินการ ตลอดจนการประเมินผลที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งร่วมรับผลที่เกิดจากการปฏิบัตินั้นด้วย ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์แก่องค์กรการ องค์กรคณะบุคคล

ส่วนการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา หมายถึง กิจกรรมของสถานศึกษาที่มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา ร่วมวางแผน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมบริหารจัดการทรัพยากรภายในสถานศึกษา ร่วมประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขผลการปฏิบัติงาน โดยอาศัยความร่วมมือและประสานงานที่ดีเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา โดยที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะได้ไม่ทำงานคนเดียว แต่เป็นการร่วมกันทำงานกับคนอื่นด้วยความพอใจของทุกฝ่าย จะทำให้เกิดความสำเร็จที่มีประสิทธิภาพสูงสุดต่อสถานศึกษาและนักเรียน

2. ทฤษฎีของการมีส่วนร่วม

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในปัจจุบันนี้ว่าการมีส่วนร่วม เป็นกระแสที่ได้รับการยอมรับในทุกวงการว่าเป็นปัจจัยนำไปสู่ความสำเร็จในกิจการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษา โดยถือว่าการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น ชุมชน ประชาชนและองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้นเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มีนักคิดนักการศึกษาได้คิดค้นทฤษฎีของการมีส่วนร่วมไว้ พอที่จะยกมากล่าวอ้างได้ดังนี้

อรุณ รักธรรม (2536, หน้า 99 - 100) ได้เสนอหลักการสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการศึกษาระบบประชาธิปไตย5 ประการ ดังนี้

1. สนับสนุนให้แต่ละคน และบุคลากรท้องถิ่น ให้มีโอกาสร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษา
2. ยอมรับภาวะผู้นำเป็นงานของทุกคน แต่เป็นการกระตุ้นแต่ละคนให้แสดงภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ ความต้องการและความสามารถ
3. อำนาจการให้บุคลากรได้วางแผนร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ร่วมมือกันประเมินผลสำเร็จของงาน
4. ดำเนินการให้การตัดสินใจ ที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในองค์กร อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรบุคคลมากกว่าเป็นความรับผิดชอบของคนคนเดียว
5. จัดตั้งองค์กรให้มีความคล่องตัว เพื่อการปรับตัว ตอบสนองการเปลี่ยนแปลง การดำเนินการเพื่อให้ความร่วมมือในการตัดสินใจ จำเป็นต้องดำเนินการให้มีการอภิปราย แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย จัดตั้งคณะทำงานหรือคณะกรรมการดำเนินงานในทุกระดับขององค์กรการศึกษา

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537, หน้า 183 - 184) ได้กล่าวถึงทฤษฎีของ วูม และ เยตตัน (Vroom & Yetton) ซึ่งได้เสนอแนวทางในการที่จะกำหนดการเข้ามามีส่วนร่วมว่า

1. เมื่อไรควรจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. ควรจะมีส่วนร่วมมากน้อยอย่างไรในการตัดสินใจ

ตัวแบบ (model) ของ วรูม และเยทตัน ได้เสนอแนะว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนี้ ควรขึ้นกับธรรมชาติของปัญหา และสถานการณ์ในการกำหนดรูปแบบ และประมาณของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วรูม และเยทตัน ได้เสนอกฎไว้ 2 กลุ่ม คือ

- 1) กฎกลุ่มแรกเป็นการส่งเสริมคุณภาพของการตัดสินใจ
- 2) กลุ่มที่สองเป็นการส่งเสริมการยอมรับการตัดสินใจ

ในการตัดสินใจนั้นมีทางเลือกอยู่ 5 แนวทาง ตั้งแต่ผู้บริหารตัดสินใจคนเดียว ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ ดังนี้

1. ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วตัดสินใจเองตามลำพัง
2. ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่นแล้วตัดสินใจเอง
3. ผู้บริหารหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นรายบุคคลแสวงหาความคิด และข้อเสนอแนะแล้วตัดสินใจเอง

4. ผู้บริหารปรึกษาหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม แสวงหาความคิดเห็นร่วมกัน โดยการอภิปรายและตัดสินใจ

5. ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่มเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหา แล้วให้กลุ่มตัดสินใจ
กิตติเดช เติ่งรัง (2541, หน้า 14) ได้ศึกษาทฤษฎีของวิลเลียม ดับบลิว รีตเตอร์ (William W. Reeder) ซึ่งได้อธิบายถึงเหตุผลในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งเรียกว่า ความเชื่อหรือความไม่เชื่อมีได้จำกัดอยู่แต่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง กล่าวคือ

ปัจจัยดึงดูด (pull factors) ทำให้เกิดการกระทำ

1. เป้าประสงค์ (goals)
2. ความเชื่อ (belief orientation)
3. ปทัสถาน (value standard)
4. นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (habit and custom)

ปัจจัยผลักดัน (push factors) ทำให้เกิดการกระทำ

1. ความคาดหวัง (expectation)
2. ข้อผูกพัน (commitment)
3. แรงเสริม (force)

ปัจจัยสนับสนุน (pull factors) ทำให้เกิดการกระทำ

1. โอกาส (opportunity)
2. ความสามารถ (ability)
3. การสนับสนุน (support)

กิติเตช เต็งรัง (2541, หน้า 15 -16) ได้ศึกษาทฤษฎีของ พาร์สัน (Parsons) ซึ่งได้สร้างทฤษฎีการกระทำทางสังคม (theory of social action) ได้อธิบายถึงการกระทำของมนุษย์จะขึ้นอยู่กับ

1. บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล (personality)
2. ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ (social system)
3. วัฒนธรรม (culture) ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ โดยวัฒนธรรมจะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิดหรือความเชื่อ ความสนใจ และระบบค่านิยมของบุคคล

แคมป์เบลล์ (Campbell, 1952, pp. 107 - 108) ค้นหาค้นหาข้อเท็จจริงว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารของผู้ร่วมงานที่เป็นความรู้สึกที่ดีของผู้ร่วมงานนั้น การเพิ่มผลผลิตเป็นเงื่อนไขกับผู้นำ การสร้างความพึงพอใจในงานและขวัญในลักษณะใด

ลิเคอร์ท (Likert, 1961, pp. 45 - 50) ให้ความสำคัญภาวะผู้นำ ที่ให้ความสำคัญกับภาวะการณบริหารโดยมีส่วนร่วม ผู้บริหารที่มีมนุษยสัมพันธ์ ด้วยการให้เจ้าหน้าที่ระดับต้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจก่อให้เกิดการประสานงานดีกว่า แรงจูงใจสูงกว่า ประสิทธิภาพการผลิตสูงกว่า

บาเวลาส, กรอส, และไคท์ (Bavelas, Gross. & Kite, 1965, pp. 55 - 70) ได้วิจัยละชี้ให้เห็นว่า การบริหารโดยมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้ร่วมงานได้มีโอกาสในการแสดงออกอย่างดี ทฤษฎีมีความเกี่ยวข้องกับการบริหาร เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ สำหรับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา มาจากแนวคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์ และมีทฤษฎีการมีส่วนร่วมหลายทฤษฎี เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมนักบริหารการศึกษาสามารถประยุกต์ หรือเลือกใช้ทฤษฎีดังกล่าวให้สอดคล้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ และการบริหารในยุคปัจจุบัน

สรุปว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของบุคคลในชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น ซึ่งในการดำเนินงานเพื่อให้บุคคลในชุมชนท้องถิ่นที่มีอยู่รอบๆ บริเวณสถานศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างแท้จริงนั้น ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำในสถานศึกษา จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องในเรื่องความต้องการของชุมชน และมีทักษะในการติดต่อสื่อสาร การประสานงานเพื่อให้บุคคลฝ่ายต่างๆ เกิดความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ร่วมกัน

3. ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

จุดมุ่งหมายในหลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วมคือ ให้ครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีขีดความสามารถในการกำหนดความต้องการพื้นฐานของตนเอง และสามารถกำหนดโครงการพัฒนา โดยอาศัยความร่วมมือจากภายนอกให้น้อยที่สุด

การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบการบริหารที่ใช้ยุทธศาสตร์ในการระดมสรรพกำลังความคิด จิตใจ ให้เกิดพลังทางการบริหาร โดยพฤติกรรมการบริหารที่องค์การจะได้ทั้งมือ หัวใจ และความคิด เป็นการบริหารที่มีประสิทธิภาพตามความคาดหวังทางการบริหาร การบริหารสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วม เป็นการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้ปฏิบัติร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ตั้งแต่ระดับกลุ่มเล็กๆ จนกระทั่งเป็นความรับผิดชอบมากขึ้น และมีความหลากหลาย ปัญหา และอุปสรรคที่สำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ ผู้บริหาร บรรณารักษ์ขององค์การ นิสัย ความคิดเห็นของผู้ร่วมงานในองค์การเองเป็นสำคัญ เพราะการบริหารในปัจจุบัน หรือเรียกว่า การบริหารสมัยใหม่ มุ่งบริหารที่จะได้ทั้งมือ หัวใจ และความคิด โดยการบริหารแล้วให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการบริหาร เน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีความคิดเห็น มีเป้าหมายตรงกัน ในกิจกรรมที่ปฏิบัติการ ความร่วมมือจึงจะเกิดขึ้นอย่างแท้จริง นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม ดังนี้

กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2535, หน้า 13 -14) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ว่า

1. ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพันและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น
2. จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรในการดำเนินโครงการมากขึ้น
3. จะช่วยในการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น
4. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมาก และมีการระดมทรัพยากรในการดำเนินโครงการมากขึ้น
5. การดำเนินโครงการจะราบรื่นได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546, หน้า 10) กล่าวว่าในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2534 ได้ระบุว่า "สนับสนุนให้ชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน ให้ชุมชนมีการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษา ให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของตนเอง" โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันมายาวนาน เป็นสถาบันหลักของสังคม ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนจึงมีความจำเป็นตลอดมา

ธรรมรส โชติบุญขร (2536, หน้า 230) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทำให้เกิดประสิทธิภาพไว้ดังนี้

1. เมื่อผู้ร่วมงานได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลง เขาจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ไม่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง
2. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา จะมีความราบรื่นมากขึ้น ความไม่พอใจจะน้อยลง
3. ความผูกพันของบุคลากรกับองค์การจะมีความผูกพันมากขึ้น

4. บุคลากรจะไว้วางใจฝ่ายบริหารมากขึ้น เพราะบุคลากรรู้แรงจูงใจและความต้องการของฝ่ายบริหาร

5. การบริหารงานผู้ใต้บังคับบัญชามีความง่ายขึ้น เพราะผู้ใต้บังคับบัญชายอมรับการเปลี่ยนแปลงและไว้วางใจฝ่ายบริหารมากขึ้น

6. การตัดสินใจทางการบริหารมีคุณภาพมากขึ้น

7. การติดต่อสื่อสารระหว่างองค์การระดับสูงกับองค์การระดับต่ำดีขึ้น

8. ก่อให้เกิดการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ (2539, หน้า 10) กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญในการทำงานร่วมกันให้มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วย การมีเป้าหมายที่ชัดเจน สมาชิกมุ่งมั่นที่จะไปสู่เป้าหมายนั้น ผู้นำได้รับการยอมรับ ใช้กระบวนการกลุ่มในการคิด สมาชิกมีเสรีภาพเต็มที่ ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สมาชิกได้รับทราบข้อมูลข่าวสารทั่วกันมีมาตรฐานการทำงานสูง สมาชิกให้การสนับสนุนและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 10 - 75) ได้พิจารณาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พบว่าได้บัญญัติในหลายมาตราที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ที่สำคัญมีดังนี้

มาตรา 43 การจัดการศึกษาการอบรมของรัฐ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม

มาตรา 289 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 (2540, หน้า 24 -25) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาการศึกษาไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการศึกษา เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานและเป็นสิทธิมนุษยชน ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาจึงควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดและการพัฒนาการศึกษา ทำให้ระบบการศึกษาในสถานศึกษาสะท้อนสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนได้อย่างชัดเจน ด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ

2.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดความจำเป็นพื้นฐาน ช่วยให้อุปกรณ์ที่ถูกต้องกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ได้มีโอกาสเสนอสิ่งที่ตนต้องการต่อผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้จัดทำนโยบายการพัฒนาการศึกษา และมีโอกาสได้รับการพัฒนายากฐานะให้สูงขึ้น

2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้รัฐบาลสามารถระดมทรัพยากร สรรพกำลังในท้องถิ่น เช่น ความรู้ ทักษะ แรงงาน และทุนที่ต้องใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยลดภาระของรัฐบาลในด้านงบประมาณ และทรัพยากรที่ต้องใช้เพื่อขยายการศึกษา

2.3 การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยปรับปรุงการกระจายอำนาจและการขยายโอกาสทางการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม ให้มีความเหมาะสมตรงกับเป้าหมายมากขึ้น

2.4 การมีส่วนร่วมของประชาชน จะมีผลต่อความต้องการทางจิตวิทยาของประชาชน จากการที่ได้มีอิทธิพลในการตัดสินใจ ให้ข้อมูล ให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานด้านการศึกษาที่มีผลกระทบต่อบุตรหลาน

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดและพัฒนาศึกษาในสถานศึกษา แสดงการช่วยเหลือตนเอง (self - help) การพึ่งพาตนเอง (self - reliance) ได้

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอย่างจริงจังทุกขั้นตอน จะช่วยหนุนส่งให้ประชาชนในชุมชนมีพลังต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ

5. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาศึกษาของสถานศึกษา เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการยอมรับและการใช้ความคิดใหม่ วิธีการใหม่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในขณะที่สถานศึกษาสามารถรวบรวมแนวคิด ภูมิปัญญาของชุมชนมาปรับใช้ในกระบวนการบริหารวัฒนธรรมในสถานศึกษาร่วมกับชุมชน

6. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาศึกษาในสถานศึกษา จะทำให้ชุมชนสามารถแสดงศักยภาพที่มีอยู่ และช่วยให้การศึกษาของสถานศึกษาเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาเชิงนวัตกรรมที่เหมาะสมกับปัญหาของชุมชนได้มากกว่าการให้บุคลากรภายนอกมาช่วยแก้ปัญหา

อัจฉรา สังข์สุวรรณ (2540, หน้า 485) กล่าวถึงลักษณะของการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย มีจุดมุ่งหมายชัดเจนเหมาะสม และเป็นความต้องการของกลุ่ม การติดต่อสื่อสารชัดเจน และเป็นการติดต่อสื่อสารแบบสองทาง สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ผู้นำมีความเป็นผู้นำ และใช้ภาวะผู้นำให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของทีม การตัดสินใจต้องมาจากการตัดสินใจร่วมกัน การบริหารความขัดแย้งเป็นไปอย่างเหมาะสมและสมาชิกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 9) ได้พิจารณาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ได้กำหนดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

“ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในทุกระดับมากขึ้น โดยกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ชุมชน สามารถกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความพร้อมและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ภายใต้การกำหนดโครงสร้างและมาตรฐานทางคุณภาพของหน่วยงานภาครัฐอย่างเป็นระบบ”

อนันต์ จิตรศรีทฐา (2541, หน้า 48 - 49) กล่าวถึงลักษณะการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วย การมีเป้าหมายที่ชัดเจนและทุกคนเข้าใจตรงกัน บรรยายภาพเป็นกันเอง การสื่อสารแบบเปิด สมาชิกมีส่วนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกมีส่วนช่วยในการตัดสินใจแก้ปัญหา มีการกระจายเป็นผู้นำ และมีการประเมินตนเองทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

สมเดช สีแสง (2542, หน้า 16 -19) ได้วิเคราะห์นโยบายของรัฐในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ในเรื่องเกี่ยวกับการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาพบว่า

ในหมวดที่ 3 แนวนโยบายการศึกษาได้ระบุไว้ว่า ส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของครอบครัว ชุมชน สถาบันทางสังคมอื่นๆ และสื่อมวลชน ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการของการศึกษา ตลอดจนปรับปรุงระบบบริหารการศึกษา ให้มีเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งให้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการภายในของสถานศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและจัดการศึกษาของชุมชน

ในหมวดที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษาได้ระบุไว้ว่า “ให้มีคณะกรรมการการศึกษาระดับจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรท้องถิ่น เพื่อวางแผนและจัดการศึกษาของจังหวัด โดยคำนึงถึงเอกภาพด้านนโยบาย และมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งความต้องการของท้องถิ่น”

อุทัย บุญประเสริฐ (2543, หน้า 154 - 156) ได้สรุปหลักการสำคัญของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเกี่ยวกับหลักการมีส่วนร่วม ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษาทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่าและตัวแทนนักเรียน การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและจะรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น

อาภาพรณ สุสันหกนก (2544, หน้า 15) ได้ศึกษาข้อคิดของ โคร์แนน (Kornan, n.d, Unpaged) กล่าวว่า โรงเรียนกับชุมชนเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก โรงเรียนและชุมชนควรมีส่วนร่วมในการวางแผน วางนโยบาย การแก้ปัญหา และประเมินผลของโรงเรียนเอง หลักการนี้ทำให้ชุมชนทุกชุมชนควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ในปัจจุบันการศึกษาไม่จำกัดว่าต้องมาจากการวางแผนของนักการศึกษาเพียงฝ่ายเดียว แต่อาจมาจากผู้มีอาชีพอื่นๆ ส่วนประชาชนทำหน้าที่เป็นตลาดของผลผลิต ซึ่งสามารถเป็นกระบอกสะท้อนให้เห็นคุณภาพของผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ประชาชนพึงได้มีโอกาสร่วมวางแผนการศึกษาบ้าง

สัมฤทธิ์ ทางเพ็ง (2545, หน้า 9 - 10) กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนในการทำงาน จะทำให้เกิดความรู้สึก

เกี่ยวข้องกับผูกพันกับงานหรือองค์กร ความรู้สึกผูกพันเกี่ยวข้องที่ว่านี้ หากมีการตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันแล้ว จะเป็นผลให้เกิดข้อผูกพันและข้อผูกมัดหรือตกลงใจร่วมกัน จะทำให้เกิดประโยชน์ในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการระดมความคิด และอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความคิดเห็นหลากหลาย การปฏิบัติมีความเป็นไปได้มากกว่าการคิดเพียงคนเดียว

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารมีผลทางจิตวิทยา คือ ทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลง ในขณะที่เดียวกันเกิดการยอมรับมากขึ้น

3. เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสพการณ์ ในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

4. เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสใช้ความสามารถ และทักษะในการทำงานร่วมกัน เกิดความมีน้ำใจ (team spirit) และความจงรักภักดีต่อหน่วยงานมากขึ้น

5. การมีส่วนร่วมทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น การตัดสินใจมีคุณภาพมากขึ้น และส่งเสริมให้การปรับปรุงงานมีความเป็นไปได้สูง ตลอดจนผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้นด้วย

ถวิล มาตรเยี่ยม (2545, หน้า 195) สรุปว่า การมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์หลายประการ คือ

1. การมีส่วนร่วม เป็นการระดมสรรพกำลังจากทรัพยากรมนุษย์ สามารถนำเอา ประสพการณ์ ความรู้ และทักษะของแต่ละคนมาใช้ในการวางแผน ทำให้ได้งานที่ดีสมบูรณ์ขึ้น และการนำไปปฏิบัติจะประสบผลสำเร็จได้ดีขึ้นเช่นเดียวกัน

2. การมีส่วนร่วมทำให้คุณภาพการตัดสินใจสูงขึ้น และทำให้ได้แผนงานที่เกิดจากหลายๆ ทักษะ และหลากหลายผู้ชำนาญการหรือผู้เชี่ยวชาญ

3. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดพันธสัญญาพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ ตลอดจนช่วยให้เกิดการสนับสนุนในการนำไปปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในผลลัพธ์

4. การมีส่วนร่วมในการวางแผน และการตัดสินใจเป็นวิธีหนึ่งในการพัฒนาหรือเป็นการสร้างวัฒนธรรมในการปฏิบัติงาน สนับสนุนให้เกิดความสามัคคีในทีมงาน และสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวในองค์กร

5. การมีส่วนร่วมในการบริหารเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล กลุ่มบุคคล เพิ่มพูน ประสพการณ์ในวิชาชีพ และเสาะแสวงหาแนวทางพัฒนาวิชาชีพของตนเอง

6. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ เป็นการเปิดโอกาสอันยิ่งใหญ่ สำหรับโรงเรียนที่จะลดการต่อต้าน และปรับเปลี่ยนไปสู่แนวปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

7. การมีส่วนร่วมถือว่าเป็นความชอบธรรมหรือเป็นสิทธิของผู้ร่วมงานทุกคน

สุรัชย์ เทียนขาว (2545, หน้า 18) ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การสนับสนุนทรัพยากรคือ การสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงานหรือการร่วมกิจกรรม ได้แก่ การเข้าร่วมในการวางแผน ร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น ร่วมการดำเนินการ ร่วมการติดตามและร่วมการประเมินผล

2. อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วมคือ เป็นผู้นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิก ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมนี้แสดงถึงระดับอำนาจของผู้เข้าร่วม จึงมีการโต้แย้งว่าการมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการพัฒนาความสามารถของประชาชน เป็นเพียงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเพียงบางส่วน เพราะส่วนมากแล้วประชาชนไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการตัดสินใจ จึงเกิดการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ประชาชนขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546, หน้า 61) กล่าวในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2544 - 2549 ได้ระบุว่า "ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยพัฒนาครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต รวมทั้งสนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต" โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันมายาวนาน เป็นสถาบันหลักของสังคม ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนจึงมีความจำเป็นตลอดมา

จากแนวความคิดดังกล่าว การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคล หรือประชาชนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน หรือดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงาน เริ่มจากการกำหนดปัญหา วางแผน จัดสรรทรัพยากร ดำเนินการ และร่วมตัดสินใจ ลักษณะหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งได้หลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับกรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์การแบ่งจะใช้เกณฑ์ใด ซึ่งอาจสรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมได้ 4 ลักษณะ คือ ร่วมรับรู้ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมตัดสินใจ ทฤษฎีและแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมมาจากแนวคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์ การจัดการศึกษาระบบประชาธิปไตย เน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน การมีส่วนร่วมมีความสำคัญทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กร หรือบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กร เกิดความรู้สึกร่วมกัน เป็นการสร้างความเชื่อถือในคุณภาพขององค์กร และความมั่นใจให้ประชาชนหรือบุคคล ผู้มีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ของประชาชนเอง

4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม มีนักการศึกษาได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการทำงานไว้หลายท่าน ดังนี้

กุลยา ดันติผลาชีวะ (2534, หน้า 29) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า ความสำคัญอยู่ที่ผู้บริหาร จะต้องใช้ระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมด้วย มิใช่เฉพาะงานใดงานหนึ่ง หรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเท่านั้น ถ้าเป็นเช่นนี้จะทำให้เกิดกลุ่มพรรคพวกขึ้น ส่วนประกอบที่จะทำให้การทำงานโดยส่วนร่วมจะประกอบด้วยขั้นตอนตั้งแต่มีการ

วางแผนร่วมกัน ปฏิบัติร่วมกัน และประเมินผลงานร่วมกัน โดยพร้อมที่จะเผชิญปัญหาและผล
อันที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

ปริตนา โกลละสุด (2534, หน้า 19) เสนอแนวคิดการมีส่วนร่วมที่สำคัญเกิดจาก3
ประการ ดังนี้

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากส่วนบุคคลที่บังเอิญพ้อง
ต้องกัน กลายเป็นความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทางที่พึงปรารถนา
การตัดสินใจร่วมกันจะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการกระทำที่
จะสนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
3. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีสภาพความเป็นอยู่ใน
ขณะนั้น ผลักดันให้ไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน

พรรณราย แสงวิเชียร (2535, หน้า92 - 93) ให้แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า

1. อำนาจการตัดสินใจยังงานพึงกระจายไป แทนที่จะอยู่ที่ส่วนกลางเพียงแห่ง
เดียว โดยเน้นว่า การบริหารพึงดำเนินการตามหลักวิชาการ ผู้ได้บังคับบัญชาที่ชอบต่อต้านขัด
ขืนงานที่มอบหมายหรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพราะต้องการมีส่วนร่วมแนะนำในเรื่องที่มี
ผลกระทบถึงตนเอง และจะกระทำให้เกิดการสร้างสรรคงานมากกว่าการต่อต้าน
2. พลังที่รวมองค์การให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียว เกิดจากการไว้วางใจซึ่งกันและกัน
มากกว่าการใช้อำนาจ ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน จะทำให้เกิดบรรยากาศที่เชิญชวนสนับสนุน
ให้อยากทำงาน ซึ่งความไว้วางใจนั้นเกิดจากสมาชิกในกลุ่มร่วมกันกำหนดมาตรฐานในการ
ปฏิบัติงาน โดยผู้บังคับบัญชาจะเป็นผู้ริเริ่มให้เกิดสิ่งเหล่านี้
3. สมาชิกในองค์การจะมีความรู้สึกรับผิดชอบต่องานมากขึ้นเมื่อได้รับช่วยเหลือ
จากหัวหน้างาน การที่จะให้งานมีคุณภาพดีนั้น สมาชิกทำงานด้วยความรับผิดชอบจะเกิดจากที่
หัวหน้างานให้ความช่วยเหลือฝึกอบรมให้คนงานรู้จักรับผิดชอบ จะให้ความสำเร็จมากกว่า
วิธีการควบคุมจากหัวหน้างาน
4. พื้นฐานอันมั่นคงขององค์การ คือ การทำงานเป็นทีม เป็นลักษณะงานถ้อยที
ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ร่วมกันคิดร่วมกันทำ
5. ควรถือว่าการที่เป็นหัวหน้าคือบุคคลที่ดำเนินการติดต่อภายในกลุ่มและ
ประสานงานระหว่างกลุ่มมากกว่าบุคคลที่มีอำนาจสูงกว่า หัวหน้ามีบทบาทที่ทำให้กลุ่มรู้สึก
รับผิดชอบสูง

ประยุทธ์ สุวรรณโกตา (2536, หน้า 17) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมี
ส่วนร่วมว่า

1. มนุษย์ทุกคนมีความรู้สึกนึกคิด และความต้องการเบื้องต้น อันได้แก่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงาน ความดี ตลอดจนการพัฒนาจิตใจของตนให้สูงขึ้น สู่สภาวะที่พึงปรารถนาโดยไม่มีที่สิ้นสุด

2. แนวความคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับมนุษย์ ได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า คนทุกคนมีความใฝ่ดี มีศักยภาพและคุณภาพ สามารถพัฒนาได้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานของคนในองค์การ มีอยู่ว่า หากทำให้คนที่ทำงานในองค์การเกิดความรู้สึกร่วมกันในงานที่จะทำนั้น จะบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งขององค์การและผู้ที่ทำงานได้พร้อมกัน จะสามารถทำงานเป็นกลุ่มในบรรยากาศแบบประชาธิปไตย ก่อให้เกิดผลงานสูงกว่าผลรวมของผลงานแต่ละคน ทุกคนมีความพอใจและมีความสุข

สุรศักดิ์ นานานุกูล (ม.ป.ป., หน้า 23) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสู่ความสำเร็จ จากข้อสนับสนุนที่ว่า การมีบุคคลจำนวนมากเข้าร่วมรับผิดชอบแก้ปัญหาต่างๆ การขอรับบุคคลหลายๆ ระดับเข้าร่วมแก้ไขปัญหาลดเวลา เป็นการใช้พลังของกลุ่มคนในองค์การได้เต็มที่ ถ้าได้ฝึกฝนอบรมพนักงานให้รู้เทคนิคการแก้ปัญหาก็จะได้ผลดี

สวาท เกษณา (2539, หน้า 37) ได้ศึกษาแนวคิดหลักในการมีส่วนร่วมตามทฤษฎีของ พุดติ (Putti) ว่า

1. เป็นการเกี่ยวข้องทางจิตและอารมณ์มากกว่ากิจกรรมทางกาย
2. เป็นการกระตุ้นให้ช่วยเหลือและทำประโยชน์
3. เป็นการส่งเสริมให้รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ
4. ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมนั้น ควรต้องตระหนักว่าให้มีความสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมจอมปลอมและการมีส่วนร่วมมากเกินไป

ทัศนาศ แสงศักดิ์ (2539, หน้า 25 - 26) ได้รวบรวมแนวคิดของ พุดติ (Putti) โดยสรุปการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่ามี 8 รูปแบบ คือ

1. การวางแผนแบบสแกนลอน (The Scanlon plan) เป็นการทำงานแบบที่มึระหว่างคนงานกับผู้บริหาร เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิตและผลกำไร

2. เจเคกรุป (Jishu Kanri - JK) เป็นการจัดตั้งกลุ่มอิสระเล็กๆ ที่มีอำนาจเด็ดขาด กลุ่มเหล่านี้จะพิจารณาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน แล้วพยายามที่จะหาข้อยุติอย่างสร้างสรรค์ ผู้นำกลุ่มอาจได้รับการเลือกตั้งหรือสับเปลี่ยนกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม กลุ่มจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. การปรึกษาดตามสายบังคับบัญชา (consultative hierarchy) เป็นวิธีการที่ให้ลูกจ้างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยเครือข่ายคณะกรรมการต่างๆ ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มต่างๆ

4. ทีกรุป (T - group approach or sensitivity) วิธีการนี้ใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมและพัฒนามนุษยสัมพันธ์ของฝ่ายบริหาร เทคนิคชนิดนี้ใช้เพื่อทำความ

เข้าใจคนอื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้ถึงค่านิยม แรงจูงใจ จุดอ่อนและจุดแข็งของ ผู้ได้บังคับบัญชา โดยที่แต่ละคนต้องเข้าใจตนเองเสียก่อน

5. การบริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้บริหารระดับต่างๆ ในองค์การ (multiple management) เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยมีความตั้งใจที่จะ แก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเพียงคนเดียว จึงต้องการที่จะให้บุคคลในระดับต่างๆ มีส่วนร่วมในการบริหารด้วย

6. คิว ซี ซี (quality control circle) ระบบ คิว ซี ซี เป็นการทำงานของกลุ่มเล็กๆ ซึ่งมีบุคคลตั้งแต่ 3 - 15 คน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะแก้ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน จากนั้นจะหาแนวทางแก้ไข

7. แนวทางการใช้คณะกรรมการในการบริหารแบบมีส่วนร่วม (committee approach for participation) คณะกรรมการเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำแนวคิดการบริหาร แบบมีส่วนร่วมไปใช้ปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับที่สูงกว่าระดับพนักงานปฏิบัติ คณะกรรมการจะเป็นกลุ่มที่จัดตั้งชั่วคราวเพื่อปรึกษาปัญหาเฉพาะหน้า

8. การมีส่วนร่วมและการสร้างทีม (participation and team building) กิจกรรม การมีส่วนร่วมและการสร้างทีมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เมื่อการมีส่วนร่วมในการบริหาร ของบุคลากรในองค์การมีความมั่นคง สมาชิกของกลุ่มจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ชินรัตน์ สมสืบ (2539, หน้า 25) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิ (right) และเป็นเอกสิทธิ์ (privilege) กล่าวคือ ในฐานะ สิทธิจะต้องได้รับความเคารพ และให้เกียรติในฐานะเอกสิทธิ์ จะต้องไม่ถูกบังคับและครอบงำ

2. การมีส่วนร่วมเป็นการทำงานกลุ่ม เป็นผลรวมของข้อผูกมัดจากคนแต่ละคน 1. ในพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า โครงการเป็นของพวกเขา เพื่อพวกเขา และโดยพวกเขา

3. การมีส่วนร่วมคือส่วนสำคัญของกระบวนการบริหาร การมีส่วนร่วมจะถูก ดำเนินการใน 2 บริบท คือ 1) ต้องให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น 2) ต้องให้ประชาชนรับรู้

4. การมีส่วนร่วมคือเครื่องชี้วัดการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนยิ่งมาก และเข้มข้นเท่าใด แสดงว่าผลประโยชน์จะตกแก่ประชาชนมากขึ้นเท่านั้น

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2539, หน้า 148 - 153) นักรัฐศาสตร์ไทยได้กล่าวถึง กระบวนทัศน์ใหม่ (new paradigm) ของการจัดการศึกษาในโลกปัจจุบันและอนาคตว่า ต้องเน้น กระบวนการมากกว่าโครงสร้าง ระบบการศึกษาใหม่ต้องมีความหลากหลาย ต้องอาศัยความ ร่วมมือจากทุกฝ่าย มีการจัดการศึกษาแบบองค์รวม โดยมีเป้าหมายร่วมกัน 2 ด้าน คือ การ สร้างคุณภาพให้แก่พลเมือง และการสร้างสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวย โดยมีการจัดการแบบ เครือข่ายที่เน้นการมีส่วนร่วม พร้อมทั้งได้ให้ทรรศนะของกระบวนการจัดการแบบองค์รวมว่า เป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่ต้องประสานการเรียนรู้ในระบบกับการมีส่วนร่วม พัฒนาให้ได้ ทุกระดับ โดยถือว่าข้าราชการเป็นส่วนหนึ่งมีส่วนนำของการจัดการศึกษา และภาครัฐมิใช่

ส่วนที่มีบทบาทนำ หรือบทบาทหลักแต่เพียงฝ่ายเดียว ในการจัดการศึกษาทุกๆ ด้าน และยังได้วิเคราะห์การจัดการศึกษาไทยในระบบโรงเรียนว่า เป็นเครื่องมือที่รัฐบาลไทยใช้ในการสร้างรัฐบาลไทยสมัยใหม่ ที่อาศัยการให้บริการทางการศึกษากล่อมเกลาราชฎาให้เป็นพลเมืองที่มีความผูกพันร่วมกันเป็นชาติ โรงเรียนจึงเป็นเสมือนเงาของรัฐประชาชาติที่ทอดครอบคลุมอาณาบริเวณภายใต้อำนาจอธิปไตย เป็นระบบการจัดการที่สอดคล้องกัน และเป็นระบบการจัดการที่เน้นบทบาทของรัฐข้าราชการเป็นหลัก เอกชนและประชาชนเป็นรัฐรอง ดังนั้น การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนจึงมีลักษณะรวมศูนย์ การจัดการอย่างมีเอกภาพและสร้างมาตรฐานเดียวกันที่ปฏิบัติร่วมกัน โดยมีระบบการตรวจสอบควบคุมแบบราชการเป็นหลักในการให้บริการ

ประเวศ วะสี (2539, หน้า 73) ได้แสดงทรรศนะต่อการจัดการศึกษาว่า การศึกษาไม่ใช่เรื่องของครูและโรงเรียนเท่านั้น ทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมควรร่วมกันจัดการศึกษา เพื่อการเรียนรู้ของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน วัด โรงเรียน โรงงาน สื่อมวลชน เรียกว่าการศึกษาเป็นวิถีชีวิต เป็นทั้งวิถีการและเป้าหมายของกิจกรรมทุกชนิดของมนุษย์ และยังได้เสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการบริหารจัดการศึกษาว่า สังคมทั้งมวลเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อเป้าหมายการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมองว่าการศึกษาไม่ใช่เรื่องของครูและโรงเรียนหรือกระทรวงเท่านั้น แต่ต้องกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นให้จัดการศึกษาตนเอง มีความรับผิดชอบตนเองและตรวจสอบได้ ประกอบด้วยการมีองค์กรอิสระ จัดสรรงบประมาณอุดหนุนการศึกษาของโรงเรียน สร้างกลไกประเมินผลการศึกษาให้เป็นอิสระและมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นผลย้อนกลับให้ผู้ปฏิบัติมีกำลังใจในการปฏิบัติงาน

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2539, หน้า 175) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของสังคมทั้งมวลในการจัดการศึกษา เป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ เพราะความจำกัดด้านทรัพยากรของรัฐบาล ความไร้ประสิทธิภาพของระบบราชการ ทำให้ความผูกขาดในการจัดการศึกษาของรัฐบาล ไม่เป็นผลดีต่อสังคมโดยรวม สมควรที่จะระดมสรรพกำลังของคนในชาติมาใช้ประโยชน์ นอกจากนี้การศึกษายังเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาของสังคม การดึงชุมชนกับสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมขอเพียงรัฐบาลไม่ถูกกฎหมายมีปัญหาท้องถิ่น จัดวางระบบเชื่อมโยงองค์กรประชาชนกลุ่มต่างๆ เข้ามาร่วมจัด และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณอุดหนุนแก่องค์กรประชาชนด้วย

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และอมรวิรัช นาคกรรพ (2539, หน้า 111 – 114) กล่าวว่า การศึกษาเป็นเรื่องสาธารณะ ที่มีผลกระทบต่อชุมชนโดยส่วนรวมทั้งประเทศ การกำหนดแผนและนโยบายการศึกษา ควรกระทำในรูปของสถาบัน และควรเป็นเรื่องที่ชุมชนสนใจเข้ามามีส่วนร่วมด้วย โรงเรียนควรมีวิสัยทัศน์และความคิดริเริ่มมากขึ้น ไม่ควรรอทำตามคำสั่งอย่างเดียว เพราะแนวโน้มของการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาสู่ท้องถิ่นเบ็ดเสร็จยิ่งขึ้น กระแสการเปลี่ยนแปลงจะค่อยๆ ทำให้ระบบบริหารจัดการแบบรัฐอุปถัมภ์สิ้นสุดลง โรงเรียนประถมศึกษา

เป็นหน่วยปฏิบัติจะต้องมีอำนาจการบริหาร การตัดสินใจ ในระดับที่เหมาะสม เพื่อสามารถจัดการเรียนการสอนได้ยืดหยุ่น และหลากหลายสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและความต้องการของผู้เรียน

รุ่ง แก้วแดง (2540, หน้า 244 – 245) กล่าวถึงการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (school – based management หรือ SBM) ว่าเป็นการมุ่งเน้นการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้โรงเรียนหรือสถานศึกษา เพราะสถานศึกษาเกิดขึ้นที่โรงเรียน ผู้บริหารควรมีอำนาจ ดังนี้

1. อำนาจการบริหาร
2. อำนาจการจัดการ
3. อำนาจการตัดสินใจ
4. อำนาจในการมีอิสระในการจัดการศึกษาร่วมกับชุมชนในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ความสำคัญแก่ครูและนักเรียน

สมภพ คชินธร นานนท์ (2541, หน้า 15–16) ได้ศึกษาแนวความคิดของ คิน ปรินญพทท์ ซึ่งได้กล่าวว่า ทฤษฎีการมีส่วนร่วม สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (representative) คือเน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำ และถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง หรือถวอดถอนผู้นำเป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานดี การมีส่วนร่วมตามทฤษฎีนี้มีได้เปิดโอกาสให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง ได้แก่ บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง
2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participation democracy) คือการเน้นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย และยังมองการมีส่วนร่วมในการให้การศึกษาและพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้นคือ การไม่ยอมให้มีส่วนร่วมนับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541, หน้า 12) ได้เสนอแนวคิดว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารจะช่วยให้ฝ่ายปฏิบัติกับผู้บริหารมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าเจ้าหน้าที่ยอมรับเป้าหมายขององค์การมาเป็นเป้าหมายของตนเองแล้ว ก็จะทำให้องค์การประสบผลสำเร็จมากเท่านั้น เพราะบรรยากาศในการทำงานจะเกิดความสามัคคี มีความปรองดอง มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความเป็นระเบียบ สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดพลัง

สมศักดิ์ คงเที่ยง (ม.ป.ป., หน้า 128) กล่าวว่า การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมพื้นฐาน ปัญหาของชุมชน แนวทางในการปฏิบัติอย่างรูปธรรม คือ

1. ครูและผู้บริหารสถานศึกษา การเป็นฝ่ายเข้าหาชุมชน นอกจากได้แสดงความคิดเห็นที่ต้องการพัฒนา การศึกษาอย่างใหม่ เพื่อให้เกิดความต้องการของผู้เรียน
2. ทำหน้าที่ของผู้บริหารและครูที่มีต่อชุมชน ต้องมีความจริงใจให้เกียรติ รับฟังความคิดเห็นของชุมชน เมื่อคุ้นเคยกันแล้ว ชาวบ้านจะยินดีเข้าไปร่วมดำเนินงานในโรงเรียน

3. ความเชื่อความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อโรงเรียนมีผลหลายอย่างต่อการมีส่วนร่วมโดยผู้เรียนเป็นสื่อกลาง

4. ทำให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน ให้บริการแก่ชุมชน จะช่วยสร้างมิตรภาพและการมีส่วนร่วมอย่างมาก โดยเปิดโรงเรียนให้กว้างที่เป็นประโยชน์ของชุมชน

5. จัดตั้งกรรมการศึกษาหรือกรรมการโรงเรียน เพื่อร่วมกันดำเนินงาน การพัฒนาโรงเรียน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาผสมผสาน

6. การสื่อสารเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อการมีส่วนร่วม

7. สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้วยวิธีเฉพาะตัวของครูแต่ละคนอย่างเป็นธรรมชาติ

เชิมเพชร แก่นสา (2543, หน้า 51) กล่าวถึงแนวคิดของ อคิน รพีพัฒน์ และเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า ได้นำแนวความคิดของโคเฮนและฮัทซอฟ ผสมกับแนวคิดของนักวิชาการไทย โดยเห็นว่าควรจำแนกกระบวนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้นๆ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน และกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือในด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือโดยการบริหารงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการที่ดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอดของโครงการทั้งหมด

สุรัชย์ เทียนขาว (2545, หน้า 21) กล่าวถึงแนวคิดของปาริชาติ วลัยเสถียร และคนอื่นๆ ที่กล่าวไว้ว่า โดยทั่วไปแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 5 ขั้นตอนเท่านั้น คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน ร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็น เพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ การดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอา กิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทุกด้าน โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลในการพัฒนา เพื่อที่จะ แก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาที่ได้กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับภาวะความเป็นไปของสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสารที่ไร้พรมแดน เป็นแนวทางในการบริหารที่นักบริหารควรนำไปปรับใช้ เพื่อก่อให้เกิด ประสิทธิภาพ และนำมาซึ่งประสิทธิผล ในท้ายที่สุดผลของการพัฒนาย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจ สนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนหรือของสังคมได้

5. ลักษณะและรูปของแบบการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับการจัดการศึกษาในชุมชน หมายถึง การที่คณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในโรงเรียน โดยการร่วมกันกำหนดแนวทางการจัดการศึกษา จัดทำธรรมนูญโรงเรียน การร่วม ดำเนินการโดยการสนับสนุนให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษา ร่วมติดตามประเมินผลการ ดำเนินการ ร่วมเสนอแนะให้ข้อคิดเห็นในการปรับปรุงติดตามผลการดำเนินงาน การตรวจสอบ การทำงานของโรงเรียน และร่วมรับผลของการจัดการศึกษาในชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมใน การประกันโอกาสทางการศึกษา ประกันคุณภาพการศึกษา ประกันประสิทธิภาพและประกัน ความปลอดภัยของนักเรียน และการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นนโยบายสำคัญในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ซึ่งสามารถสรุปเป็น รูปแบบในด้านต่างๆ ได้ดังนี้

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ในการกำหนดนโยบาย ของโรงเรียน การจัดทำแผนงานโครงการของโรงเรียน การร่วมประชุมคณะกรรมการ สถานศึกษา การร่วมดูแลความประพฤติของนักเรียน การพัฒนาอาคารสถานที่และบริเวณ โรงเรียน

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา เนื่องจากโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องอาศัยความร่วมมือและความ ช่วยเหลือจากคนภายในชุมชนหรือนอกชุมชนค่อนข้างมาก ทำให้ผู้นำชุมชนโดยคณะกรรมการ สถานศึกษาต้องมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนระดมทรัพยากรเพื่อศึกษามาใช้ในการพัฒนา

โรงเรียนตลอดมา แหล่งทรัพยากรได้แก่ คหบดีในท้องถิ่น เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ศิษย์เก่า องค์การการกุศลต่างๆ และคนในชุมชน วิธีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โรงเรียนอาจจะใช้วิธีการโดยการขอบริจาค การจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทอดผ้าป่า การตั้งสหกรณ์ในโรงเรียน ตั้งกองทุนในโรงเรียน

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการทำงานกับองค์กรท้องถิ่น องค์กรท้องถิ่นที่อยู่ในชุมชนคือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและสถานศึกษา ในการพัฒนาการจัดการศึกษาในชุมชน เนื่องจากเป็นองค์กรท้องถิ่นที่มีลักษณะของการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อกระจายอำนาจการปกครองส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น และมีโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาในสถานศึกษาในลักษณะของการส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพราะประชาชนในท้องถิ่นที่เป็นสมาชิกของ อ.บ.ต. อาจได้รับการเสนอชื่อให้มาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา และกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาตามความต้องการของท้องถิ่น

4. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุนการศึกษาในสถานศึกษา ควรเป็นการตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน เพื่อช่วยเหลือนักเรียน ช่วยในการพัฒนาครู และสถานศึกษา รวมทั้งช่วยเหลือครู กองทุนที่น่าสนใจเพราะได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาในสถานศึกษามาก คือ กองทุนการศึกษา ซึ่งเป็นกองทุนที่สร้างขึ้นโดยการนำเงินบริจาคมาตั้งเป็นกองทุน และนำไปฝากออมทรัพย์แล้วนำดอกผลมาเป็นทุนการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียน

5. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์งานของสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา โดยการอาศัยผู้นำชุมชนที่มีวัยใกล้เคียงกับผู้บริหารสถานศึกษา สร้างความสนิทสนมคุ้นเคยให้มากที่สุด นอกจากนั้น อาจจะออกจุลสารรายเดือนของโรงเรียน เพื่อแจ้งผู้ปกครองนักเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาทราบ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนนี้ ผู้นำชุมชนและประชาชนจะรู้สึกพึงพอใจ หากเห็นว่าคณะครูสามารถเข้ากับชาวบ้านได้ดี เวลาไปร่วมงานในชุมชน ไม่เรียกร้องให้ชาวบ้านต้อนรับเป็นพิเศษ แยกต่างไปจากชาวบ้านทั่วไป และความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษาและชุมชนนี้เอง ที่จะทำให้คนในชุมชนให้ความร่วมมือกับทางสถานศึกษาดีขึ้น

นอกจากนี้ นักการศึกษาจำนวนไม่น้อย ได้เสนอรูปแบบหรือลักษณะของการมีส่วนร่วม ไว้ในมุมมองที่ต่างกัน ดังนี้

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537, หน้า 211) ได้ศึกษาพระราชบัญญัติ และระเบียบบริหารของสถาบันการศึกษาต่างๆ ในส่วนที่ใช้เอกชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาที่ภาครัฐจัดดำเนินการ ปรากฏว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา จะมีอยู่ใน

ลักษณะเดียวคือ ในรูปของคณะกรรมการ การเข้าร่วมในคณะกรรมการก็จะเป็นในลักษณะของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ข้าราชการในหน่วยงานอื่น ข้าราชการที่เกษียณแล้ว หรือประชาชนโดยทั่วไป

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537, หน้า 215) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับวิธีการมีส่วนร่วมว่า มีทั้งการมีส่วนร่วมทางตรงและการมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยรูปแบบที่หลากหลาย เช่น 1) ร่วมเป็นกรรมการ 2) ร่วมเสนอความคิดเห็น 3) ร่วมในการตัดสินใจ 4) ร่วมเป็นผู้อุปถัมภ์ สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ 5) ร่วมเป็นผู้อำนวยความสะดวก 6) ร่วมในการแสวงหาทรัพยากร การบริหาร

โดยเน้นว่ารูปแบบหรือวิธีการมีส่วนร่วมจำเป็นจะต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับบุคคลและภารกิจ

ชูชาติ พวงสมจิตร (2540, หน้า 14) ได้นำเสนอการจำแนกประเภทของการมีส่วนร่วมไว้ 11 ลักษณะ โดยมีแนวความคิดในการมีส่วนร่วมนอกเหนือจากกรอบแนวคิดของ ดุสเชลเดอร์ฟ และแนวคิดของบุญชู แก้วส่อง ได้แก่ การมีส่วนร่วมที่จำแนกตามประเภทของกิจกรรมที่เข้าร่วม ดังนั้น จึงใช้เกณฑ์ในการแบ่ง 11 เกณฑ์ โดย 2 เกณฑ์แรกเป็นสิ่งที่แตกต่างไปจากเกณฑ์ของดุสเชลเดอร์ฟ ส่วน 9 เกณฑ์หลัง เป็นแนวคิดที่ดุสเชลเดอร์ฟ เสนอไว้ ดังนี้ 1) การจำแนกตามกิจกรรมที่เข้าร่วม 2) การจำแนกตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วม 3) การจำแนกตามระดับความสมัครใจ 4) การจำแนกตามวิธีการมีส่วนร่วม 5) การจำแนกตามความเข้มของการมีส่วนร่วม 6) การจำแนกตามความถี่ของการมีส่วนร่วม 7) การจำแนกตามระดับของประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วม 8) การจำแนกตามพิสัยของกิจกรรม 9) การจำแนกตามระดับองค์การ 10) การจำแนกตามประเภทของผู้เข้าร่วม 11) การจำแนกตามลักษณะของการวางแผน

ทัศนาศ แสงศักดิ์ (2542, หน้า 71 - 80) กล่าวถึงรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการฝึกอาชีพพระยะสันช่วงอุตสาหกรรม พบว่ามี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผนจัดฝึกอาชีพ
2. การประสานงานจัดฝึกอาชีพ
3. การติดตามงานจัดฝึกอาชีพ
4. การประเมินผลการจัดฝึกอาชีพ
5. การรายงานการจัดฝึกอาชีพ

โดยสรุปการมีส่วนร่วมในการจัดฝึกอาชีพพระยะสันว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมทางตรง คือเป็นผู้ร่วมปฏิบัติและรับผิดชอบโดยตรง
2. การมีส่วนร่วมทางอ้อม ในรูปคณะกรรมการหรือผู้แทนลักษณะต่างๆ

เบญจพล รอดสวัสดิ์ (2542, หน้า 18) ได้ศึกษาแนวคิดของ ลี เจ แคร์ (Lee J. Cary) ซึ่งแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ 5 รูปแบบคือ 1) เป็นสมาชิก (membership) 2) ผู้เข้าประชุม

(attendance at meeting) 3) ผู้บริจาคเงิน (financial contribution) 4) เป็นกรรมการ (membership on committees) 5) เป็นประธาน (position of leadership)

อาภาพรณ สุสันเทกนก (2544, หน้า 12) ได้ศึกษารายละเอียดของกรมพัฒนาชุมชน ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน 17 ลักษณะ คือ 1) การตัดสินใจดำเนินงาน 2) การตัดสินใจใช้ทรัพยากร 3) การออกความเห็นและให้ข้อเสนอแนะ 4) การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 5) การคิดหาวิธีในการแก้ปัญหา 6) การวางแผน 7) การประชุม 8) กิจกรรมกลุ่ม 9) การสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา 10) การเป็นคณะกรรมการหรือบริหารงาน 11) การเป็นสมาชิก 12) การเป็นผู้ชักชวนหรือประชาสัมพันธ์ 13) การดำเนินการตามกิจกรรมที่วางไว้ 14) การลงทุนหรือบริจาคเงิน / ทรัพย์สิน 15) ออกแรง หรือสละแรงงาน 16) การออกวัสดุอุปกรณ์ 17) การดูแล รักษา ติดตาม หรือประเมินผล

จากการศึกษาลักษณะหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมจากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น แม้จะมีความแตกต่างกันไปบ้างตามลักษณะของกิจกรรมที่มีส่วนร่วม หรือความเกี่ยวพันของผู้มีส่วนร่วม แต่ก็มีความสอดคล้องในแนวเดียวกันว่า การมีส่วนร่วมมีทั้งการมีส่วนร่วมโดยตรง และการมีส่วนร่วมโดยอ้อม ในรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งสามารถสังเคราะห์ให้เห็นได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการรับรู้ เป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมในระดับที่น้อยที่สุด เพราะเป็นเพียงการร่วมรับรู้ ในกิจกรรมที่องค์กรนั้นดำเนินการอยู่ แต่ไม่ได้เข้าไปร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบต่อกิจกรรมหรือผลประโยชน์ของการกระทำภายในองค์กรใดๆ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ หรือร่วมทำ เป็นลักษณะของการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เพราะเป็นเพียงเข้าไปร่วมทำ หรือดำเนินกิจกรรม / โครงการขององค์กร โดยที่ไม่มีส่วนในการคิด การวางแผน หรือรับรู้รายละเอียดของกิจกรรมแต่อย่างใด ความผูกพันรับผิดชอบจึงไม่เกิดขึ้นในลักษณะการมีส่วนร่วมแบบนี้มากนัก

3. การมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมในระดับที่จำกัดที่สุด เพราะการมีส่วนร่วมลักษณะนี้บ่งชี้ว่าประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การปฏิบัติ การประเมินผล ตลอดทั้งร่วมรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นจากการคิดและการตัดสินใจนั้น

6. การมีส่วนร่วม และปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการ และกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา จากที่กล่าวมานั้นชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกันบริหารการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติในฐานะของผู้แทนกลุ่มต่างๆ ดำเนินการร่วมกันบริหารการศึกษาในรูปแบบ องค์คณะบุคคล และจากการที่ได้ถึงกระบวนการบริหารการศึกษาข้างต้นนั้น ก็สามารถสรุปถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วมใน 5 ลักษณะดังนี้คือ

1. การร่วมวางแผน คือ ร่วมในการวางแผนการจัดการศึกษาในทุกขั้นตอน ซึ่ง นับว่าเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา
2. การจัดสรรทรัพยากร คือ ร่วมในการจัดสรรทรัพยากรในทุกขั้นตอน ซึ่ง นับเป็นสิ่งที่สำคัญในการบริหารจัดการศึกษา
3. การดำเนินการตามแผน คือ ร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ร่วมกันวางแผนไว้ นั้นให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
4. การประสานงาน คือ ร่วมประสานงานการจัดการศึกษา ตลอดจนการดำเนิน กิจกรรมให้สมาชิกทุกคนเกิดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน
5. การประเมินผล คือ ร่วมประเมินผลการจัดการศึกษา จัดกิจกรรมต่างๆ ที่ ดำเนินการกันตามแผนที่วางไว้แล้วนั้น

การบริหารจัดการของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชน เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและความเข้มแข็งให้แก่สถานศึกษา ในฐานะที่โรงเรียนเป็นนิติ บุคคล ตามมาตรา 44 วรรคหนึ่ง และมาตรา 45 วรรคหนึ่ง แห่งกฎหมายว่าด้วยระเบียบ บริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจ และการมอบอำนาจ ของส่วนราชการให้แก่สถานศึกษา เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษามีความเป็นอิสระ และคล่องตัวในการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคล และ บริหารทั่วไป (ไพบุลย์ เสียงก้อง, และคณะ, 2546 หน้า 11) ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาชั้น พื้นฐานควรที่จะมีส่วนร่วมในการบริหารงานของสถานศึกษา ดังนี้

การบริหารวิชาการ

1. ความหมายของงานวิชาการ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 84) งานวิชาการ หมายถึง งานการบริหาร ปรับปรุง พัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนให้บังเกิดผลดี สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตร ภาษาอังกฤษ ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2539 และแนวการจัดประสบการณ์ระดับก่อน ประถมศึกษา

จากคำจำกัดความที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า งานวิชาการเป็นงานบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา พัฒนาการเรียนรู้ทุกระดับชั้น โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนาสื่อวัตกรรมและเทคโนโลยีการเรียนรู้ให้ได้ผลดี สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2. ขอบข่ายของงานวิชาการ ดังนี้

วันชัย ดนัยดโมณฑ, และไกร เกษทัน (2543, หน้า 70) กล่าวว่า คณะกรรมการสถานศึกษา มีอำนาจในการตัดสินใจในงานประจำของสถานศึกษาในด้านวิชาการ ดังนี้

1. อนุมัติการจัดทำหลักสูตร แบบเรียน อุปกรณ์การศึกษา การวัดและประเมินผลของสถานศึกษา

2. อนุมัติให้เอกชนดำเนินการจัดพิมพ์ เผยแพร่ หนังสือแบบเรียนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรท้องถิ่นที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นหรือพัฒนาขึ้น

3. อนุมัติแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประจำปีของสถานศึกษา

4. กำกับ ติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา

5. กำหนดนโยบายหรือแนวทางการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

6. พิจารณาให้ความเห็นชอบมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

กล่าวโดยสรุปขอบข่ายการบริหารวิชาการ ซึ่งเป็นงานที่เป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ.2545 ที่สถานศึกษาต้องดำเนินการ ดังนี้ 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน 4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5) การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 7) การนิเทศการศึกษา 8) การแนะแนวการศึกษา 9) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 10) การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน 11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น 12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานอื่น ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานควรมีส่วนร่วม ดังนี้

(1) ร่วมวางแผนกำหนดหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

(2) ร่วมคิดกำหนดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ เสนอแนะเทคนิควิธีการสอนใหม่ๆ

(3) ร่วมส่งเสริมสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน

(4) ร่วมกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและกำหนดเป้าหมายผู้เรียนให้บรรลุตามเกณฑ์มาตรฐาน

(5) ร่วมตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

(6) ร่วมพิจารณาให้ความเห็นชอบการใช้หลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียน

(7) ร่วมเสนอแนะให้ครูผู้สอนให้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อฝึกฝนอาชีพแก่นักเรียน

(8) ร่วมตัดสินใจเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนเป็นวิทยากรสอนงานอาชีพ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

(9) ร่วมเป็นกรรมการพิจารณาและประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

(10) ร่วมเป็นกรรมการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรท้องถิ่น

(11) ร่วมประชุมสัมมนากับครูเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนร่วมกัน

(12) ร่วมเป็นกรรมการนิเทศเยี่ยมชั้นเรียนเพื่อสังเกตการสอนของครูและร่วมเป็นกรรมการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

การบริหารงบประมาณ

1. ความหมายของงานงบประมาณ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 48) ให้ความหมายการบริหารงบประมาณว่า เป็นการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ เกี่ยวข้องตั้งแต่การอนุมัติเงินประจำงวด การจัดซื้อจัดจ้าง การเบิกจ่าย การโอนและการเปลี่ยนแปลงรายการเงินประจำงวด การขอใช้เงินเหลือจ่าย และการรายงานผลการใช้งบประมาณรายจ่ายประจำปี

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2544, หน้า 41) ให้ความหมายงบประมาณว่า การงบประมาณ (budgeting) หมายถึง การจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงิน และการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 7) กล่าวว่า งบประมาณ หมายถึง ระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (performance based budgeting) โดยมุ่งเน้นผลผลิต (outputs) และผลลัพธ์ (outcomes) ของงาน เชื่อมโยงทรัพยากรกับผลงาน ให้อิสระแก่ผู้บริหารในการบริหารจัดการ และรับผิดชอบต่อความสำเร็จของงาน

งบประมาณจะมีความหมายที่แตกต่างกันไปตามเวลา สถานการณ์และลักษณะ แต่ความหมายที่สอดคล้องกันประการหนึ่งคือ การจัดหาทรัพยากร การจัดทำงบประมาณ การจัดทำบัญชี และการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการพิจารณาให้ความเห็นชอบ ตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานการใช้จ่ายเงิน

2. ขอบข่ายของงานงบประมาณ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536, หน้า 157 - 160) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับขอบข่ายการบริหารงานธุรการ การเงินและพัสดุ ดังนี้

1. งานสารบรรณ จัดให้มีบุคลากรในการจัดทำงานสารบรรณของโรงเรียน จัดหาครุภัณฑ์และอุปกรณ์ในการทำงานธุรการด้านสารบรรณให้เพียงพอแก่ลักษณะงาน จัดหาวัสดุที่

ใช้ในงานสารบรรณ จัดให้มีเอกสารและคู่มือในการปฏิบัติงานสารบรรณ จัดให้มีระบบการจัดเก็บหนังสือหรือเอกสารต่างๆ ของทางราชการอย่างมีระบบ จัดให้มีทะเบียนรับ – ส่งหนังสือ จัดให้มีทะเบียนยืมหนังสือหรือเอกสารทางราชการ ดำเนินการเกี่ยวกับการทำลายเอกสารของทางราชการตามระเบียบ

2. งานทะเบียนและรายงาน ดำเนินการเรียน การจัดทำทะเบียนนักเรียน ดำเนินการเรื่องการจัดทำทะเบียนครู ดำเนินการเรื่องการจัดทำทะเบียน ป. 05 ดำเนินการจัดทำทะเบียนประกาศนียบัตร ดำเนินการเรื่องการจัดทำทะเบียนคุณเอกสารสำคัญของโรงเรียน จัดทำสถิติข้อมูลสารสนเทศตามแผนงาน จัดทำรายงานด้านข้อมูลตามแบบที่ทางราชการกำหนด

3. งานรักษาความปลอดภัยอาคารสถานที่ วางแผนการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับอาคารสถานที่ จัดทำคำสั่งเกี่ยวกับเรื่องการอยู่เวรยาม จัดให้มีวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการรักษาความปลอดภัย ตั้งผู้รับผิดชอบในการตรวจเวรยาม จัดให้มีการบันทึกเหตุการณ์ในการอยู่เวรยาม จัดให้มีการบันทึกการตรวจเวรยาม

4. งานประชาสัมพันธ์ กำหนดแผนและเป้าหมายในการประชาสัมพันธ์ จัดเตรียมสถานที่และวัสดุที่จำเป็น กำหนดบุคลากรในการปฏิบัติหน้าที่งานประชาสัมพันธ์ จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย กำกับควบคุมการดำเนินงานประชาสัมพันธ์

5. งานการเงิน จัดให้มีบุคลากรปฏิบัติหน้าที่ด้านการเงิน จัดให้มีคู่มือในการปฏิบัติงานด้านการเงิน จัดให้มีเอกสารด้านการเงินตามระบบบัญชีหน่วยงานย่อย ตรวจสอบเงินงบประมาณต่างๆ ที่โรงเรียนได้รับ ดำเนินการใช้งบประมาณให้ถูกต้องตามระเบียบ ตรวจสอบเอกสารหลักฐานต่างๆ เกี่ยวกับการเงิน จัดให้มีการทำรายงานด้านการเงินส่งสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ดำเนินการเรื่องการเก็บรักษาและการใช้เงินนอกงบประมาณจากการบริจาค ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องเงินบำรุงการศึกษา ดำเนินการเกี่ยวกับเงินโครงการอาหารกลางวัน จัดทำใบสำคัญเบิกเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน การจัดซื้อจัดจ้าง จัดทำหลักฐานการจ่ายเงินประเภทต่างๆ จัดทำแผนของงบประมาณปี สรุปและประเมินผลการใช้งบประมาณในด้านต่างๆ

6. งานพัสดุ จัดให้มีบุคลากรปฏิบัติหน้าที่ด้านพัสดุ จัดให้มีสถานที่เก็บรักษาพัสดุ ครุภัณฑ์ จัดให้มีทะเบียนและเอกสารต่างๆ ตามระเบียบการพัสดุ จัดให้มีคู่มือ ตลอดจนระเบียบในเรื่องการพัสดุ การจัดซื้อจัดจ้าง ดำเนินการเรื่องการตรวจสอบพัสดุประจำปี จัดให้มีการสำรวจพัสดุที่ชำรุดเพื่อซ่อมแซมหรือจำหน่าย ดำเนินการเรื่องการจำหน่ายพัสดุ จัดเก็บเอกสารเกี่ยวกับงานพัสดุให้ถูกต้องตามระเบียบ

สุวัณณ์ เงินน้ำ (2545, หน้า 20 - 21) กล่าวว่า ขอบข่ายความรับผิดชอบงานหลักตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในด้านงานงบประมาณ ดังนี้

1. การจัดตั้งงบประมาณ

2. การจัดสรรงบประมาณ การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ การโอนและการเปลี่ยนแปลงงบประมาณ การรายงานผล

3. การตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ

4. การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาที่เกี่ยวกับทุนการศึกษา กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา การส่งเสริมการบริหาร การจัดหา รายได้และผลประโยชน์ในรูปแบบที่หลากหลาย

5. การบริหารการเงินที่เกี่ยวกับการเบิกเงินจากคลัง การรับเงิน การเก็บรักษาเงิน การจ่ายเงิน การนำส่งเงิน

6. การบริหารการบัญชีเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีการเงิน การจัดทำทะเบียนทางการเงิน การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน

7. การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ที่เกี่ยวกับการวางแผนจัดหาพัสดุ การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณสมบัติเฉพาะ การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุ การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ และการจัดหาผลประโยชน์สินทรัพย์

ขอบข่ายของงานงบประมาณที่กล่าวมา เป็นการจัดเพื่อการศึกษา ตามนโยบาย การกระจายอำนาจการจัดซื้อจัดจ้าง สถานศึกษาจะมีภารกิจในการบริหารงบประมาณเพิ่มขึ้น ยิ่งเป็นความรับผิดชอบที่ยุ่ยากและล่อแหลม หากดำเนินการไม่ถูกต้องจะมีความผิดทางวินัย ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเตรียมการทั้งด้านบุคลากร และระบบการทำงานให้พร้อมตาม ขอบข่ายที่กำหนดไว้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยังได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของสถานศึกษาในด้านงบประมาณไว้ ดังนี้

1. จัดระบบข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ และดัชนีชี้วัดผลผลิตและผลลัพธ์ด้าน งบประมาณของสถานศึกษา วิเคราะห์แผนกลยุทธ์ โดยพิจารณาแผนงาน / โครงการฝ่ายต่างๆ เพื่อนำไปจัดตั้งเป็นแผนงบประมาณ วิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน / โครงการ และจัดตั้งงบประมาณเพื่อเสนอขอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการสถานศึกษา จัดทำคำขอตั้ง งบประมาณของสถานศึกษาเสนอสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2. จัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้กับหน่วยงานภายในสถานศึกษา ตามแผนพัฒนา การศึกษาประจำปี โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา จัดส่งแผนพัฒนาการ ประจำปีเพื่อขอใช้งบประมาณไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เบิกจ่ายงบประมาณประเภท ต่างๆ ตามแผนปฏิบัติงานประจำปี อนุมัติการใช้งบประมาณตามประเภทและรายการที่ได้รับ งบประมาณ โอนเงินงบประมาณวงเงินรวมต่างประเภท งบรายจ่ายของแต่ละแผนงาน / โครงการ รายงานผลการดำเนินงาน ผลการใช้จ่ายเงินงบประมาณประจำปี โดยแสดง รายละเอียดผลผลิต และผลลัพธ์ของแผนงาน / โครงการ ตามแบบที่กำหนดไปยังสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษา

3. กำหนดแผนการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณ วางแผน ตรวจสอบ วิเคราะห์ ประเมินความเพียงพอและประสิทธิภาพของระบบการควบคุมภายในของสถานศึกษา สอบทานระบบการปฏิบัติงาน สอบทานความเชื่อถือได้ของข้อมูล ตรวจสอบระบบการดูแลรักษา และความปลอดภัยของทรัพย์สินของหน่วยรับตรวจ ประเมินคุณภาพการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย วิเคราะห์และประเมินความมีประสิทธิภาพ ประหยัด และคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรของหน่วยงานในสถานศึกษา

4. วางแผน วรรรงค์ ส่งเสริมการระดมทุนการศึกษาและทุนเพื่อการพัฒนาสถานศึกษา จัดทำข้อมูลสารสนเทศ และระบบการรับจ่ายทุนการศึกษาและทุนเพื่อการพัฒนาการศึกษาให้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ สำรวจความต้องการของนักเรียนและคัดเลือกผู้เสนอกู้ยืมตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ประสานการกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษากับหน่วยที่เกี่ยวข้อง ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน จัดระบบสวัสดิการเพื่อการศึกษา จัดทำข้อมูลทรัพยากรเพื่อการศึกษาในเขตพื้นที่บริการ ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของสถานศึกษา ร่วมมือกันใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนการสอน ดำเนินการเชิญเชิญเกียรติบุคคลและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่สนับสนุนการใช้ทรัพยากร ร่วมกันเพื่อการศึกษาของสถานศึกษา

5. ยื่นเรื่องขอเบิกเงินพร้อมหลักฐานสำหรับรายการที่มีได้จัดสรรและกำหนดให้เบิกเป็นเงินก้อน เช่น เงินสวัสดิการ เกี่ยวกับการศึกษาบุตร ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เว้นแต่กรณีการขอเบิกเงินสำหรับเงินงบประมาณที่จัดสรรและกำหนดให้เบิกเป็นวงเงินรวม ไม่ต้องยื่นเรื่องให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา การรับเงินและออกใบเสร็จรับเงิน การเก็บรักษาเงิน จ่ายเงิน หักเงิน ณ ที่จ่าย นำเงินที่หักส่ง และนำส่งเงินที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษา

6. จัดทำบัญชี จัดทำทะเบียนเฉพาะที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษา จัดทำรายงานทางการเงิน และงบการเงินส่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเปิดเผยต่อสาธารณชน จัดทำและจัดหาแบบพิมพ์ขึ้นใช้เอง เว้นแต่เป็นแบบพิมพ์กลางที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อจำหน่ายแจก

7. วางแผน จัดหาพัสดุปีปัจจุบันและล่วงหน้า 3 ปี เฉพาะส่วนที่จะจัดหาเอง กำหนดรูปแบบรายการ พัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดุในระดับสถานศึกษา จัดหาพัสดุด้วยเงินงบประมาณ และเงินนอกงบประมาณ ควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุในส่วนที่เป็นอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาตามที่ระเบียบกฎหมายกำหนด จัดหาผลประโยชน์สินทรัพย์ในส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของสถานศึกษา

ไพบุลย์ เสียงทอง, และคณะ (2546, หน้า 39 - 50) กล่าวว่า การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล สถานศึกษาจะต้องจัดการบริหารการศึกษา ในด้านงบประมาณ ดังนี้

1. การจัดทำและเสนอของบประมาณ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ และพัฒนา นโยบายทางการศึกษา การจัดทำแผนกลยุทธ์ หรือแผนพัฒนาการศึกษา การวิเคราะห์ความ เหมาะสมการเสนอของบประมาณ

2. การจัดสรรงบประมาณ ประกอบด้วย การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ การโอนเงินงบประมาณ

3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการ ดำเนินงาน ประกอบด้วย การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงาน การประเมินผล การใช้เงินและผลการดำเนินงาน

4. การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย การจัด ทรัพยากร การระดมทรัพยากร การจัดหารายได้และผลประโยชน์ กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา

5. การบริหารการเงิน ประกอบด้วย การเบิกเงินจากคลัง การรับเงิน การเก็บ รักษาเงิน การจ่ายเงิน การนำส่งเงิน การกันเงินไว้เบิกเหลือปี

6. การบริหารบัญชี ประกอบด้วย การจัดทำบัญชีการเงิน การจัดทำรายงาน 'ทางการเงินและงบการเงิน การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียนและรายงาน

7. การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ ประกอบด้วย การจัดทำระบบฐานข้อมูล สินทรัพย์ของสถานศึกษา การจัดหาพัสดุ การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะ และจัดซื้อจัดจ้าง การควบคุมดูแล บำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุ

วันชัย ดนัยตโมนุท, และไกร เกษทัน (2543, หน้า 71) กล่าวว่า คณะกรรมการ สถานศึกษามีอำนาจในการตัดสินใจในงานประจำของสถานศึกษาในด้านงบประมาณ ดังนี้

1. อนุมัติในการจัดตั้งและบริหารงบประมาณในส่วนของสถานศึกษา
2. อนุมัติการบริหารงานการเงินและพัสดุของสถานศึกษา
3. จัดหางบประมาณสนับสนุน โดยระดมจากประชาชน องค์กรและสถาบันต่างๆ ในชุมชน / สังคม

4. จัดสรรการใช้งบประมาณทั่วไปและงบประมาณพิเศษที่ได้รับจากภายนอก

5. ตรวจสอบดูแลการใช้งบประมาณของสถานศึกษา

กล่าวโดยสรุปขอบข่ายการบริหารที่เป็นหน้าที่ของสถานศึกษา มีดังนี้ 1) การ จัดทำและเสนอของบประมาณ ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์และพัฒนา นโยบายของการศึกษา การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา การวิเคราะห์ความเหมาะสมของการเสนอของ บประมาณ 2) การจัดสรรงบประมาณ ซึ่งประกอบด้วย การจัดสรรงบประมาณภายใน สถานศึกษา การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ การโอนเงินงบประมาณ การตรวจสอบ ติดตามประเมินผลและรายงานผลการใช้เงิน การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การระดมทรัพยากรทางการศึกษา การจัดหารายได้และผลประโยชน์ กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา

กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารการบัญชี การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีส่วนร่วม ดังนี้

- (1) ร่วมสนับสนุนให้การดำเนินงานการเงินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- (2) ร่วมจัดหาทรัพยากรจากภายนอกเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษา
- (3) ร่วมคิด ร่วมจัดสรรการใช้งบประมาณทั่วไปและงบประมาณพิเศษที่ได้รับจากภายนอก
- (4) ร่วมตรวจสอบดูแลการใช้งบประมาณปกติและงบประมาณพิเศษที่ได้รับจากภายนอก
- (5) ร่วมเป็นกรรมการตรวจสอบ กำกับติดตามการใช้จ่ายเงินที่ชุมชนได้บริจาคให้โรงเรียน
- (6) ร่วมจัดทำแผนการใช้เงินและงบประมาณประจำปี
- (7) ร่วมเป็นกรรมการให้ความเห็นชอบแผนการใช้เงินและงบประมาณของโรงเรียน
- (8) ร่วมเป็นกรรมการให้ความเห็นชอบการเลื่อนขึ้นเงินเดือนครู
- (9) ร่วมสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ทางเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน
- (10) ร่วมจัดหาทุนการศึกษาให้แก่นักเรียน
- (11) ร่วมบริจาคเงินและวัสดุสิ่งของเพื่อจัดหาอาหารกลางวันให้แก่นักเรียน

การบริหารงานบุคคล

1. ความหมายของการบริหารงานบุคคล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 7) กล่าวว่า การบริหารงานบุคคล หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับบุคลากรในหน่วยงาน ในอันที่จะให้ได้บุคลากรมาปฏิบัติงานตามความต้องการ และเพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีขอบข่ายกว้างขวาง ครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การจัดทำแผนอัตรากำลัง การกำหนดค่าตอบแทน การสรรหาบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนา การสร้างขวัญกำลังใจ การดำเนินการทางวินัย ตลอดจนการให้พ้นจากหน่วยงาน

สุวัจน์ เงินน้ำ (2545, หน้า 53) ให้ความหมายการบริหารงานบุคคลว่า เป็นกระบวนการบริหารเกี่ยวกับบุคคลขององค์การ ตั้งแต่การวางแผนกำลังคน การรับเข้าทำงาน การมอบหมาย และกำกับดูแลให้ทำงานได้ตามที่กำหนด การตอบแทนผลการทำงาน การประเมินผลและพัฒนา การควบคุมให้ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบวินัย และการให้พ้นจากตำแหน่งหน้าที่การงาน

บริหารงานบุคคลตามความหมายที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า เป็นการบริหารบุคลากรและบุคคลในสถานศึกษา เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถมาปฏิบัติงาน มีความ

รับผิดชอบ รวมทั้งการพิจารณาและนำเสนอการเลื่อนตำแหน่ง ส่งเสริมและดำเนินการทางวินัย วางตัวบุคคลให้เหมาะสมกับงานและการดูแลผลประโยชน์ของบุคลากร เพราะจะเป็นผลต่อความสำเร็จของงาน กล่าวคือ ความสำเร็จของการปฏิบัติงานจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงาน หน่วยงานก็จะมีประสิทธิภาพ

2. ขอบข่ายของการบริหารงานบุคคล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2535, หน้า 153 - 154) กล่าวว่า การบริหารงานบุคลากรของโรงเรียนประถมศึกษานั้น มีขอบข่ายของการบริหารงานเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

1. การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน โดยการพิจารณาหน้าที่และภารกิจของบุคลากรตามขอบข่ายงานที่โรงเรียนต้องดำเนินการพิจารณาถึงจำนวนและความรู้ความสามารถของบุคลากรที่มีในโรงเรียน กำหนดบทบาทหน้าที่และมอบหมายงานให้บุคลากรได้ปฏิบัติตามความรู้ความสามารถ จัดทำแผนภูมิการบริหารโรงเรียน ปฐมนิเทศบุคลากรและกำกับ ควบคุม การปฏิบัติงานของบุคลากร

2. งานพัฒนาและธำรงรักษามูลค่าบุคลากร ได้แก่ การวางแผน กำหนดขั้นตอนวิธีการพัฒนาและธำรงรักษามูลค่าบุคลากร สรรวจข้อมูลต่างๆ ของบุคลากรเพื่อพิจารณาดำเนินการพัฒนา และการธำรงรักษา ส่งเสริมให้บุคลากรได้เข้าร่วมประชุมอบรมสัมมนากับหน่วยงานอื่นเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานของบุคลากร ส่งเสริมให้บุคลากรได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น จัดให้มีสวัสดิการด้านต่างๆ ส่งเสริมจัดกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรขึ้นเอง เช่น การประชุม การอบรม สัมมนา การศึกษาดูงาน

3. งานรักษาระเบียบวินัย ได้แก่ การให้ความรู้ในการปฏิบัติงาน ปฏิบัติตนแก่บุคลากร ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ในฐานะที่เป็นข้าราชการครู ให้ความรู้ด้านวินัยแก่บุคลากร โดยการจัดประชุมอบรม หรือจัดทำเอกสารแจกจ่ายแก่บุคลากร กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการในการกำกับควบคุมบุคลากรให้ปฏิบัติงานให้อยู่ในขอบเขตของวินัย พิจารณาให้การสนับสนุนบุคลากรที่ปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัย เพื่อเป็นแบบอย่างแก่เพื่อนร่วมงาน ดำเนินการแก้ไขปัญหามูลค่าบุคลากรที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบวินัย จัดรวบรวมเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องวินัย เพื่อให้บุคลากรได้ศึกษาหาความรู้

4. งานประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ได้แก่ การประเมินผลงานของบุคลากรเพื่อพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนประจำปี ประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อเลื่อนตำแหน่ง ประเมินผลงานเพื่อพัฒนาบุคลากร ประเมินผลงานเพื่อพัฒนางานด้านต่างๆ ของโรงเรียน จัดทำหรือจัดหาเอกสารที่ใช้ในการประเมิน ให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรที่ได้รับการประเมิน กำหนดให้บุคลากรได้จัดเตรียมหลักฐานหรือเอกสารต่างๆ เพื่อพิจารณาประกอบการประเมิน กำหนดผู้รับผิดชอบและมอบหมายหน้าที่ในการประเมินตามความเหมาะสม เก็บรวบรวมข้อมูลและผลการประเมินไว้เป็นหลักฐาน

สุวัฒน์ เงินน้ำ (2545, หน้า 33 - 34) กล่าวว่า ขอบข่ายความรับผิดชอบงานหลักตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในการบริหารงานบุคคล ดังนี้

- 1) การวางแผนอัตรากำลัง
- 2) การกำหนดตำแหน่งและวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3) การเกลี่ยอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 4) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การทดลองปฏิบัติหน้าที่ราชการและการเตรียมความพร้อมและการพัฒนาอย่างเข้ม
- 5) การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาภายในเขตและต่างเขตพื้นที่การศึกษา
- 6) การเปลี่ยนแปลงสถานภาพวิชาชีพ
- 7) เงินเดือนและค่าตอบแทน
- 8) การเลื่อนขั้นเงินเดือน
- 9) การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 10) การลาศึกษาต่อ
- 11) การประเมินผลการปฏิบัติงาน
- 12) การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ
- 13) มาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ
- 14) การส่งเสริมวินัยสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 15) การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 16) การสั่งพักราชการ การสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน
- 17) การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ
- 18) การอุทธรณ์
- 19) การร้องทุกข์
- 20) การออกจากราชการ
- 21) การขอรับใบอนุญาตและการขอต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ
- 22) งานทะเบียนประวัติข้าราชการและบุคลากรทางการศึกษา
- 23) งานยกเว้นคุณสมบัติ
- 24) งานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และยังได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของสถานศึกษาในด้านการบริหารบุคคลไว้ ดังนี้

1. ประเมินความต้องการอัตรากำลัง จัดทำแผนอัตรากำลังและเสนอแผนอัตรากำลังของสถานศึกษาโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2. สืบหาและรวบรวมข้อมูล การขอปรับปรุงกำหนดตำแหน่งให้สูงขึ้นของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา รวบรวมคำขอและผลงานการขอเลื่อนวิทยฐานะเสนอไปยังผู้มีอำนาจพิจารณาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขอกำหนดตำแหน่งเพิ่มเติมและเสนอขออนุมัติตัดโอนตำแหน่งและอัตราเงินเดือน เสนอขอเปลี่ยนแปลงการกำหนดตำแหน่งของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่และตามที่ได้รับมอบหมาย

3. รวบรวมและรายงานข้อมูลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

4. เสนอความต้องการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ดำเนินการสรรหาเพื่อบรรจุและแต่งตั้งบุคคลเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในกรณีคณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำเขตพื้นที่การศึกษาเห็นชอบหรือมอบหมาย ดำเนินการสรรหาและจัดจ้างบุคคลเพื่อปฏิบัติงานในตำแหน่งอัตราจ้างประจำหรืออัตราจ้างชั่วคราว แจ้งภาระงานมาตรฐานคุณภาพงานมาตรฐานวิชาชีพ จรรยาบรรณวิชาชีพและเกณฑ์การประเมินการปฏิบัติงานให้แก่

ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาทราบเป็นลายลักษณ์อักษร ดำเนินการทดลองปฏิบัติหน้าที่ราชการสำหรับบุคลากรทางการศึกษาหรือเตรียมความพร้อมและพัฒนาอย่างเข้มสำหรับผู้ได้รับการบรรจุเข้ารับราชการในตำแหน่งครูผู้ช่วย ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนด รายงานผลการทดลองปฏิบัติหน้าที่ราชการ หรือเตรียมความพร้อมและพัฒนาอย่างเข้มต่อเขตพื้นที่การศึกษา ดำเนินการแต่งตั้งหรือสั่งให้พ้นจากสภาพการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกำหนด เมื่อได้อนุมัติจากคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำเขตพื้นที่การศึกษา (อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา)

5. ผู้บริหารสถานศึกษาเสนอความประสงค์ และเหตุผลความจำเป็นในการขอย้ายต่อเขตพื้นที่การศึกษา รวบรวมรายชื่อและข้อมูลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ประสงค์จะขอย้ายไปยังสถานศึกษาที่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประสงค์จะขอย้ายไปปฏิบัติงาน พิจารณาให้ความเห็นชอบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่จะขอย้ายมาปฏิบัติงานในสถานศึกษา สั่งย้ายและสั่งบรรจุแต่งตั้งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาแล้วแต่กรณีตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด

6. ตรวจสอบการขอเปลี่ยนสภาพข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความประสงค์จะขอเปลี่ยนตำแหน่งหน้าที่ และเสนอต่อเขตพื้นที่การศึกษา เสนอแนะให้ความเห็นชอบในกรณีที่มีข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาขอเปลี่ยนแปลงตำแหน่งมาดำรงตำแหน่งในสถานศึกษานั้นๆ

7. อัตราเงินเดือนและค่าตอบแทนให้เป็นไปตามบัญชีเงินเดือน และเป็นไปตามระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

8. ประกาศเกณฑ์การประเมินและแนวปฏิบัติในการพิจารณาความดีความชอบให้แก่ข้าราชการครูและบุคลากรในสถานศึกษาทราบโดยทั่วกัน แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนดในฐานะผู้บังคับบัญชา รวบรวมข้อมูลพร้อมความเห็นของผู้มีอำนาจในการประเมินและให้ความเห็นชอบการเลื่อนขั้นเงินเดือนของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเสนอคณะกรรมการพิจารณา สั่งเลื่อนขั้นเงินเดือนและแจ้งคำสั่งไม่เลื่อนขั้นเงินเดือนให้แก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในฐานะผู้มีอำนาจสั่งบรรจุและแต่งตั้ง พร้อมเหตุผลที่ไม่เลื่อนขั้น ดำเนินการด้านสวัสดิการให้แก่ครอบครัวผู้ถึงแก่กรรมอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนดตามความเหมาะสม

9. วิเคราะห์ความจำเป็นในการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จัดทำแผน ดำเนินการ สร้างและพัฒนาความร่วมมือกับเครือข่ายในการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา

10. อนุญาตหรือเสนอขออนุญาตการลาศึกษาต่อตามนโยบาย หลักเกณฑ์และวิธีการของเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพิจารณาตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดหรือเพื่อทราบแล้วแต่กรณี

11. กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานและดัชนีชี้วัดผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ดำเนินการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา นำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการบริหารงานบุคลากรของสถานศึกษา รายงานผลการประเมินการปฏิบัติงานในส่วนที่เขตพื้นที่การศึกษาร้องขอได้รับทราบ

12. ส่งเสริมการพัฒนาดตนเอง สร้างขวัญและกำลังใจแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ และยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ที่มีผลงานดีเด่นและมีคุณงามความดีตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด

13. ดำเนินการพัฒนา ควบคุมดูแล และส่งเสริมข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีการประพฤติปฏิบัติตามระเบียบ วินัย มาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา

14. เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เสริมสร้างและพัฒนาให้ผู้ที่บังคับบัญชามีวินัยในตนเอง ป้องกันไม่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชากระทำความผิดวินัย

15. ดำเนินการสืบสวนข้อเท็จจริงเบื้องต้น ในกรณีมีมูลความผิดร้ายแรงและไม่ร้ายแรง ให้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนการกระทำความผิดวินัยไม่ร้ายแรงในฐานะผู้บังคับบัญชาพิจารณาลงโทษทางวินัย หากปรากฏผลการสอบสวนว่าผู้ใต้บังคับบัญชากระทำความผิดไม่ร้ายแรงตามอำนาจที่กฎหมายกำหนด ในกรณีมีมูลความผิดวินัยร้ายแรง แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนการกระทำความผิดในฐานะผู้มีอำนาจสั่งบรรจุและแต่งตั้ง พิจารณาสั่งลงโทษตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดกรณีความผิดวินัยไม่ร้ายแรง ส่วนวินัยร้ายแรงให้รายงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อเสนอคณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณา

16. เมื่อมีการสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนกรณีกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง และมีเหตุสั่งพักราชการหรือให้ออกจากราชการไว้ก่อนตามที่กฎหมายกำหนด

17. เสนอรายงานการดำเนินการลงโทษทางวินัยและการลงโทษที่ให้ดำเนินการแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและคณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาตามลำดับ

18. รับเรื่องอุทธรณ์คำสั่งลงโทษทางวินัยของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เสนอความเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาอุทธรณ์และการร้องเรียนของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำเขตพื้นที่การศึกษา หรือผู้มีอำนาจตามกฎหมาย

19. รับเรื่องร้องทุกข์ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เสนอความเห็นของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการร้องทุกข์ของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำเขตพื้นที่การศึกษา หรือผู้มีอำนาจตามกฎหมาย

20. อนุญาตการลาออกจากราชการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในฐานะผู้บังคับบัญชา ยับยั้งการอนุญาตให้ลาออกจากราชการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในฐานะผู้มีอำนาจสั่งบรรจุและแต่งตั้ง หากเห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แก่ทางราชการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนด สั่งให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาออกจากราชการในฐานะผู้มีอำนาจสั่งบรรจุและแต่งตั้ง

21. ดำเนินการขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพและการขอต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาไปยังเขตพื้นที่การศึกษาให้ดำเนินการต่อไป

22. จัดทำข้อมูลทะเบียนประวัติและดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเกษียณอายุราชการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และลูกจ้างในสถานศึกษา รับเรื่องการแก้ไขวัน เดือน ปีเกิด แล้วเสนอให้ผู้มีอำนาจตามกฎหมายพิจารณา

23. เสนอความเห็นและข้อมูลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ขอยกเว้นคุณสมบัติตามที่คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาขอ

24. จัดทำทะเบียนผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์และดำเนินการในการขอเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้แก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และลูกจ้างในสถานศึกษาไปยังเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อเสนอไปยังผู้มีอำนาจตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนด

ไพบุลย์ เสียงก้อง, และคณะ (2546, หน้า 51 - 63) กล่าวว่า การจัดการศึกษาของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล สถานศึกษาจะต้องจัดการบริหารการศึกษาในด้านการบริหารงานบุคคล ดังนี้

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง ประกอบด้วย วิเคราะห์และวางแผนอัตรากำลังคน การกำหนดตำแหน่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การขอเลื่อนตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษาและวิทยฐานะข้าราชการครู

2. การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ประกอบด้วย การดำเนินการสรรหาเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา กรณีได้รับมอบ

อำนาจจาก อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา การจ้างลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว การแต่งตั้ง ย้าย โอนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การบรรจุกลับเข้ารับราชการ การรักษา ราชการแทนและรักษาการในตำแหน่ง

3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ประกอบด้วย การพัฒนา ก่อนมอบหมายการปฏิบัติหน้าที่ การเลื่อนขั้นเงินเดือนข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การเพิ่มค่าจ้างลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีถือจ่ายเงินเดือน เงินวิทยฐานะและค่าตอบแทน งานทะเบียนประวัติ งานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ การขอมีบัตร ประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ งานขอหนังสือรับรอง งานขออนุญาตให้ข้าราชการไปต่างประเทศ งานขออนุญาตลาอุปสมบท งานขอพระราชทานเพลิงศพ การลาศึกษาต่อ ยกย่องเชิดชูเกียรติ และการจัดสวัสดิการ ดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์และวิธีการที่เกี่ยวข้อง

4. วินัยและการรักษาวินัย ประกอบด้วย กรณีความผิดวินัยไม่ร้ายแรง กรณี ความผิดวินัยร้ายแรง การอุทธรณ์ การร้องทุกข์ การเสริมสร้างและการป้องกันการกระทำผิด วินัย

5. งานออกจากราชการ ประกอบด้วย การลาออกจากราชการ การให้ออกจาก ราชการกรณีไม่พ้นทดลองปฏิบัติหน้าที่ การออกจากราชการกรณีขาดคุณสมบัติทั่วไป การให้ออกจากราชการไว้ก่อน การให้ออกจากราชการเพราะเหตุรับราชการนานกรณีมีมลทินมัวหมอง กรณีรับโทษจำคุกโดยคำสั่งของศาล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 16 - 17) กล่าวว่า คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นองค์กรคณะบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาตาม ระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา พ.ศ.2539 โดยมีบทบาท หน้าที่สำคัญ ดังนี้ 1) กำหนดนโยบาย แผนแม่บทและแผนพัฒนาของสถานศึกษา 2) ให้ความ เห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา 3) ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางและมีส่วน ร่วมในการบริหารการเงินและงบประมาณของสถานศึกษา 4) รับทราบความก้าวหน้าการ ดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา 5) ประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้าง ความสัมพันธ์ 6) แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการเพื่อดำเนินงานของสถานศึกษา

วันชัย ดนัยตโมนุท, และไกร เกษทัน (2543, หน้า 70 -75) กล่าวว่า คณะกรรมการ สถานศึกษา มีอำนาจในการตัดสินใจในงานประจำของสถานศึกษาในการบริหารงานบุคคล ดังนี้ 1) พิจารณาและอนุมัติการดำเนินงานบุคคลของสถานศึกษาตามที่ผู้บริหารเสนอ ได้แก่ การสรรหาบรรจุและแต่งตั้งบุคลากร การพิจารณาความดีความชอบ 2) การให้ข้อเสนอแนะในการ แต่งตั้งผู้บริหารสถานศึกษา 3) พิจารณาให้ความเห็นชอบในการโอน ย้ายบุคลากร 4) กำหนด แผนพัฒนาครูและบุคลากรอื่นๆ ในสถานศึกษา 5) ประเมินผลงานการจัดการเรียนการสอนของครู

กล่าวโดยสรุปการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา โดยให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระ ภายใต้กฎหมายระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงาน มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ 1) การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง 2) การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง 3) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ 4) วินัยและการรักษา วินัย 5) การออกจากราชการ ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีส่วนร่วมดังนี้

- (1) ร่วมวางแผนกำหนดแผนพัฒนาครูและบุคลากรอื่นในสถานศึกษา
- (2) ร่วมประเมินผลงานการจัดการเรียนการสอนของครู
- (3) ร่วมเป็นกรรมการปฐมนิเทศครูบรรจุใหม่
- (4) ร่วมสวดส่องดูแลเกี่ยวกับจรรยาบรรณและความประพฤติของครู
- (5) ร่วมเป็นกรรมการในการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานในตำแหน่งลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว

(6) ร่วมเป็นกรรมการสืบสวน สอบสวนความผิดทางวินัยของครู

(7) ร่วมเป็นกรรมการคัดเลือก ประเมินผลงานของครู

การบริหารงานทั่วไป

1. ความหมายของการบริหารงานทั่วไป

ไพบุลย์ เสียงก้อง, และคนอื่นๆ (2546, หน้า 64) ให้ความหมายการบริหารทั่วไปว่า การบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด โดยมีบทบาทหลักในการประสาน ส่งเสริม สนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ

จากคำจำกัดความพอสรุปได้ว่า การบริหารงานทั่วไปเป็นงานประสาน ส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับงานวิชาการ งานงบประมาณ และงานการบริหารงานบุคคล เพื่อให้เกิดการพัฒนาและมีประสิทธิภาพในการทำงาน

2. ขอบข่ายของการบริหารงานทั่วไป

สุวัฒน์ เงินดำ (2545, หน้า 57 -58) กล่าวว่า ขอบข่ายความรับผิดชอบงานหลักตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในด้านการบริหารงานทั่วไป ดังนี้ 1) การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ 2) การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา 3) การวางแผนการศึกษา 4) งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน 5) การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร 6) การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน 7) งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 8) งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษา 9) การดำเนินงานธุรการ ด้านการเงิน

การคลัง บัญชีและพัสดุ 10) การอำนวยความสะดวกด้านบุคลากร 11) การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม 12) การจัดทำสำมะโนผู้เรียน 13) การรับนักเรียน 14) การจัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษา 15) การอำนวยความสะดวกและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และตามอัธยาศัย 16) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา 17) การทัศนศึกษา 18) การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน 19) การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา 20) การส่งเสริม สนับสนุน และประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา 21) งานประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น 22) งานกำกับดูแลสถานศึกษา 23) การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน และยังได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของสถานศึกษาในด้านการบริหารงานทั่วไปไว้ ดังนี้

1. จัดระบบฐานข้อมูลของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับระบบฐานข้อมูลของเขตพื้นที่การศึกษา จัดระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศเชื่อมโยงกับสถานศึกษาอื่น นำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการบริหาร การบริการและการประชาสัมพันธ์

2. ประสานงานกับเครือข่ายการศึกษา เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร กำหนดแผนโครงการหรือกิจกรรม ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนทางวิชาการแก่เครือข่ายการศึกษาของสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3. จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาหรือแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายและทิศทางของเขตพื้นที่การศึกษา และสนองความต้องการของชุมชนและสังคม โดยมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน องค์กร สถาบันและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดและพัฒนาการศึกษา จัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปีให้สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ กำหนดนโยบายและแนวทางการจัดการศึกษาและการใช้จ่ายงบประมาณที่สอดคล้องกับนโยบายของเขตพื้นที่การศึกษา จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีตามนโยบายและกรอบแนวทางของสถานศึกษาและตามงบประมาณที่ได้รับจัดสรร รวมทั้งทรัพยากรของสถานศึกษาที่สถานศึกษาจัดหาได้เอง เสนอแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาให้เขตพื้นที่การศึกษารับทราบ

4. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยการจัดและพัฒนาการศึกษาตามกรอบ ทิศทางของเขตพื้นที่การศึกษาและตามความต้องการของสถานศึกษา แจ้งผลการศึกษาวิจัยให้เขตพื้นที่การศึกษารับทราบ เผยแพร่ผลการศึกษาวิจัยของสถานศึกษาให้บุคลากรในสถานศึกษาและสาธารณชนทราบ

5. พัฒนาระบบการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาให้เป็นองค์กรที่ทันสมัย มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

6. กำหนดมาตรฐาน และดัชนีชี้วัดผลการปฏิบัติงานแต่ละด้าน ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน ปรับปรุงและพัฒนาทั้งมาตรฐานการปฏิบัติงานและระบบการประเมินมาตรฐานการปฏิบัติงานของสถานศึกษา

7. วางแผนและการดำเนินการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาไปใช้ในการบริหารและพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา

8. สนับสนุนข้อมูล รับทราบหรือดำเนินการตามมติของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาแล้วแต่กรณี

9. วางระบบและวิธีปฏิบัติด้านการเงิน การคลัง การพัสดุ การจัดซื้อจัดจ้าง และการจัดทำบัญชีของสถานศึกษา ตามอำนาจหน้าที่และตามกรอบของระเบียบและกฎหมายที่กำหนด ขอเบิกจ่ายเงินงบประมาณไปยังคลังจังหวัดผ่านเขตพื้นที่การศึกษาตามระบบที่กำหนด กำกับ ตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณภายในสถานศึกษาให้เป็นไปตามแผนและระเบียบที่กำหนด

10. จัดระบบการส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการบริหารงานบุคคล ตั้งแต่การสรรหา บรรจุ แต่งตั้ง โยกย้าย การพัฒนา สิทธิประโยชน์และสวัสดิการ ตลอดจนการดำเนินการทางวินัยตามบทบาทความรับผิดชอบของสถานศึกษา

11. บำรุงดูแลและพัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้อยู่ในสภาพที่มั่นคง ปลอดภัย เหมาะสม และพร้อมที่จะใช้ประโยชน์

12. ประสานงานกับชุมชนและท้องถิ่นในการสำรวจ และจัดทำสำมะโนผู้เรียนที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษา เสนอสำมะโนผู้เรียนให้เขตพื้นที่การศึกษารับทราบ

13. กำหนดเขตพื้นที่บริการการศึกษาของแต่ละสถานศึกษา กำหนดแผนการรับนักเรียน โดยประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา ดำเนินการรับนักเรียนตามแผนที่กำหนด

14. เสนอข้อมูลและความต้องการในการยุบ รวม เลิกหรือเปลี่ยนสภาพสถานศึกษาไปยังเขตพื้นที่การศึกษา โดยผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา

15. สำรวจความต้องการในการเข้ารับบริการการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย กำหนดแนวทางและความเชื่อมโยงในการจัดและพัฒนาการศึกษาตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นที่สอดคล้องกับแนวทางของเขตพื้นที่การศึกษา

16. กำหนดแนวทางการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของสถานศึกษาในทุกด้าน ซึ่งครอบคลุมถึงการประสานความร่วมมือกับบุคคล ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงาน สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และสถานศึกษาในการใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษาร่วมกัน

17. วางแผนและดำเนินการนำนักเรียนไปทัศนศึกษานอกสถานที่ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด

18. ดำเนินการจัดกิจกรรมนักเรียน และส่งเสริม สนับสนุนให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ตามความสนใจและความถนัดของผู้เรียน

19. วางแผนและดำเนินการประชาสัมพันธ์งานการศึกษาตามแนวทางที่กำหนด ติดตาม ประเมินผล ปรับปรุง และพัฒนาการประชาสัมพันธ์การศึกษาของสถานศึกษา

20. ให้คำปรึกษา แนะนำ ส่งเสริม สนับสนุน และประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษาร่วมกับบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

21. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดและพัฒนาศึกษาร่วมกัน

22. จัดระบบการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และการรายงานผลการพัฒนาการศึกษา จัดทำเกณฑ์มาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการพัฒนาการศึกษาตามระบบที่กำหนดไว้ รายงานผลการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สาธารณชนรับทราบ ปรับปรุงและพัฒนาระบบการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และรายงานผลการพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา

23. วางแผนและดำเนินการควบคุมตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินกำหนด ติดตามและประเมินผลการควบคุมภายใน และรายงานให้เขตพื้นที่การศึกษาทราบ

ไพบุลย์ เสียงก้อง, และคนอื่นๆ (2546, หน้า 64 - 73) กล่าวว่า การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล สถานศึกษาจะต้องจัดการบริหารการศึกษาในด้านการบริหารงานทั่วไป ดังนี้

1. การดำเนินงานธุรการ ประกอบด้วย ศึกษา วิเคราะห์สภาพงาน วางแผน ออกแบบระบบงาน จัดบุคลากรรับผิดชอบจัดหาฮาร์ดแวร์ (hardware) และซอฟต์แวร์ (software) ให้สามารถรองรับการปฏิบัติงานได้ ดำเนินงาน ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงงานธุรการให้มีประสิทธิภาพ

2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย รวบรวม ประมวล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่จะใช้ในการประชุม สนับสนุนข้อมูล ดำเนินการด้านธุรการในการจัดประชุม จัดทำรายงานการประชุม ประสานการดำเนินงานตามมติการประชุม

3. การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ ประกอบด้วย สำรวจระบบเครือข่าย จัดทำทะเบียนเครือข่าย จัดระบบฐานข้อมูล พัฒนาบุคลากรผู้รับผิดชอบ จัดระบบเครือข่ายเชื่อมโยงกับสถานศึกษาอื่น นำเสนอและเผยแพร่ ประเมินและประสานระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ

4. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร ประกอบด้วย ศึกษาวิเคราะห์ โครงสร้าง วางแผนออกแบบการจัดระบบโครงสร้างนำเสนอคณะกรรมการเขตพื้นที่ ประกาศ และประชาสัมพันธ์ ดำเนินการบริหารจัดการ ติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงการจัดระบบบริหาร และพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ

5. งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย สำรวจข้อมูล วางแผนกำหนด นโยบายและแนวทาง นำนวัตกรรม ระดมจัดหา สนับสนุนให้บุคลากรนำนวัตกรรม ส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมให้มีการวิจัย ติดตาม ประเมินผลการใช้เทคโนโลยี

6. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ บุคลากร งบประมาณ และบริหารทั่วไป ประกอบด้วย สํารวจปัญหาความต้องการ จำเป็น จัดระบบส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวก จัดหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีที่เหมาะสม ติดตามประเมินผล นำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข

7. การบริหารจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย กำหนดแนวทางวางแผนการบริหารจัดการ บำรุงดูแล ติดตามและตรวจสอบการใช้ สรุปประเมินผลและรายงานการใช้อาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

8. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน ประกอบด้วย ประสานงานกับชุมชนและท้องถิ่นในการสำรวจข้อมูล จัดทำสำมะโนผู้เรียน จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศ เสนอข้อมูลสารสนเทศการจัดทำสำมะโนผู้เรียนให้เขตพื้นที่การศึกษาทราบ

9. การรับนักเรียน ประกอบด้วย สถานศึกษาประสานงานการดำเนินการแบ่งเขตพื้นที่บริการการศึกษา กำหนดแผนการรับนักเรียน ดำเนินการรับนักเรียนตามแผน ร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน ในการติดตามช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา

10. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ประกอบด้วย สํารวจความต้องการในการเข้ารับบริการการศึกษาทุกรูปแบบ กำหนดแนวทางและความเชื่อมโยงในการจัดและพัฒนาการศึกษา ดำเนินการจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือ 3 รูปแบบ ติดตามประเมินผล

11. การส่งเสริมกิจกรรมนักเรียน ประกอบด้วย วางแผนการกำหนดแนวทางดำเนินการจัดกิจกรรม จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง สรุปผลการประเมินเพื่อปรับปรุงแก้ไข

12. การประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย ศึกษาความต้องการในการเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูล วางแผน จัดให้มีเครือข่าย พัฒนาบุคลากรผู้รับผิดชอบ สร้างกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ในหลากหลายรูปแบบ ติดตามประเมินผลการประชาสัมพันธ์

13. สร้างเสริมสนับสนุนและประสานจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กรและหน่วยงานอื่น ประกอบด้วย กำหนดแนวทาง ให้คำปรึกษา แนะนำ ส่งเสริม สนับสนุนและประสานความร่วมมือ

14. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน ประกอบด้วย วิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาตามโครงสร้าง วิเคราะห์ความเสี่ยงของการดำเนินงาน กำหนดมาตรการในการป้องกันความเสี่ยง วางแผนการจัดระบบควบคุม ดำเนินการควบคุม ประเมินผลการดำเนินการ รายงานผลการประเมินการควบคุมภายใน

15. งานบริการสาธารณะ ประกอบด้วย จัดให้มีระบบการบริการ จัดระบบข้อมูลข่าวสาร ให้บริการพัฒนาระบบการ ประเมินความพึงพอใจ นำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข

วันชัย ดนัยตโมนุท, และไกร เกษทัน (2543, หน้า 75 - 76) กล่าวว่า คณะกรรมการสถานศึกษามีอำนาจในการตัดสินใจในงานประจำของสถานศึกษา ในด้านการบริหารทั่วไป ดังนี้

1. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน
2. ให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่งของสถานศึกษา
3. แต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามที่เห็นสมควร
4. ให้คำปรึกษา แนะนำ และสนับสนุนการดำเนินงานในการพัฒนาสถานศึกษา
5. ประสานงานระหว่างสถานศึกษา ชุมชน หน่วยงาน ส่วนราชการต่างๆ และภาคเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาได้มีส่วนร่วมในการให้บริการแก่ชุมชน หน่วยงาน ส่วนราชการ และการพัฒนาท้องถิ่นนั้น
6. ส่งเสริม สนับสนุน ให้มีบริการด้านต่างๆ แก่นักเรียนและชุมชน เช่น ด้านสุขภาพอนามัย กิจกรรมสหกรณ์ การจำหน่ายผลผลิตของนักเรียน
7. พัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน และเป็นศูนย์บริการความรู้แก่ชุมชน
8. อื่นๆ ตามที่คณะกรรมการสถานศึกษาพิจารณาตามที่เห็นสมควร

กล่าวโดยสรุป การบริหารทั่วไป เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารการจัดการศึกษา เน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก เน้นความโปร่งใส ความเป็นมิตร ชอบ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพทุกระดับ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ 1) การดำเนินงานธุรการ 2) งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ 4) การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายทางการศึกษา 5) การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร 6) งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 7) การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป 8) การบริหารจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม 9) การจัดทำสำมะโนผู้เรียน 10) การรับนักเรียน 11) การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย 12) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา 13) การส่งเสริมกิจการนักเรียน 14) การประชาสัมพันธ์เพื่อการศึกษา 15) การส่งเสริมสนับสนุนและประสานจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร และหน่วยงานอื่น 16) งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น 17) การจัดระบบควบคุมภายในหน่วยงาน 18) งานบริการสาธารณะ 19) งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีส่วนร่วมดังนี้

- (1) ร่วมติดต่อประสานงานหาแหล่งฝึกงานให้นักเรียน

- (2) ร่วมสอดส่องดูแลรักษาความปลอดภัยในทรัพย์สินของโรงเรียน
- (3) ร่วมเป็นตัวแทนแจ้งข่าวความเคลื่อนไหวของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ
- (4) ร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว
- (5) ร่วมจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของนักเรียน
- (6) ร่วมช่วยเสนอปัญหาและความต้องการของโรงเรียนต่อชุมชน
- (7) ร่วมเป็นกรรมการจัดทำแผนและโครงการพัฒนาโรงเรียน
- (8) ร่วมเป็นกรรมการให้ความเห็นชอบแผนและโครงการพัฒนาโรงเรียน
- (9) ร่วมเป็นกรรมการตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงานตามแผนและโครงการพัฒนา
- (10) ประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับประชาชนทั่วไปและผู้ปกครองนักเรียน

ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการศึกษางานวิจัยของนักวิจัยหลายท่านที่ได้ทำงานวิจัยเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของคณะกรรมการสถานศึกษา ได้พบปัญหาหลายประเด็นดังนี้ คณะกรรมการให้คำปรึกษาแนะนำน้อย และโรงเรียนไม่สามารถตามคำแนะนำของคณะกรรมการได้ (จุฬาพร ดิสฺกนธ์, 2537, บทคัดย่อ) คณะกรรมการขาดความรู้เกี่ยวกับงานและบทบาทของตน ไม่มีเวลาพอและจะถูกขอบริจาคทรัพย์สินของ และผู้บริหารไม่ให้โอกาสในการมีส่วนร่วม (นริวรรณ พรหมชุม, 2537, บทคัดย่อ) ปัจจัยที่เป็นปัญหาคือการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียน ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม , ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน , ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540, หน้า 60) การให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางและการมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินและงบประมาณของโรงเรียน การแสวงหาและการให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ (นิคม ผัดแสน (2540, บทคัดย่อ) คณะกรรมการโรงเรียนปฏิบัติตามบทบาทน้อย คือ การเข้ารับการอบรม ศึกษาเอกสาร ตำรา เพื่อความเข้าใจแผนงานของโรงเรียน และการมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรท้องถิ่น (วุฒิ สุวรรณรังสี, 2541, หน้า 77) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม คือ ปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการศึกษา และปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2541, บทคัดย่อ) ชุมชนในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนที่มีความรู้และความเข้าใจในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนน้อย จึงไม่ค่อยมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน โรงเรียนเองก็ไม่มีแผนหรือโครงการที่จะสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นเพียงการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในสิ่งที่โรงเรียนขอมาเท่านั้น และความร่วมมือที่จะพอจะมีอยู่เป็นเพียงให้การสนับสนุนด้านวัสดุและงบประมาณ เพื่อเป็นการสนับสนุนการพัฒนางานวิชาการเป็นส่วนใหญ่ (ทรงพล ทรงจำ, 2541, บทคัดย่อ) คณะกรรมการไม่มีเวลาปฏิบัติหน้าที่ มาปฏิบัติหน้าที่ไม่ครบ ไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน และขาดความเข้าใจใน

ภาระหน้าที่ (จตุรงค์ สิทธิบุญมา, 2542, หน้า 89) อุปสรรคและปัญหาในการมีส่วนร่วมของผู้แทนชุมชนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา คือ ไม่ค่อยมีเวลา โรงเรียนไม่แจ้งให้ทราบ และไม่ได้เป็นกรรมการโรงเรียน (เข้มเพชร แก่นสา, 2543, บทคัดย่อ) ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนในภาพรวมเกิดจาก 1) โรงเรียนไม่ได้รวบรวมปัญหาอุปสรรคและความต้องการในการบริหารทรัพยากร ขาดการประชาสัมพันธ์ และการประสานงานไม่ดีพอ 2) คณะกรรมการโรงเรียนไม่มีเวลาเพียงพอ เนื่องจากมีปัญหาส่วนตัวและการประกอบอาชีพ (ศรีสวรรค์ จันทร์มาต, 2544, บทคัดย่อ) ผู้บริหารและข้าราชการครูในโรงเรียนพบปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมพัฒนาการจัดการเรียนการสอน คือ ขาดงบประมาณ ปรากฏท้องถิ่นมีน้อย โรงเรียนขาดความพร้อมในด้านเวลาเรียน บุคลากร อาคารสถานที่ และขาดการตระหนักถึงความสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิจากชุมชน พบปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมพัฒนาการจัดการเรียนการสอน คือ ปรากฏท้องถิ่นมีน้อย โรงเรียนให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนน้อย และไม่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม (สาคร คุณชื่น, 2543, บทคัดย่อ) ปัญหาการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นปัญหาระดับปานกลางทุกด้าน ปัญหาสำคัญเกิดจากกรรมการสถานศึกษายังไม่รู้หน้าที่ดีพอ ขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดการศึกษา รองลงมาเกิดจากผู้บริหารโรงเรียนไม่ให้ความสำคัญแก่กรรมการสถานศึกษา และการคัดเลือกคนเป็นกรรมการสถานศึกษายังไม่ได้คนที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษา มีการประชุมกรรมการเพื่อปฏิบัติงานในหน้าที่น้อยครั้งมาก (สำราญ หาญประเสริฐ, 2544, บทคัดย่อ) ปัญหาการมีส่วนร่วมบริหารวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านปัญหาส่วนตัวและด้านปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียน (สวัสดิ์ แก้วชนะ, 2544, บทคัดย่อ) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวมมีความเห็นว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาด้านคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (สมชิต ชันขวา, 2544, บทคัดย่อ) ในการมีส่วนร่วมบริหารและจัดการศึกษาในปัจจุบันในด้านประสิทธิภาพความรู้ ความสามารถของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนมากไม่แน่ใจว่าบทบาทใหม่สามารถทำได้มากนักน้อยเพียงไร เช่น ด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไป รวมทั้งมีการเข้าร่วมประชุมทุกครั้งแต่ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นหรือให้คำแนะนำแก่ผู้บริหารสถานศึกษา ปัญหาที่พบในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะในเรื่องมีรายได้น้อยหรือฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนไม่ดีเท่าที่ควร (ชัยญา อภิบาลกุล, 2544, บทคัดย่อ) ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ นโยบายหรือระเบียบและแนวทางการศึกษายังไม่ชัดเจน ประชาชนไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น ประชาชนไม่มีเวลาให้เพราะมีหน้าที่อื่นต้อง

ปฏิบัติมาก ประชาชนมีข้อจำกัดในเรื่องความรู้และประสบการณ์ทางการศึกษา ประชาชนยังมองตัวเองว่ามีพื้นฐานความรู้น้อย ประชาชนยังไม่เข้าใจถึงบทบาทเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ประชาชนยังมีเจตคติต่อการจัดการศึกษาว่าเป็นเรื่องของโรงเรียนมากกว่าที่จะให้ประชาชนเข้าไปเกี่ยวข้อง (สุรัชย์ เทียนขาว, 2545, หน้า 133 - 134) ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากสถานศึกษาในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา เรื่องชุมชนขาดความพร้อมต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เรื่องขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 เรื่องการให้ความร่วมมือของชุมชนต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาไม่เพียงพอ เรื่องคณะกรรมการสถานศึกษาไม่สามารถทุ่มเทอุทิศเวลาในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ได้ และขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา (ปรีชา ศรีมุข, 2546, หน้า 99 - 100) ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับน้อยทั้ง 4 ด้าน โดยมีปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานทั่วไปต่ำสุด รองลงมาได้แก่ด้านบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารวิชาการตามลำดับ (พุทธา โพธิ์มะหาด, 2548, บทคัดย่อ) ปัญหา อุปสรรคที่สำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานโรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารงานวิชาการโรงเรียนยังขาดอุปกรณ์ในการเรียนการสอน ขาดความร่วมมือจากภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นค่อนข้างน้อย ด้านการบริหารงบประมาณชุมชนยังให้การสนับสนุนงบประมาณแก่โรงเรียนน้อย ด้านการบริหารงานบุคคล บุคลากรมีจำนวนไม่เพียงพอกับการะงาน ด้านการบริหารทั่วไป ขาดทรัพยากรบุคคลจากชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนยังมีการนำนักเรียนไปเรียนรู้ยังแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นน้อยมาก (สมชาย เบี้ยคนอก, 2548, บทคัดย่อ)

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พอสรุปเกี่ยวกับปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดังนี้ (1) การศึกษาหาความรู้และความเข้าใจเรื่องการวางแผนและการจัดการทำแผนพัฒนาการศึกษาจากเอกสารและแหล่งความรู้ต่างๆ (2) การแต่งตั้งคณะอนุกรรมการในการจัดทำร่างนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา (3) การพิจารณากำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา (4) การพิจารณาเห็นชอบแต่งตั้งคณะอนุกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา (5) การให้การสนับสนุนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา (6) การศึกษาสภาพปัญหาความต้องการภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำเสนอให้สถานศึกษาไว้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำหลักสูตร (7) การส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถจัดทำกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (8) การกำกับติดตามการดำเนินการตาม

แผนของสถานศึกษา (9) การศึกษาแนวทางการดำเนินงานและปฏิทินการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา (10) การร่วมสนับสนุนการดำเนินงานในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานของเด็กในเขตบริการของโรงเรียน (11) การสนับสนุนช่วยเหลือเด็กที่ขาดแคลนหรือมีความต้องการช่วยเหลือเป็นพิเศษเพื่อให้เห็นความสำคัญในการจัดการศึกษา (12) การสนับสนุนสิ่งต่างๆ ที่จะเป็นสื่อ เครื่องมือ อุปกรณ์การเรียนและสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับสถานศึกษาเพื่อช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษในลักษณะต่างๆ (13) การส่งเสริมสนับสนุนเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ (14) การเสนอแนะแนวทางในการบริหารและจัดการในด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไปของสถานศึกษา (15) การร่วมเป็นคณะกรรมการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภารกิจ 4 ด้านของสถานศึกษา เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (16) การติดตามดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ (17) การร่วมกำหนดแนวทางในการระดมทรัพยากรต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในท้องถิ่นเพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพการศึกษา (18) การส่งเสริมการใช้วิทยากรภายนอก ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพมาให้ความรู้กับนักเรียน โดยจัดหาและเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นวิทยากรภายนอก (19) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและท้องถิ่นเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน (20) การรับทราบและให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษา (21) การเสนอแนะเพื่อปรับปรุงรายงานผลเพื่อดำเนินงานประจำปีให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นก่อนนำไปเผยแพร่ต่อสาธารณชน (22) การพิจารณาแต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการตามภารกิจของคณะกรรมการสถานศึกษาตามความจำเป็นและเหมาะสม (23) การส่งเสริมสนับสนุนเป็นที่ปรึกษาให้คณะกรรมการได้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มศักยภาพในการช่วยเหลือกิจกรรมของสถานศึกษา (24) การรับทราบให้ความเห็นชอบและข้อเสนอแนะในการดำเนินตามภารกิจที่หน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษามอบหมาย (25) การให้ความร่วมมือส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินการในภารกิจที่สถานศึกษาจะต้องปฏิบัติตามงานที่ได้รับมอบหมายให้บังเกิดผลสำเร็จ

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ความหมายของคณะกรรมการ

สมยศ นาวิการ (2533, หน้า 331) กล่าวถึงคณะกรรมการว่า คณะกรรมการเป็นกลุ่มบุคคลที่มาจากหน่วยงานเดียวกันหรือจากหน่วยงานต่างๆ ที่ประชุมกันเป็นระยะ เพื่อประสานกิจกรรมของหน่วยงานและแก้ปัญหาาร่วมกัน คณะกรรมการมักจะถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อประสานงานและแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อนมากจนเกินไป ที่ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพตามสายงานปกติ

ไพโรจน์ พรหมมีเนตร (2533, หน้า 12) กล่าวว่า คณะกรรมการ หมายถึง กลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่ได้รับการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งจากที่ประชุมหรือประธาน เพื่อพิจารณาหรือดำเนินงานที่ได้รับมอบหมาย

ธงชัย สันติวงษ์ (2539, หน้า 331) ได้ให้ความหมายว่า กลุ่มบุคคลที่เข้ามาร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อพิจารณาปัญหาต่างๆ ภายในองค์กร กลุ่มของคณะกรรมการนี้ อาจรวมกันขึ้นในลักษณะที่ไม่เป็นทางการก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นมักจะมีการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เพื่อการรวมเอาบุคคลฝ่ายต่างๆ มาช่วยพิจารณาและแก้ไขปัญหาเฉพาะอย่างหรือปัญหาทั่วไปในองค์กร

สรุปได้ว่า คณะกรรมการ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการในเรื่องต่างๆ ภายในองค์กร คณะกรรมการสถานศึกษา หมายถึง กลุ่มบุคคลที่สถานศึกษาแต่งตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการพิจารณา และให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นๆ

2. ความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 19 – 21) กล่าวว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์คณะบุคคลที่ทำงานร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการศึกษาด้วยตนเองได้ตามกรอบที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นความหลากหลายของบุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ จึงเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในด้านต่างๆ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ดังนี้

ผู้แทนผู้ปกครอง เป็นผู้สะท้อนปัญหาและความต้องการด้านคุณภาพทางการศึกษา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ทั้งในส่วนที่คาดหวังและสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น และร่วมมือกับครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้แทนครู เป็นผู้ที่มีความชำนาญในสายวิชาชีพครู มีความสำคัญต่อการนำเสนอข้อมูลด้านกระบวนการเรียนรู้ ปัญหา และความต้องการสนับสนุน ช่วยเหลือ รวมทั้งรายงานผลการจัดการศึกษา

ผู้แทนองค์กรชุมชน เป็นผู้สะท้อนสภาพของปัญหาและความต้องการในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของชุมชน และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษา ทั้งในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้

ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้สะท้อนสภาพปัญหาและความต้องการที่ครอบคลุมทั้งเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษา และมีความสำคัญต่อสถานศึกษาอย่างยิ่งในเรื่องการขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ทรัพยากรทางการจัดการศึกษา และเชื่อมโยงแผนพัฒนาการศึกษา กับแผนพัฒนาท้องถิ่น

ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา เป็นผู้ที่จะสะท้อนภาพของความรัก ความศรัทธา ความภาคภูมิใจต่อสถาบันการศึกษาที่ตนได้รับการศึกษา ช่วยจรรโลงคุณค่าของสถาบันไปสู่ศิษย์รุ่นหลังให้ประสบผลสำเร็จในการศึกษาเช่นกัน

ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ เป็นผู้นำเสนอและเติมเต็มข้อมูลด้านคุณธรรม จริยธรรมตามหลักธรรมของศาสนา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีของสังคม

ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในด้านต่างๆ ที่จะช่วยเสริมให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้ครอบคลุมในทุกๆ ด้านอย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะกรรมการและเลขานุการ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสถานศึกษา เป็นบุคคลสำคัญที่จะสะท้อนภาพของการบริหารจัดการ ผู้ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นการทำงาน ทบทวนรายงาน สะท้อนความคิด เปิดโอกาสให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มได้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ จัดเตรียมการประชุม บันทึกการประชุม รายงานผลการประชุม และสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ห้องประชุม วัสดุใช้สอย ฯลฯ รวมทั้งการพิจารณานามติ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากที่ประชุมไปสู่การปฏิบัติ

ดังนั้นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นองค์คณะบุคคลในการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม จึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาหลากหลาย และเข้าใจการศึกษา มีความมุ่งมั่น มีเวลาที่จะอุทิศแรงกายแรงใจพัฒนาสถานศึกษาของชุมชนให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานตามที่ชุมชน สังคม และประเทศชาติต้องการ ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชน สังคมเข้มแข็ง และประเทศชาติก้าวหน้า

3. องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 มาตรา 38 วรรคสองและวรรคสาม ประกอบกับกฎกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการกำหนดจำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 ได้กำหนดแนวทางให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546, หน้า 2 – 19) สถานศึกษาที่ต้องดำเนินการสรรหา และเลือกคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายกำหนดจำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2546 ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย หรือหน่วยงานทางการศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นของรัฐ ที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน ที่ได้รับงบประมาณจากรัฐ ยกเว้นสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ศูนย์การเรียนรู้ สถานศึกษาของเอกชน สถานศึกษาอาชีวศึกษา และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญา ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา มีดังนี้

3.1 สถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คน ให้มีคณะกรรมการ จำนวน 9 คน

3.2 สถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวนนักเรียนเกิน 301 คนขึ้นไป ให้มีคณะกรรมการ จำนวน 15 คน

โดยองค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย

- 1) ประธานกรรมการ (มาจากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ)
- 2) กรรมการที่เป็นผู้แทนผู้ปกครอง จำนวน 1 คน
- 3) กรรมการที่เป็นผู้แทนครู จำนวน 1 คน
- 4) กรรมการที่เป็นผู้แทนองค์กรชุมชน จำนวน 1 คน
- 5) กรรมการที่เป็นผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน
- 6) กรรมการที่เป็นผู้แทนศิษย์เก่า จำนวน 1 คน
- 7) กรรมการที่เป็นผู้แทนพระภิกษุสงฆ์ และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่
 - 7.1) สถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 1 รูป หรือ 1 คน
 - 7.2) สถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 2 รูป หรือ 2 คน (หรือ 1 รูป กับ 1 คน)
- 8) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
 - 8.1) สถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 1 คน
 - 8.2) สถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 6 คน
- 9) ผู้อำนวยการสถานศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการ

คุณสมบัติของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. คุณสมบัติทั่วไป ประธานกรรมการและกรรมการต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังนี้

- 1.1 มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์
- 1.2 ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย
- 1.3 ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- 1.4 ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษ สำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ
- 1.5 ไม่เป็นคู่สัญญาตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือสถานศึกษาในเขตพื้นที่ การศึกษา

ในกรณีที่ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นประธานกรรมการหรือกรรมการ ผู้ใดมีลักษณะต้องห้ามตาม (5) ต้องออกจากการเป็นบุคคลซึ่งมีลักษณะต้องห้ามหรือแสดงหลักฐานให้เป็นที่เชื่อได้ว่าตนได้เลิกประกอบกิจการหรือการใดๆ อันมีลักษณะต้องห้ามดังกล่าวแล้วต่อผู้อำนวยการสถานศึกษา ภายใน 15 วัน นับแต่วันได้รับแต่งตั้ง หากมิได้ดำเนินการดังกล่าวให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยได้รับแต่งตั้งเป็นประธานกรรมการหรือกรรมการ

2. คุณสมบัติเฉพาะ

2.1 กรรมการที่เป็นผู้แทนผู้ปกครอง

2.1.1 เป็นผู้ปกครองตามทะเบียนนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษา

2.1.2 ไม่เป็นครู เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างของสถานศึกษา หรือที่ปรึกษา หรือผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีสัญญาจ้างกับสถานศึกษานั้น

2.2 กรรมการที่เป็นผู้แทนครู

2.2.1 ต้องเป็นครูซึ่งทำหน้าที่หลักด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีต่างๆ ในสถานศึกษานั้น

2.3 กรรมการที่เป็นผู้แทนองค์กรชุมชน

2.3.1 เป็นสมาชิกขององค์กรชุมชน หรือองค์กรที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีสมาชิกรวมตัวกันไม่น้อยกว่า 15 คน เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนโดยส่วนรวมอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี มีผลงานที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารับรอง และมีที่ตั้งแน่นอนอยู่ในท้องที่ตำบลหรือแขวงที่เป็นภูมิลำเนาของนักเรียนในสถานศึกษา หรือท้องที่ตำบลหรือแขวงที่สถานศึกษาดังอยู่

2.3.2 ไม่เป็นครู เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างของสถานศึกษา หรือที่ปรึกษา หรือผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีสัญญาจ้างกับสถานศึกษานั้น

2.4 กรรมการที่เป็นผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.5 กรรมการที่เป็นผู้แทนศิษย์เก่า

2.5.1 เป็นผู้ที่เคยศึกษาหรือสำเร็จการศึกษาจากสถานศึกษานั้น

2.5.2 ไม่เป็นครู เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้าง ที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีสัญญาจ้างกับสถานศึกษานั้น

2.6 กรรมการที่เป็นผู้แทนพระภิกษุสงฆ์หรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นที่ทางราชการรับรองในพื้นที่ ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ หรือผู้นับถือศาสนาที่ทางราชการรับรอง (ศาสนาที่ทางราชการรับรอง ได้แก่ พุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ – ฮินดู และซิกข์)

2.7 กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

2.7.1 ไม่เป็นครู เจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้าง ที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีสัญญาจ้างกับสถานศึกษานั้น

2.7.2 ไม่เป็นกรรมการสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเกินกว่า 3 แห่งในเวลาเดียวกัน

วาระการดำรงตำแหน่ง

วาระการดำรงตำแหน่งของประธานกรรมการและกรรมการ มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งใหม่อีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกิน 2 วาระติดต่อกันไม่ได้

การพ้นจากตำแหน่ง

นอกจากพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ประธานกรรมการและกรรมการพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- 1) ตาย
- 2) ลาออก
- 3) คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาให้ออกเพราะบกพร่องต่อหน้าที่ ทำให้เสื่อมเสียต่อสถานศึกษาหรือหย่อนความสามารถ
- 4) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามอย่างใดอย่างหนึ่งสำหรับกรรมการประเภทนั้น
- 5) พ้นจากการเป็นพระภิกษุสงฆ์เฉพาะกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนที่เป็นพระภิกษุสงฆ์

ขั้นตอนการสรรหาและการเลือกคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

- 1) ผู้อำนวยการสถานศึกษาประกาศการสรรหาและเลือกคณะกรรมการ
- 2) สถานศึกษาเปิดรับสมัครหรือรับการเสนอชื่อเข้ารับการเลือกเป็นกรรมการแต่ละประเภท
- 3) สถานศึกษาตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัครหรือผู้ได้รับการเสนอชื่อ
- 4) สถานศึกษาประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิเข้ารับการเลือกเป็นคณะกรรมการแต่ละประเภท
- 5) สถานศึกษาดำเนินการให้ผู้มีสิทธิเข้ารับการเลือกเป็นกรรมการแต่ละประเภทเลือกกันเองให้เหลือตามจำนวนที่กำหนด
- 6) สถานศึกษาดำเนินการสรรหาและเลือกกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
- 7) สถานศึกษาดำเนินการให้กรรมการร่วมกันเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานกรรมการ

8) ผู้อำนวยการสถานศึกษาเสนอรายชื่อผู้ได้รับการสรรหาต่อผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพิจารณาแต่งตั้งประธานกรรมการและกรรมการ

9) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การดำเนินการสรรหาและเลือกประธานกรรมการและกรรมการ เพื่อเสนอผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่งตั้ง ต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่เห็นความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น ตั้งแต่ครั้งที่เป็นการศึกษาประชาบาลก็มีคณะกรรมการตำบลเป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษาในโรงเรียน ต่อมาได้มีการประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 พร้อมทั้งมีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมจนถึงปัจจุบัน ได้ออกกฎกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการกำหนดจำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 โดยให้มีองค์ประกอบของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และการจัดการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงนับว่ามีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ

4. อำนาจและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 รวมทั้งอำนาจหน้าที่การบริหารงานบุคคลที่จะเกิดขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สรุปอำนาจและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 10 - 11)

4.1 กำกับกับการดำเนินกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

4.2 ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการกิจการด้านต่างๆ ของสถานศึกษา

4.3 มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา ตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนด

4.4 ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (1) กำกับ (2) ส่งเสริม สนับสนุน และ (3) มีอำนาจอื่นตามที่กฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด ซึ่งมีกรอบในการดำเนินงาน ดังนี้

1. อำนาจหน้าที่ในการกำกับ หมายถึง การกำกับให้สถานศึกษาดำเนินงานด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ

ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

อำนาจหน้าที่ในการกำกับกับการดำเนินงานของสถานศึกษา โดยบทบาทนี้ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องคอยกำกับสถานศึกษา โดยการติดตามการปฏิบัติงานของสถานศึกษา รวมทั้งให้ความเห็น ให้ข้อเสนอแนะและคำปรึกษา เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และของสถานศึกษาเอง หากสถานศึกษาดำเนินการไม่สอดคล้อง หรือไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายดังกล่าว คณะกรรมการสถานศึกษาต้องแจ้งให้สถานศึกษาดำเนินการ คณะกรรมการสถานศึกษาต้องเสนอความเห็นไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพิจารณาสั่งการ หรือแจ้งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสั่งการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

2. อำนาจในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง บริหารงานอย่างมีระบบ มีประสิทธิภาพ สามารถให้บริการการศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนได้อย่างกว้างขวางทั่วถึง และจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับศรัทธา เชื่อถือของประชาชน ชุมชนและท้องถิ่น

3. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษา อำนาจหน้าที่ในส่วนนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษากำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ส่วนบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 กำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาไทย ทั้งในด้านสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างเสมอภาคกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีอย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการจัดการศึกษาดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลักการสำคัญดังกล่าวตรงกับแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาเพื่อทุกคนทุกฝ่าย (education for all) และทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (all for education) อันเป็นหลักการพื้นฐานที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรคณะบุคคลที่ทำงานร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการศึกษาด้วยตนเองได้ตาม

กรอบที่กฎหมายกำหนด ดังนั้นความหลากหลายของบุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ จึงเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในสาขาหลากหลาย มีความเข้าใจการศึกษา มีความมุ่งมั่น มีประสบการณ์ในด้านต่างๆ มีเวลาที่จะอุทิศแรงกายแรงใจพัฒนาสถานศึกษาของชุมชนให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานตามที่ชุมชน สังคม และประเทศชาติต้องการ ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชน สังคมเข้มแข็ง และประเทศชาติก้าวหน้า

สภาพการเป็นองค์คณะบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการบริหารจัดการแบบองค์คณะบุคคลในระดับสถานศึกษา พอสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 21-22)

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังขาดความชัดเจนเรื่องบทบาทหน้าที่ว่าตนเองจะทำอะไร ทำอย่างไร และทำเพื่ออะไร
2. บุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการส่วนใหญ่ได้รับการร้องขอจากสถานศึกษา มากกว่าได้รับการคัดเลือกจากกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการทำหน้าที่ของคณะกรรมการ
3. วิธีการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการยังขาดทักษะ และประสบการณ์ เช่น ทักษะร่วมประชุมตัดสินใจ
4. สถานศึกษาส่วนหนึ่งยังคิดว่าคณะกรรมการ เป็นเพียงผู้สนับสนุนด้านทรัพยากรทางการศึกษามากกว่าเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลที่เกิดขึ้น
5. กรรมการสถานศึกษาส่วนหนึ่งยังคิดว่าการบริหารจัดการศึกษา เป็นหน้าที่ของสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นเพียงที่ปรึกษาหรือเป็นผู้ปฏิบัติตามการร้องขอจากสถานศึกษา
6. กรรมการสถานศึกษาแต่ละคนมีภาระงานมาก การประชุมจึงขาดความต่อเนื่องและความพร้อมเพรียง
7. ระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารขาดคุณภาพ จึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของการบริหารจัดการการนำข้อมูลไปใช้ในการพิจารณาของคณะกรรมการ เพื่อการตัดสินใจ การแก้ปัญหาหรือพัฒนางานการศึกษา ส่วนใหญ่จึงอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึก และประสบการณ์เดิม
8. ในอดีตสถานศึกษาขาดความคล่องตัวในการบริหาร ปัจจุบันสถานศึกษาเป็นนิติบุคคล มีความคล่องตัวสูง สามารถบริหารกิจการได้ด้วยตนเอง แต่กรรมการสถานศึกษาบางส่วนยังขาดความชัดเจนในบทบาทที่จะต้องมีการกำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนจากคณะกรรมการสถานศึกษาอย่างใกล้ชิด

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามคู่มือการปฏิบัติงาน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2547 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 13 -16) ดังนี้

ด้านวิชาการ

1. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น
2. ให้ข้อเสนอแนะ และส่งเสริมสนับสนุนในการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
3. รับทราบ และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดระบบและการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ด้านงบประมาณ

1. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งและการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดการรายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับเรื่องนี้ ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

ด้านการบริหารงานบุคคล

1. ปฏิบัติตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ด้านการบริหารทั่วไป

1. ให้ความเห็น เสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
2. รับทราบ ให้ความเห็น และข้อเสนอแนะในการปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพการศึกษาและกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบาย และแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น และรายงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เมื่อสถานศึกษาไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น
3. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครองดูแล บำรุงรักษา คุ้มครอง และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

5. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการส่งเสริมความเข้มแข็งในชุมชน และสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆ ในชุมชนและท้องถิ่น

6. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

จุฬาพร ตีสุคนธ์ (2537, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการปฏิบัติงานและปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า 1) กรรมการศึกษาให้คำปรึกษาแนะนำน้อย และโรงเรียนไม่สามารถปฏิบัติตามคำปรึกษาแนะนำของกรรมการศึกษาได้ 2) ประชาชนส่วนมากยังไม่ให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนเท่าที่ควร 3) โรงเรียนขาดความพร้อมในการปฏิบัติงานในเรื่องการประสานงานให้โรงเรียนเข้าร่วมงานประเพณีในชุมชน ให้ชุมชนอาศัยสถานที่ของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมชั่วคราว ให้ยืมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและเข้าร่วมพัฒนาหมู่บ้าน 4) คณะทำงานมีเวลาปฏิบัติงานน้อยมากในการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อจัดกิจกรรมวันสำคัญและจัดหาเงินเพื่อพัฒนาโรงเรียน

นริวรรณ พรหมชุม (2537, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน จังหวัดขอนแก่น พบว่า กรรมการศึกษาคาดหวังการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียนมากกว่าการมีส่วนร่วมจริง ไม่มีลักษณะเป็นตัวแทนของคนในชุมชน ทั้งเพศ อายุและฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม สำหรับปัญหาในการมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษาส่วนใหญ่ คือ ขาดความรู้เกี่ยวกับงานและบทบาทของตน ไม่มีเวลาพอและจะถูกขอบริจาคทรัพย์สินของ ส่วนปัญหาที่สำคัญที่สุดของกรรมการศึกษาเกือบครึ่งหนึ่ง คือ ผู้บริหารโรงเรียนไม่ให้โอกาสในการมีส่วนร่วมและขาดความร่วมมือจากประชาชน

นิคม ผัดแสน (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกลุ่มโรงเรียนอุดรศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาต่อการพัฒนาการศึกษา ปรากฏว่า คณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาทุกกลุ่มเห็นว่าปัญหาอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ การให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทาง และมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินและงบประมาณของโรงเรียน การแสวงหาและการให้การ

สนับสนุนด้านการเงิน วัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับการมีส่วนร่วมในด้านการจัดกิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งในและนอกโรงเรียน การประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อพัฒนาโรงเรียนและให้มีการใช้บริการจากโรงเรียน ให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและท้องถิ่น ครูมีปัญหายุ่งยากในระดับปานกลาง ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิมีส่วนร่วมในระดับน้อย

วุฒิ สุวรรณรังสี (2541, หน้า 77) กล่าวถึง การปฏิบัติตามบทบาทคณะกรรมการโรงเรียนประถม จังหวัดสระบุรี พบว่า คณะกรรมการโรงเรียนปฏิบัติตามบทบาทน้อย คือ การเข้าอบรม ศึกษาเอกสาร ตำรา เพื่อความเข้าใจแผนงานของโรงเรียน และการมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรท้องถิ่น

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา "การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา" พบว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมมี 2 กลุ่มปัจจัย คือ 1) ปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการศึกษา ได้แก่ การไม่มีเวลาว่าง ไม่มีถิ่นกำเนิดและหรือไม่มีที่พักอาศัยในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ 2) ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารขาดความเป็นผู้นำ ไม่มีมนุษยสัมพันธ์ และไม่เป็นคนในท้องถิ่นโดยกำเนิด

ปรีชา ไชยโย (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาตามทัศนะของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ด้านการวางแผน พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาด้านการวางแผนในระดับมาก โดยวิธีการมีส่วนร่วมคือ ควรมีส่วนร่วมในการให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาโรงเรียน ควรมีส่วนร่วมในการวางแผนและควรมีส่วนร่วมโดยการสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ เพื่อปฏิบัติตามแผน ควรมีส่วนร่วมกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในแผนพัฒนาโรงเรียน ควรมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย แผนงานและโครงการ ควรมีส่วนร่วมกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาในแผนพัฒนาโรงเรียน ควรมีส่วนร่วมกำหนดรายละเอียดของแผนงานและโครงการ และควรมีส่วนร่วมพิจารณา กลั่นกรอง หรือจัดลำดับความสำคัญของงานและโครงการ ซึ่งถือว่าเป็นรายละเอียดและขั้นตอนของการวางแผนนั้น สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นด้วยในระดับมากตามลำดับ อาจมาจากเหตุผลเดียวกันคือ ส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นกรรมการโรงเรียน จึงทราบบทบาทที่จะต้องปฏิบัติ ประการสำคัญคือ ได้เคยเข้าร่วมงานเกี่ยวกับการวางแผน การเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดหน้าที่ไว้ดังที่กล่าวมาแล้ว

จตุรงค์ สิทธิบุญมา (2542, หน้า 89) ได้ศึกษาเรื่องการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

พบว่า ปัญหาของคณะกรรมการโรงเรียนคือไม่มีเวลาปฏิบัติหน้าที่ มาปฏิบัติหน้าที่ไม่ครบ ไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน และขาดความเข้าใจในภาระหน้าที่

ปราโมทย์ แสนกล้า (2542, หน้า 86) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารงานของคณะกรรมการโรงเรียน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน พบว่า กรรมการโรงเรียนได้ปฏิบัติงานในด้าน การกำหนดนโยบายแผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียน ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียน และรับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน ประสานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน การแสวงหาและการให้การสนับสนุนด้านการเงิน การให้การสนับสนุนด้านวิชาการ บุคคลภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียน และการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนในระดับปานกลาง

ประสาน รักพ่วง, และคนอื่นๆ (2542, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตาก ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานด้านบทบาทหน้าที่ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2539 ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับรายการที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ ให้การสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน รองลงมาคือ มีส่วนร่วมรับทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียน ส่วนรายการที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายจัดทำแผนแม่บท และแผนพัฒนาโรงเรียน เมื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน ด้านบทบาทหน้าที่ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2539 พบว่าคณะกรรมการโรงเรียนที่มีสภาพแตกต่างกัน มีการปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อทดสอบความแตกต่างรายคู่พบว่ากลุ่มผู้บริหารโรงเรียนและข้าราชการครูในโรงเรียนมีการปฏิบัติสูงกว่ากลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ มีการปฏิบัติสูงกว่ากลุ่มผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า การวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จะมีคณะกรรมการงานโรงเรียนกับชุมชนรับผิดชอบ มีการสำรวจชุมชนด้วยการสอบถามข้อมูลจากนักเรียน และผู้ปกครอง โรงเรียนสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติ ทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม จริยธรรม และกีฬา แต่ชุมชนให้ความสนับสนุนกีฬามากกว่าด้านอื่นๆ การให้บริการชุมชน โรงเรียนให้บริการชุมชนทุกด้าน โดยมีรูปแบบเป็นเอกสารเผยแพร่ในด้านต่างๆ การเป็นผู้นำ และให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน โรงเรียนดำเนินการโดยจัดโครงการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนจะสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ การได้รับความสนับสนุนจากชุมชน โรงเรียนได้รับความสนับสนุนจากชุมชนด้านทุนทรัพย์ และวัสดุครุภัณฑ์ และมีการประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยหัวหน้างานโรงเรียนกับชุมชน แล้วนำผลการประเมินมาปรับปรุงแผนงานต่อไป ปัญหาที่พบจากการวิจัยคือ ผู้รับผิดชอบการวางแผนสร้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ไม่มีความชำนาญในการเขียนแผนงาน ขาดวัสดุ ครุภัณฑ์ ในการเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน ครูอาจารย์มีภารกิจมากไม่มีเวลาให้บริการ ชุมชน ชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี และการประเมินผลงานล่าช้า

อุทัยวรรณ มรรคประเสริฐ(2543, หน้า 52 – 55) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการการศึกษาประจำสถานศึกษาเทศบาลในจังหวัด นครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า

1. คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วม 5 เรื่อง ได้แก่ การวางแผน การสรรหา ทรัพยากร การกระตุ้นการทำงาน การประสานงานและการประเมิน โดยคณะกรรมการ สถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมาก ในเรื่องการประสานงาน ส่วนการมีส่วนร่วมในเรื่อง อื่นๆ เป็นการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม มี 2 กลุ่มปัจจัย ได้แก่

ประการแรก ปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการศึกษา ได้แก่ เวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การมีถิ่นกำเนิดและที่พักอาศัยในท้องถิ่นที่สถานศึกษาดังอยู่ การเป็นศิษย์เก่า การมีบุตรหลาน เรียนอยู่ในสถานศึกษา ความคาดหวังต่อสถานศึกษา การมีความสัมพันธ์กับสถานศึกษาและความห่วงใยต่อสวัสดิภาพเด็ก

ประการที่สอง ปัจจัยเกี่ยวกับสถานศึกษา ได้แก่

1. คุณลักษณะของสถานศึกษาด้านความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ มีความซื่อสัตย์ และเป็นคนท้องถิ่นโดยกำเนิด

2. คุณลักษณะของครู ได้แก่ ครูมีความประพฤติดี มีความรู้ ความสามารถ มีความเอาใจใส่ต่อเด็ก มีมนุษยสัมพันธ์ดีและมีความเสียสละ

3. การปฏิบัติของสถานศึกษาต่อกรรมการศึกษา ได้แก่ การให้เกียรติและ การให้โอกาสในการมีส่วนร่วม การเข้ากิจกรรมกับชุมชน

4. การปฏิบัติงานของครู ได้แก่ การเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอนและความ สำนึกในหามูครู

5. ผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษา ได้แก่ ความมีชื่อเสียงของสถานศึกษา ของการบริหารการเงินโปร่งใส

3. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม มี 2 กลุ่มปัจจัย คือ

1. ปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการศึกษา ได้แก่ การไม่มีเวลาว่าง ไม่มีถิ่นกำเนิด หรือไม่มีที่พักอาศัยในท้องถิ่นที่สถานศึกษาดังอยู่

2. ปัจจัยเกี่ยวกับสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารขาดความเป็นผู้นำ ไม่มีมนุษย สัมพันธ์ และไม่เป็นคนท้องถิ่นโดยกำเนิด

สุทัศน์ วัฒนสุทธิ (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก กล่าวว่า จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการโรงเรียนจำนวน 300 คน ปรากฏว่าร้อยละ 3.67 เห็นว่ากรรมการยังขาดความเข้าใจในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา

สาคร คุณชื่น (2543, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า 1) ศักยภาพของคณะกรรมการโรงเรียนตามบทบาทหน้าที่ ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิจากประชาชน มีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการเสนอความคิดริเริ่มในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ด้านการพัฒนาการศึกษามีน้อย ส่วนมากปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนการศึกษาของโรงเรียนโดยทั่วไป เช่น การแจ้งข่าวสาร การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญของโรงเรียน ร่วมดูแลความประพฤติของนักเรียน และให้ความสนับสนุนด้านการเงิน 2) การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ด้านการวางแผน ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิจากประชาชน ไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนมีเพียงแนวความคิดที่จะมีส่วนร่วม ด้านการดำเนินงาน ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิจากประชาชน มีส่วนร่วมน้อยมากในการตัดสินใจ การแสวงหาภูมิปัญญาท้องถิ่น การสนับสนุน การให้ความร่วมมือในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ด้านการนิเทศติดตามประเมินพัฒนา ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิจากประชาชน มีส่วนร่วมในการชี้แนะ การช่วยเหลือ การให้คำปรึกษาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนน้อย 3) สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้บริหารและข้าราชการครูในโรงเรียนพบปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมพัฒนาการจัดการเรียนการสอน คือขาดงบประมาณ ปรากฏท้องถิ่นมีน้อย โรงเรียนขาดความพร้อมในด้านเวลาเรียน บุคลากร อาคารสถานที่ และขาดการตระหนักถึงความสำคัญในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิจากประชาชน พบปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมพัฒนาการจัดการเรียนการสอน คือ ปรากฏท้องถิ่นมีน้อย โรงเรียนให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนน้อย และไม่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม

ศราวุธ ยาวีริง (2543, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า

1. ระดับปัจจัยในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่า

1.1 ปัจจัยคำจูนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการนิเทศงาน และด้านเงินเดือนหรือค่าตอบแทนอยู่ในระดับปานกลางและน้อยตามลำดับ

1.2 ปัจจัยจุดใจในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความรับผิดชอบ และด้านการได้รับการยอมรับอยู่ในระดับมาก

2. ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า รายการที่อยู่ในระดับมาก ได้แก่การมีส่วนร่วมในด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชน รองลงมา ได้แก่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติตามลำดับ

3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่า

3.1 ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ รายได้ต่อเดือน รองลงมา ได้แก่ ระดับการศึกษา อายุ อาชีพ

3.2 ปัจจัยคำจูนระดับปานกลาง ได้แก่ ชีวิตส่วนตัว รองลงมา ได้แก่ สถานภาพ ความสัมพันธ์กับบุคลากรในสถานศึกษา สภาพของงาน นโยบายการบริหาร การนิเทศงาน

3.3 ปัจจัยจุดใจในระดับปานกลาง ได้แก่ ลักษณะของงาน รองลงมา ได้แก่ ความสำเร็จ และการได้รับการยอมรับตามลำดับ

วิรัตน์ หมื่นจันะ (2543, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของผู้แทนประชาชนในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของผู้แทนประชาชนในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับมาก คือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวกับชุมชนและปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องอยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของผู้แทนประชาชนในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระหว่าง เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา และบทบาทในชุมชนแล้วปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกัน

ศรีสวรรค์ จันทรมาศ (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนในกลุ่มรัตนโกสินทร์ สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ระดับ

การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนอยู่ในระดับน้อย3 ด้าน ได้แก่ การเสริมกำลังบำรุง การประเมินผลงาน และการประสานงาน และปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนในภาพรวมเกิดจาก1) โรงเรียนไม่ได้รวบรวมปัญหาอุปสรรคและความต้องการในการบริหารทรัพยากร ขาดการประชาสัมพันธ์ และการประสานงานไม่ดีพอ2) คณะกรรมการโรงเรียนไม่มีเวลาเพียงพอ เนื่องจากมีปัญหาส่วนตัว และการประกอบอาชีพ และคณะกรรมการโรงเรียนได้ให้ข้อเสนอคือ ให้สถานศึกษาจัดประชุมร่วมกันเพื่อแสดงความคิดเห็น และให้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น

ยุทธชัย ชูชัย (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนตามโครงการขยายโอกาสขั้นพื้นฐานในโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย ปี2544 ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับน้อย โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สุปัน ราสุวรรณ (2544 , บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของกรรมการโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ อยู่ในระดับค่อนข้างน้อย โดยมีลำดับการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ จากมากไปหาน้อย คือ การเป็นตัวแทนของโรงเรียน การร่วมกิจกรรมของโรงเรียน การประสานงานกับองค์กรท้องถิ่น การให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียน การช่วยเหลือนักเรียนหรือโรงเรียน การกำหนดนโยบายแผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียน การให้คำปรึกษาเสนอแนะแนวทางและการมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินและงบประมาณของโรงเรียน การรับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานของโรงเรียน การแต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการ การเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน นอกจากนี้ยังพบปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของกรรมการโรงเรียนที่เป็นปัญหาในลำดับแรกคือ การขาดการประสานงาน สำหรับแนวทางในการแก้ปัญหาการมีส่วนร่วมของกรรมการโรงเรียนที่เสนอตรงกันมากที่สุดคือ การจัดประชุมสัมมนากรรมการโรงเรียนทุกปี

ศรีสวรรค์ จันทรมาศ (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนในกลุ่มรัตนโกสินทร์ สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง2 ด้าน คือ การวางแผน การจัดสรรทรัพยากร และอยู่ในระดับน้อย3 ด้าน คือ การเสริมกำลังบำรุง การประเมินผลงาน และการประสานงาน ตามลำดับ และปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนในภาพรวมเกิดจาก

1. โรงเรียนไม่ได้รวบรวมปัญหาอุปสรรคและความต้องการในการบริหารทรัพยากร ขาดการประชาสัมพันธ์ และการประสานงานไม่ดีพอ

2. คณะกรรมการโรงเรียนไม่มีเวลาเพียงพอเนื่องจากมีปัญหส่วนตัว และการประกอบอาชีพ และคณะกรรมการโรงเรียนได้ให้ข้อเสนอคือ ให้สถานศึกษาจัดประชุมร่วมกัน เพื่อแสดงความคิดเห็น และให้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น

มนตรี บุญดี (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนกับการยอมรับของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในเขตการศึกษา 12 ผลการวิจัยพบว่า

1. ความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนและการยอมรับของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในเขตการศึกษา 12 อยู่ในระดับมาก

2. คณะกรรมการโรงเรียนในเขตเมืองกับคณะกรรมการโรงเรียนเขตนอกเมือง ต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนแตกต่างกัน โดยคณะกรรมการโรงเรียนเขตนอกเมืองมีความต้องการสูงกว่าคณะกรรมการโรงเรียนในเขตเมือง

3. ผู้บริหารโรงเรียนในเขตเมืองกับผู้บริหารโรงเรียนนอกเขตเมือง ยอมรับการมีส่วนร่วมการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนแตกต่างกัน โดยผู้บริหารโรงเรียนนอกเขตเมืองยอมรับสูงกว่าผู้บริหารโรงเรียนในเขตเมือง

4. ความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนกับการยอมรับของผู้บริหารโรงเรียนต่อความต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนแตกต่างกัน โดยผู้บริหารโรงเรียนให้การยอมรับสูงกว่าความต้องการของคณะกรรมการโรงเรียน

สำราญ หาญประเสริฐ (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเวียง จังหวัดขอนแก่น พบว่า 1) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับน้อย คือการให้ความเห็นชอบการจัดทำสาระของหลักสูตรท้องถิ่น การรวมการสถานศึกษาตัวแทนจากชุมชนมีส่วนร่วมน้อยมากทุกด้าน 2) ปัญหาการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นปัญหาระดับปานกลางทุกด้าน ปัญหาสำคัญเกิดจากกรรมการสถานศึกษายังไม่รู้หน้าที่ดีพอ ขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดการศึกษา รองลงมาเกิดจากผู้บริหารโรงเรียนไม่ให้ความสำคัญแก่กรรมการสถานศึกษา และการคัดเลือกคนเป็นกรรมการสถานศึกษายังไม่ได้คนที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษา มีการประชุมกรรมการเพื่อปฏิบัติงานในหน้าที่น้อยครั้งมาก

สวัสดิ์ แก้วชนะ (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 5 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัญหา

การมีส่วนร่วมบริหารวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง คือด้านปัญหาส่วนตัวและด้านปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียน

สมชิต ชันขวา (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาโดยภาพรวมมีความเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาด้านคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

ชญญา อภิบาลกุล (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารจัดการศึกษาภายใต้โครงสร้างการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา กรณีศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า สภาพปัจจุบันในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการศึกษาในปัจจุบันในด้านประสิทธิภาพความรู้ความสามารถของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนมากไม่แน่ใจว่าบทบาทใหม่สามารถทำได้มากนักน้อยเพียงไร เช่น ด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไป รวมทั้งมีการเข้าร่วมประชุมทุกครั้งแต่ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นหรือให้คำแนะนำแก่ผู้บริหารสถานศึกษา ปัญหาที่พบในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะในเรื่องมีรายได้น้อยหรือฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนไม่ดีเท่าที่ควร

สุรัชย์ เทียนขาว (2545, หน้า 133 - 134) ได้วิจัยเกี่ยวกับแนวทางและปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี พบว่า ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคือ นโยบายหรือระเบียบและแนวทางการศึกษายังไม่ชัดเจน ประชาชนไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น ประชาชนไม่มีเวลาให้เพราะมีหน้าที่อื่นต้องปฏิบัติมาก ประชาชนมีข้อจำกัดในเรื่องความรู้และประสบการณ์ทางการศึกษา ประชาชนยังมองตัวเองว่ามีพื้นฐานความรู้น้อย ประชาชนยังไม่เข้าใจถึงบทบาทเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ประชาชนยังมีเจตคติต่อการจัดการศึกษาว่าเป็นเรื่องของโรงเรียนมากกว่าที่จะให้ประชาชนเข้าไปเกี่ยวข้อง

สมเกียรติ รัตนบุษยาพร (2545, หน้า 76) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ปฏิบัติได้น้อย เรียงลำดับจากน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านการส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพิจารณาเต็มศักยภาพ รองลงมาได้แก่ด้านการให้ความเห็นชอบในการทำสาระหลักสูตรให้

สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และด้านการให้การเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน

ประวิทย์ นิลพฤษ (2545, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเจตคติของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีคะแนนเจตคติต่อการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโรงเรียนโดยรวมและรายด้านในระดับมาก

2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีสถานภาพแตกต่างกัน มีคะแนนเจตคติต่อการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโรงเรียนโดยรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ประเทือง วงษ์ทองดี (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้านการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานบุคลากรในโรงเรียนระดับประถมศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยในภาพรวม ผู้บริหารสถานศึกษาต้องการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานบุคคลมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ กลุ่มผู้แทนครู ส่วนกลุ่มที่ต้องการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ได้แก่ กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชน

2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีสถานภาพต่างกัน ต้องการมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน ยกเว้นด้านการสรรหาบุคลากร โดยภาพรวมผู้แทนครูและผู้ทรงคุณวุฒิต้องการมีส่วนร่วมมากกว่าผู้แทนองค์กรชุมชน

ปรีชา ศรีมุกข์ (2546, หน้า 99 - 100) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาในภาพรวม จากทั้งหมด 15 รายการ ปรากฏว่ามีปัญหาค่อนข้างมาก 6 รายการ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ เรื่องขาดการสนับสนุนงบประมาณจากสถานศึกษาในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา เรื่องชุมชนขาดความพร้อมต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เรื่องขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 เรื่องการให้ความร่วมมือของชุมชนต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาไม่เพียงพอ เรื่องคณะกรรมการสถานศึกษาไม่สามารถทุ่มเทอุทิศเวลาในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ได้ และขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา

สมศักดิ์ จันทน์น้อย (2546, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี ผลการศึกษาพบว่า

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยรวม และรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามประเภทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อายุ อาชีพ และคุณวุฒิทางการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอยู่ในระดับมากทุกด้านและทุกเรื่อง ยกเว้นด้านการให้บริการชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นผู้บริหาร และอาชีพนักการเมือง มีบทบาทมากที่สุด คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามประเภทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. อายุ อาชีพ และคุณวุฒิทางการศึกษา มีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่แตกต่างกัน ยกเว้น

2.1 ด้านงานการให้บริการชุมชน เมื่อจำแนกตามประเภทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านงานเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ด้านงานการให้บริการชุมชน เมื่อจำแนกตามอาชีพ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อรุณ รักไกร (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 2 ซึ่งมี 12 ด้าน ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา 2) การให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา 3) การให้ความเห็นชอบในการจัดทำสารหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น 4) การกำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา 5) การส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและได้มาตรฐาน 6) การส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ 7) การเสนอแนวทางและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารบุคคล ด้านบริหารทั่วไปของสถานศึกษา 8) การส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีต

ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ 9) การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น 10) การให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาต่อสาธารณชน 11) การแต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามที่เห็นสมควร 12) การปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษา พบว่า การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

2. เมื่อเปรียบเทียบปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต2 จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาในการปฏิบัติงานในภาพรวมมากกว่ากลุ่มโรงเรียนขนาดกลาง และกลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่

3. การเปรียบเทียบปัญหาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต2 ตามประเภทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษากลุ่มที่เป็นตัวแทนผู้ปกครองมีปัญหาการปฏิบัติงานในการปฏิบัติงานในภาพรวมมากกว่ากลุ่มตัวแทนครู กลุ่มตัวแทนครูมีปัญหาในการปฏิบัติงานน้อยกว่ากลุ่มตัวแทนองค์กรชุมชน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มตัวแทนศิษย์เก่า และกลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มตัวแทนองค์กรชุมชนมีปัญหาการปฏิบัติงานมากกว่ากลุ่มตัวแทนครู กลุ่มตัวแทนศิษย์เก่า และกลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีปัญหาในการปฏิบัติงานมากกว่าตัวแทนครู กลุ่มตัวแทนศิษย์เก่า และกลุ่มตัวแทนผู้ทรงคุณวุฒิ

พุทธา โพธิ์มะฮาด (2548, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระบุรี ผลการศึกษาพบว่า

1. สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับมาก จำนวน3 ด้าน โดยมีส่วนร่วมด้านการบริหารงานทั่วไปสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ และด้านการบริหารงบประมาณ ส่วนด้านการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับน้อยทั้ง4 ด้าน โดยมีปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานทั่วไปต่ำสุด รองลงมาได้แก่ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานวิชาการตามลำดับ

3. เมื่อเปรียบเทียบสภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามสถานภาพ พบว่า มีความแตกต่าง

กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีคณะกรรมการที่เป็นกลุ่มข้าราชการมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มองค์กร และกลุ่มข้าราชการมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และเมื่อเปรียบเทียบสภาพการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาตามขนาดสถานศึกษาในภาพรวม พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านบริหารงานบุคคลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยสถานศึกษาขนาดเล็กมีส่วนร่วมมากกว่าสถานศึกษาขนาดใหญ่

4. เมื่อเปรียบเทียบปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามสถานภาพของคณะกรรมการและขนาดของสถานศึกษา พบว่า ไม่แตกต่างกันในภาพรวมและรายด้าน

สมชาย เบียดนอก (2548 , บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ จากการศึกษาพบว่า

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนประถมศึกษา มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือด้านการบริหารทั่วไป และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน เรียงลำดับมากไปหาน้อย คือด้านการบริหารงานบุคลากร ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานวิชาการ

2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกับโรงเรียนกับกลุ่มที่ไม่มีความใกล้ชิดกับโรงเรียน โดยภาพรวม มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกับโรงเรียนมีสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีความใกล้ชิดกับโรงเรียนทุกด้าน

3. ปัญหา อุปสรรคที่สำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานโรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารงานวิชาการโรงเรียนยังขาดอุปกรณ์ในการเรียนการสอน ขาดความร่วมมือจากภูมิปัญญาท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นค่อนข้างน้อย ด้านการบริหารงานงบประมาณ ชุมชนยังให้การสนับสนุนงบประมาณแก่โรงเรียนน้อย ด้านการบริหารงานบุคลากร พบว่า บุคลากรมีจำนวนไม่เพียงพอกับภาระงาน ด้านการบริหารงานทั่วไป พบว่า ขาดทรัพยากรบุคคลจากชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนยังมีการน่านักเรียนไปเรียนรู้อย่างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นน้อยมาก

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เบเคอรา (Becerra , 1974, pp. 6887 - A) วิจัยเรื่องบทบาทและความเข้าใจระหว่างผู้บริหารกับตัวแทนของชุมชน ต่อการวินิจฉัยปัญหาของโรงเรียน ได้คัดเลือกปัญหาของโรงเรียนที่ต้องอาศัยการตัดสินใจร่วมกันของผู้บริหารและตัวแทนของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ทั้งสองฝ่ายพยายามที่จะทำความเข้าใจและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และนโยบายที่ได้ตกลงกันไว้ นอกจากนี้ยังพบอีกว่าผู้บริหารต้องสนใจ และเข้าใจความแตกต่างของชุมชน และต้องพร้อม

ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้ในทุกโอกาส ทศนคติในทางที่ไม่พึงประสงค์ของแต่ละฝ่ายจะเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานร่วมกัน การให้ประชาชนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน จะต้องจัดเตรียมข้อมูลให้เขาได้ศึกษาล่วงหน้า ผู้บริหารจะต้องยอมรับในเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น และไม่ควรคาดหวังผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมกับชุมชนมากเกินไป

แม็คคาเบ (McCabe, 1974, pp. 4171 - A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ของวิทยาลัยในรัฐเวอร์จิเนีย ในปี ค.ศ. 1974 พบว่า สมาชิกของชุมชนและมหาวิทยาลัยต่างมีความเชื่อว่า ความร่วมมือในด้านปฏิบัติและการพึ่งพาอาศัยกันเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาชุมชน ถ้ามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากเท่าไร โอกาสแห่งความสำเร็จของกลุ่มที่มีส่วนร่วมก็มีมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

พอลโลซซี่ (Pollozzi, 1981, pp. 1418 - A) ได้วิจัยรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของโรงเรียน ของท้องถิ่นในรัฐนิวเจอร์ซีย์ สหรัฐอเมริกา โดยการสอบถามคณะกรรมการศึกษา พบว่า การจัดการศึกษาควรขยายออกไปเป็นรูปแบบของชุมชนเมือง โรงเรียนไม่ควรยึดติดกับระเบียบมากนัก

ชูเลอร์ (Schuler, 1990, pp. 2595 - A) ได้วิจัยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจด้านการศึกษาในมหาวิทยาลัยมินนิโซตา สหรัฐอเมริกา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังพบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไม่มีประสิทธิภาพเกิดจากความบกพร่องในการติดต่อสื่อสาร ปัญหาของการมีส่วนร่วมได้แก่ ระดับของการเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ทั้งหมด ขาดข้อตกลงเกี่ยวกับเขตของการมีส่วนร่วม เป็นต้น

เคปแลน (Kaplan, 1992, pp. 101 -102) พบว่า จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการศึกษาทางด้านสังคมวิทยา การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของรัฐเกิดจากเหตุจำเป็น 3 ประการ

1. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ก่อให้เกิดผลในทางบวกทางด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทศนคติ และพฤติกรรมของเด็กอย่างเห็นได้ชัด
2. สถาบันครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จำนวนของครอบครัวแตกแยก การทำงานนอกบ้านของบิดาและมารดา การตั้งครรถ์นอกสมรสของมารดาวัยรุ่น อัตราการหย่าร้าง รวมทั้งการสร้างครอบครัวใหม่ของบิดาหรือมารดา เพิ่มสูงขึ้น สถานศึกษาได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว กล่าวคือ จำนวนเด็กในสถานศึกษาที่มาจากครอบครัวที่มีโครงสร้างหลากหลายเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องปรับโครงสร้างการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับความแตกต่างของเด็กแต่ละคน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นประการสำคัญ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับสถานศึกษามักจะห่างเหิน ไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และมีความเป็นศัตรูกันโดยธรรมชาติ ทั้งนี้ เพราะบทบาททั้งสองสถาบัน ถูกกำหนดให้แตกต่างกันโดยโครงสร้างของสังคม ดังนั้นช่องว่างระหว่างบ้านกับสถานศึกษาจึงมีอยู่เสมอ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองจะช่วยลดปัญหาความสัมพันธ์ดังกล่าวได้

คลิกเลย์ (Quigley, 1993, abstract) ได้ศึกษา การปกครองโรงเรียนตามการรับรู้และความคาดหวังของศึกษานิเทศก์และคณะกรรมการโรงเรียนที่มีต่อบทบาทของตน ด้านมนุษยสัมพันธ์และความรับผิดชอบ พบว่า การบริหารโรงเรียนเป็นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างคณะกรรมการโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังในอุดมคติของคณะกรรมการโรงเรียนแตกต่างกัน บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังในอุดมคติของศึกษานิเทศก์ และคณะกรรมการโรงเรียนแตกต่างกัน บทบาทที่คาดหวังในด้านการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มของคณะกรรมการโรงเรียนและด้านการปฏิสัมพันธ์ของคณะกรรมการโรงเรียนและศึกษานิเทศก์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการรับรู้ที่เป็นของทั้งสองกลุ่มในโรงเรียน ต้องประมาณ การติดต่อสื่อสาร ทักษะการจัดการและทักษะทางวิชาชีพ การสื่อสารที่ชัดเจนและเปิดเผยยังคงเป็นกุญแจที่มีประสิทธิภาพในสัมพันธภาพระหว่างคณะกรรมการโรงเรียนและศึกษานิเทศก์ จะเป็นผู้รับผิดชอบผลที่เกิดขึ้น

ผลของการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พอสรุปว่า หากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานในสถานศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถแล้ว ก็จะมีส่วนช่วยให้การพัฒนาสถานศึกษา พัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะ เป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาสถานศึกษาต่อไป เนื่องจากคณะกรรมการสถานศึกษาได้มีการระดมสติปัญญา แรงกาย แรงใจ กำลังทรัพยากรด้านต่างๆ การระดมพลังชุมชน เพื่อการพัฒนาสถานศึกษาอย่างแท้จริง ตรงตามแนวทางที่การจัดตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 และกฎกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดจำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2546 ซึ่งได้กำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษา และกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยมุ่งมั่นที่จะให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา และให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา และหมวด5 การบริหารและการจัดการศึกษา ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาสภาพและปัญหาในการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ไปใช้ในการแก้ปัญหาและส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโอกาสต่อไป